

400 kV Sultartangalína 3, Sultartangi - Brennimelur

Úrskurður Skipulagsstofnunar um mat á umhverfisáhrifum

1. INNGANGUR

Skipulagsstofnun hefur fengið til athugunar lagningu 400 kV háspennulínu, Sultartangalínu 3, frá tengivirki við Sultartangastöð að aðveitustöð Landsvirkjunar á Brennimel á Hvalfjarðarströnd samkvæmt lögum nr. 106/2000 um mat á umhverfisáhrifum.

Framkvæmdaraðili: Landsvirkjun.

Framkvæmd kynnt í matsskýrslu: Ný 400 kV háspennulína frá frá tengivirki við Sultartangastöð að aðveitustöð Landsvirkjunar á Brennimel á Hvalfjarðarströnd.

Markmið framkvæmdar: Að auka flutningsgetu raforkukerfisins að aðveitustöðinni á Brennimel vegna mögulegrar aukningar orkunotkunar á þjónustusvæði hennar, svo sem vegna stækkunar Norðuráls á Grundartanga. Einnig er línan mikilvægur áfangi í uppbyggingu 400 kV flutningskerfis Landsvirkjunar.

Athugun Skipulagsstofnunar: Þann 24. apríl 2002 tilkynnti Landsvirkjun framkvæmdina til Skipulagsstofnunar. Framkvæmdin var auglýst opinberlega þann 8. maí 2002 í Lögbirtingablaðinu, Morgunblaðinu og Skessuhorni. Matsskýrsla lá frammi til kynningar frá 8. maí til 19. júní 2002 á skrifstofum Biskupstungnahrepps, Borgarfjarðarsveitar, Gnúpverjahrepps, Grímsnes- og Grafningshrepps, Hrunamannahrepps, Hvalfjarðarstrandahrepps, Laugardalshrepps, Skeiðahrepps, Skorradalshrepps, Þingvallahrepps, í Þjóðarbókhöðunni og hjá Skipulagsstofnun í Reykjavík. Matsskýrslan var einnig aðgengileg á Netinu: www.lv.is.

Skipulagsstofnun leitaði umsagnar eftirtalinna aðila um matsskýrsluna: Biskupstungnahrepps, Borgarfjarðarsveitar, Gnúpverjahrepps, Grímsnes- og Grafningshrepps, Hrunamannahrepps, Hvalfjarðarstrandahrepps, Laugardalshrepps, Skeiðahrepps, Skilmannahrepps, Skorradalshrepps, Þingvallahrepps, Ferðamálaráðs Íslands, Fornleifaverndar ríkisins, Heilbrigðiseftirlits Suðurlands, Heilbrigðiseftirlits Vesturlands, Hollustuverndar ríkisins, iðnaðar- og viðskiptaráðuneytisins, Landgræðslu ríkisins, Löggildingarstofu, Náttúruverndar ríkisins, Samvinnunefndar Miðhálandis, Veðurstofu Íslands, veiðimálastjóra og Vegagerðarinnar. Framkvæmdin var kynnt með opnu húsi á Hlöðum á Hvalfjarðarströnd 11. maí 2002 og í Aratungu í Biskupstungum 15. maí 2002. Á kynningartíma bárust 15 athugasemdir.

Gögn lögð fram við athugun Skipulagsstofnunar:

Matsskýrsla: Landsvirkjun. 400 kV Sultartangalína 3, Sultartangi - Brennimelur. Mat á umhverfisáhrifum. Matsskýrsla. Línuhönnun verkfræðistofa, Afl verkfræðistofa, Landform ehf. Viðaukar með matsskýrslu: Viðaukar A1-A9: Kort og myndir. Viðaukar B1-B13: Skýrslur og önnur gögn.

Viðbótarupplýsingar: Svör Landsvirkjunar við umsögnum og athugasemdum dags. 14. júní, 28. júní og 18. júlí 2002.

2. UMSAGNIR

Umsagnir bárust frá:

Biskupstungnahreppi með símbréfi dags. 5. júní 2002.
 Borgarfjarðarsveit með bréfi mótt. 7. júní 2002.
 Gnúpverjahreppi með bréfi dags. 4. júní 2002.
 Grímsnes- og Grafningshreppi með bréfi dags. 22. maí 2002.
 Hrunamannahreppi með tölvubréfi dags. 28. júní 2002.
 Hvalfjarðarstrandahreppi með bréfi dags. 28. maí og 28. júní 2002.
 Laugardalshreppi með bréfi dags. 11. júní 2002.
 Skeiðahreppi með bréfi dags. 8. júní 2002.
 Skilmannahreppi með bréfi dags. 15. maí 2002.
 Skorradalshreppi með bréfi dags. 5. júní 2002.
 Þingvallahreppi með bréfi dags. 20. maí 2002.
 Ferðamálaráði Íslands með bréfi dags. 3. júní 2002.
 Fornleifavernd ríkisins með bréfi dags. 29. maí 2002.
 Heilbrigðiseftirliti Suðurlands með bréfi dags. 23. maí 2002.
 Heilbrigðiseftirliti Vesturlands með bréfi dags. 6. júní 2002.
 Hollustuvernd ríkisins með bréfi dags. 7. júní 2002.
 Iðnaðar- og viðskiptaráðuneytinu með bréfi dags. 21. maí 2002.
 Landgræðslu ríkisins með bréfi dags. 29. maí 2002.
 Löggildingarstofu með bréfi dags. 21. maí 2002.
 Náttúruvernd ríkisins með bréfi dags. 19. júní 2002.
 Samvinnunefnd Miðhálandis með bréfi dags. 11. júní 2002.
 Veðurstofu Íslands með bréfi dags. 24. maí 2002.
 Veiðimálastjóra með bréfi dags. 15. maí 2002.
 Vegagerðinni með bréfi dags. 28. maí 2002.

3. ATHUGASEMDIR

15 athugasemdir bárust á kynningartíma frá:

Árna Geir Sveinssyni og Karli Inga Sveinssyni með bréfi dags. 19. júní 2002.
 Brynju Þorbjörnsdóttur og Þorvaldi Magnússyni með bréfi dags. 18. júní 2002.
 Böðvari Jónssyni með bréfi dags. 17. júní 2002.
 Félagi sumarbústaðaeigenda í landi Svarfhóls með bréfi dags. 16. júní 2002.
 Guðmundi Guðmundssyni með bréfi dags. 19. júní 2002.
 Guðmundi S. Sveinssyni með tölvupósti dags. 10. júní 2002.
 Hagsmunafélagi Eyrarskógar með bréfi dags. 17. júní 2002.
 HH samtökunum með bréfum dags. 12. júní og 16. júní 2002.
 Kristni Jens Sigurþórssyni með bréfi dags. 13. júní 2002.
 Landvernd með bréfi dags. 19. júní 2002.
 Ólafi Helga Ólafssyni með bréfi dags. 18. júní 2002.
 Reyni Ásgeirssyni og Björgu Thomassen með bréfi dags. 17. júní 2002.
 Svarfhólsskógum, félagi eigenda eignarlóða undir sumarbústaði í Svarfhólsskógi, með bréfi dags. 19. júní 2002.
 Veiðifélagi Laxár í Leirársveit með bréfi dags. 18. júní 2002.
 Þóru Kristinsdóttur og Þorvaldi Karli Helgasyni með bréfi dags. 19. júní 2002.

4. UMHVERFISÁHRIF FRAMKVÆMDAR SAMKVÆMT FRAMLÖGÐUM GÖGNUM VIÐ ATHUGUN SKIPULAGSSTOFNUNAR

4.1 FYRIRHUGUÐ FRAMKVÆMD

Í matsskýrslu er kynnt lagning 400 kV háspennulínu frá tengivirki við Sultartangastöð að aðveitustöð Landsvirkjunar á Brennimel á Hvalfjarðarströnd. Tímasetning fyrirhugaðra framkvæmda er háð virkjanaframkvæmdum og þróun orkumarkaðar, m.a. stækkun stóriðju á Grundartanga, en stefnt er þó að því að framkvæmdir við línuna geti hafist vorið 2003 og þeim verði lokið í byrjun árs 2005.

Gert er ráð fyrir að byggja línuna sem 400 kV línu sem hefði rekstrarspennu 380 kV-400 kV. Í fyrstu er þó gert ráð fyrir að línan verði rekin á 220 kV spennu. Leið fyrirhugaðrar háspennulínu er 120 km löng og er áætlað að á leiðinni verði reist 345 stálgrindarmöstur. Hæð þeirra verði á bilinu 21-40 m og meðalbil milli mastra um 350 m. Áætlað er að línan verði að mestu úr stöguðum stálgrindarmöstrum, svokölluðum V-möstrum, en hornmöstur verði líklega fjórfótungar eða stagaðar stálgrindarsúlur. Reiknað er með að leiðarar verði 6 og tveir jarðvívar verði efst á möstrum. Gert er ráð fyrir því að línan verði byggð að jafnaði í 50 m fjarlægð frá öðrum háspennulínum þar sem þær liggi samhliða.

Sultartangalína 3 tengist Sultartangastöð við núverandi tengivirki, sem er sunnan í Sandafelli. Tengivirkið er innanhúss og er gert ráð fyrir að húsið verði stækkað til norðurs og línan strengd beint í húsið. Núverandi tengivirki er fyrir 220 kV spennu, en síðar verður byggt nýtt 400 kV tengivirki þegar þörf verður á.

Hluti af framlagðri framkvæmd samkvæmt aðalvalkosti framkvæmdaraðila er breyting á Brennimelslínu 1 á 9,4 km kafla á Hvalfjarðarströnd. Núverandi lína verði þannig rifin á kaflanum frá Brennimel að Ferstiklu og endurbyggð sem 400 kV lína við hliðina á Sultartangalínu 3. Þetta yrði fyrsti áfangi í því að endurbyggja línuna sem 400 kV línu frá Brennimel að höfuðborgarsvæðinu.

4.1.1 Lega línu/kostir

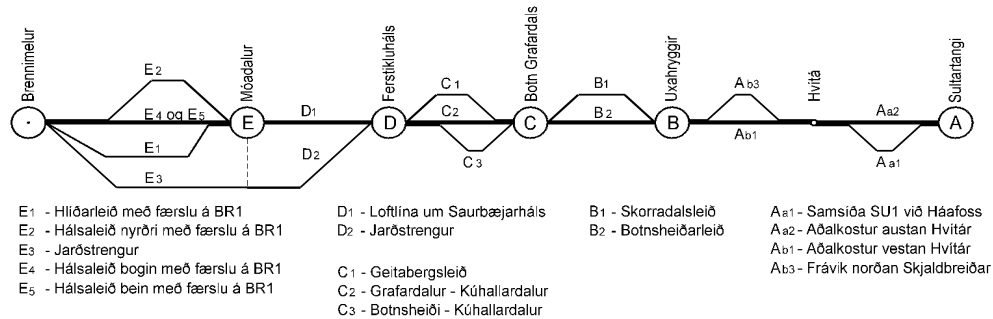
Samkvæmt matsskýrslu verður Sultartangalína 3 mestan hluta leiðarinnar lögð við hliðina á eldri línu í eigu og rekstri Landsvirkjunar, þ.e. Sultartangalínu 1, sem er 220 kV háspennulína frá Sultartangastöð að Brennimel. Frá Sultartangastöð vestur að Uxahryggjum er þannig gert ráð fyrir að línurnar verði samhliða með tveimur mögulegum frávikum til norðurs, annars vegar við Háafoss og hins vegar við Gullfoss. Frá Uxahryggjum og vestur að Brennimel er hins vegar gert ráð fyrir því að Sultartangalína 3 muni víkja nær alveg frá Sultartangalínu 1.

Í matsskýrslu eru lagðir fram ýmsir kostir á legu línunnar. Framsetningu valkosta er þannig háttað að leiðinni milli Sultartangastöðvar og Brennimels er skipt í fimm hluta, þ.e. A, B, C, D og E en að auki er austasta hlutanum, leið A, skipt upp í tvo undirhluta við Hvítá sem gefin eru nöfnin Aa og Ab. Hluti Aa nær frá Sultartanga að Hvítá, hluti Ab frá Hvítá að Uxahryggjum, hluti B frá Uxahryggjum að botni Grafardals, hluti C frá botni Grafardals að Ferstikluhálsi, hluti D frá Ferstikluhálsi að Móadal og hluti E frá Móadal að Brennimel.

Á hverjum og einum þessara hluta leiðarinnar eru kynntir fleiri en einn kostur á legu línunnar. Kostirnir eru svo skilgreindir eftir því hvaða hluta leiðarinnar þeir tilheyra, þ.e. Aa1, Aa2, Ab1, Ab3, B1, B2, C1, C2, C3, D1, E1, E2, E4, E5 og D2-E3. Kostur D2-E3 felst í lagningu jarðstrengs á vestasta hluta leiðarinnar. Fleiri en einn kostur á

lagningu Sultartangalínu 3 er því lagður fram á hverjum og einum hluta leiðarinnar.

Aðalkostur framkvæmdaraðila er Aa2-Ab1-B2-C2-D1-E4/E5 ásamt færslu Brennimelslínu 1 frá Ferstiklu að aðveitustöðinni á Brennimel.

Greinimynd yfir helstu valkosti á lagningu Sultartangalínu 3. (Matsskýrsla bls. 31.)

Eftirtaldir kostir eru lagðir fram til athugunar í matsskýrslu:

Hluti Aa: Sulttangastöð - Hvítá.

Aa2. (Valkostur framkvæmdaraðila.) Við val á línustæði á þessum kafla er tekið mið af legu Sultartangalínu 1, sem liggur norðan byggðar í Árnassýslu. Samkvæmt þessum kosti verður línun að mestu samsíða Sultartangalínu 1, norðan hennar. Sultartangalínur 1 og 3 myndu þannig liggja frá ofangreindu tengivirki, fyrst NNV á milli Sandafells og Stangarfjalls áleiðis að Fossá. Sultartangalína 1 fer yfir ána um 1,3 km norðan við Háafoss, en nokkru áður en komið er að ánni beygði Sultartangalína 3 frá eldri línunni og færi yfir Fossá 700 m norðan við núverandi línu til þess að fækka þeim möstrum sem munu sjást frá útsýnisstað við Háafoss. Við Fossá beygðu línurnar vestur á bóginn, væru fyrst sunnan Fossölduvers og kæmu aftur saman um 3 km vestan við ána. Þær fylgjast síðan að VNV yfir Fitarása, fara 3 sinnum yfir Stóru-Laxá hjá Geldingafelli og halda svo áfram samsíða vestur fyrir Stóraversöldu.

Aa1. Sultartangalína 3 lögð samhliða Sultartangalínu 1 á þessum hluta leiðarinnar, þ.e. norðan hennar allt frá tengivirki við Sulttangastöð að Hvítá. Þessi kostur er um 550 m styttri en valkostur Landsvirkjunar.

Hluti Ab: Hvítá - Uxahryggir

Ab1. (Valkostur framkvæmdaraðila.) Þegar um 3 km eru eftir að Hvítá, skiljast leiðir Sultartangalínu 1 og 3. Þar er gert ráð fyrir rúmlega 8 km kafla þar sem Sultartangalína 3 beygir til norðurs frá Sultartangalínu 1 til þess að minnka sýnileika línunnar frá Gullfossi. Línun þverar Hvítá um 5 km norðan við fossinn eða 1,5 km norðan við Sultartangalínu 1. Á Haukadalsheiði, vestan Hvítár, er gert ráð fyrir að línurnar komi saman aftur og liggi samsíða upp í Mosaskarð. Þaðan liggur leiðin norðan við Lambahraun, Hlöðufell og Skjaldbreið vestur fyrir Sandfell. Vestan við Sandfell er farið suður yfir Sultartangalínu 1 og er Sultartangalína 3 eftir það sunnan við hana, í 50 m fjarlægð, allt vestur á Uxahryggi. Farið er yfir Kaldadalsveg um 300 m norðan við vegamótin við Uxahryggjaveg. Línun er víðast hvar í 300-500 m y.s. á þessum kafla.

Ab3. Vikið allt að 1,4 km frá Sultartangalínu 1 til norðurs á um 10 km kafla á

svæðinu frá Tjaldafelli að Sandfelli. Þessi kostur er um 600 m lengri en aðaltillaga Landsvirkjunar. Leggja þarf nýja slóð á 10 km löngum kafla.

Hluti B: Uxahryggir - Grafardalur

B2. (Valkostur framkvæmdaraðila.) Þessi kostur er nefndur *Botnsheiðarleið*. Við þverun á Uxahryggjavegi beygir Sultartangalína 3 frá Sultartangalínu 1 og tekur stefnu til vesturs í skarðið á milli Veggja og Bollafells. Þaðan vestur yfir Botnsheiði að Sultartangalínu 1 í botni Grafardals. Á þessum kafla er um nýtt línustæði að ræða, sem hefur í för með sér slóðagerð. Á kaflanum frá Uxahryggjum að Bollafelli er línán í 320-380 m y.s. en á Botnsheiðinni, frá Bollafelli að Grafardal, í 380-410 m y.s. Línán er 1-2 km norðan við hábungu heiðarinnar.

B1. Þessi kostur er nefndur *Skorradalsleið*. Sultartangalínu 1 er fylgt eins og unnt er. Ekki er farið suður yfir Sultartangalínu 1 við Sandfell heldur farið samsíða, norðan við hana, yfir Uxahryggi og að horni við Lómatjörn, þar sem farið er yfir Sultartangalínu 1, og er Sultartangalína 3 eftir það sunnan hennar. Farið er niður í botn Skorradals og núverandi línu fylgt að horni á móts við Fitjar. Á kaflanum upp úr Skorradal, áleiðis að Grafardal, er lagt til að línán fjarlægist núverandi línu nokkuð, en komi svo aftur að henni í botni Grafardals. Skorradalsleiðin er 300 m lengri en Botnsheiðarleið.

Hluti C: Grafardalur - Ferstikluhálf

C2. (Valkostur framkvæmdaraðila.) Þessi kostur er nefndur *Kúhallardalsleið um Grafardal*. Eins og fyrr segir kemur Sultartangalína 3 að SU1 við botn Grafardals og fylgjast línurnar að niður dalinn að bænum Grafardal. Þar skiljast leiðir á ný, því að Sultartangalína 3 beygir til suðvesturs upp úr dalnum, fer um Vegahrygg og Sesseljuhrygg ofan í Kúhallardal, og síðan út dalinn norðanverðan langleiðina að Glámutagli. Þar er farið suður yfir Kúhallará og í nokkuð beina stefnu að vegþverun á Ferstikluhálsi. Í kafla 3.3 er rökstutt af hverju þessi leið er valin sem aðalkostur Landsvirkjunar á þessum hluta línunnar.

Sjónræn áhrif línunnar verða lítil, nema helst á brúninni gegnt bænum Grafardal, og við mynni Kúhallardals og á Ferstikluhálsi. Slóðagerð er tiltölulega auðveld, nema upp brattar brekkurnar ofan Þórisstaða upp í mynni Kúhallardals. Þar þarf verulegar vegabætur til þess að slóðin verði fær stórum bílum. Í brekkunum gegnt Grafardalsbænum verður ekki um samfellda slóð að ræða, til þess að rask í hlíðinni verði sem minnst.

C1. Þessi kostur er nefndur *Geitabergsleið*. Farið er með línuna niður sunnanverðan Grafardal, fyrst samsíða Sultartangalínu 1, en vikið frá henni utan við Grafardalsbæinn. Við Selgil í utanverðum dalnum er beygt suðvestur yfir háls austan við Geitabjörg og komið niður í Hösuldal ofan við Geitaberg. Fjallshlíðinni ofan við Þórisstaði fylgt og svo farið yfir gil Kúhallará og eftir hjalla í Ferstiklulandi út á Ferstikluhálsi. Þessi leið er 1,5 km lengri en kostur framkvæmdaraðila.

C3. Þessi kostur er nefndur *Botnsheiði-Kúhallardalur*. Eins og aðalkostur framkvæmdaraðila að öðru leyti en því að í stað þess að fara niður innanverðan Grafardal og upp úr honum við Grafardalsbæinn er farið út fjallið eða heiðina sunnan Grafardals og komið inn á aðalkost við Geitabergsá. Í framhaldinu er aðalkosti fylgt suðvestur Sesseljuhrygg og út Kúhallardal að Ferstikluhálsi.

C2b eða C3b. Neðri leið við gil Kúhallará. Getur bæði komið í framhaldi af leið C2 og C3, og er því kölluð „C2b eða C3b“. Neðri leiðin er frábrugðin að því leyti að farið

yrði niður úr Kúhallardal innan við gil Kúhallarár og sett krappt horn þar sem komið er að Geitabergsleið (C1). Síðan yrði farið út með hlíðinni ofan vegar og komið inn í aðalkost Landsvirkjunar nálægt vegþverun á Ferstikluhálsi. Þessi leið er um 150 m lengri en aðalkostur en auðveldara er með slóðagerð og aðkomu að línunni.

Hlutar D og E: Ferstikluháls - Brennimelur

(D: Ferstikluháls-Móadalur)

(E: Móadalur-Brennimelur)

D1+E5. (Valkostur framkvæmdaraðila.) Við Móadal er um tvo mjög svipaða kosti að ræða, sem framkvæmdaraðili leggur að jöfnu sem aðalkost. Annar kosturinn nefnist *Hálsaleið með beinni línu við Móadal*. Frá þverun á Dragavegi á Ferstikluhálsi er farið út miðjan Saurbæjarháls yfir í Móadal, þar sem vegurinn yfir í Vatnaskóg er. Farið er beint yfir Móadalinn í stefnu á horn sem er á Brennifelli í lægðardragi sunnan við hábungu fellsins. Úr fyrrgreindu horni á Brennifelli er farið yfir Lambadal, yfir Sultartangalínu 1, upp á Svarfhólsháls og út miðjan hálsinn að botni Seldals. Loks er farið niður Seldal, yfir Hvalfjarðarveg og að aðveitustöðinni á Brennimel.

D1+E4. (Valkostur framkvæmdaraðila.) Hinn kosturinn við Móadal sem framkvæmdaraðili hefur valið nefnist *Hálsaleið með sveigju til suðurs við Móadal*. Hann stefnir í sama horn á Brennifelli og kostur D1+E5, en sveigir 180 m til suðurs í Móadal, sem hefur í för með sér að línun sveigir nokkuð frá frístundabyggð í Svarfhólsskógi og sjónræn áhrif í Svínadal minnka lítið eitt. Hins vegar skerðist þá meira nýtanlegt land í Móadal (innst í Saurbæjarhlíð) og nálægð við Hótel Glym verður meiri.

D1+E1. Þessi kostur nefnist *Hlíðarleið*. Þessi leið liggur út miðjan Saurbæjarháls yfir í Móadal. Þar beygir línun út með Saurbæjarhlíð að Brennimelslínu 1 og fylgir henni svo að tengivirkinu á Brennimel. Ofan við Kalastaði kemur Sultartangalína 1 úr Lambadal að Brennimelslínu 1 og fylgir henni að Brennimel. Ekki er pláss fyrir nýja línu á milli þeirra, og því þarf annað hvort að færa Brennimelslínu 1 á um 3,5 km kafla, til þess að rýma fyrir nýju línunni, eða fara með nýju línuna yfir hana og vera sunnan við hana síðasta spölinn.

D1+E2. Þessi leið nefnist *Hálsaleið nyrðri, með sveigju norður að Svarfhólsskógi*. Eins og aðalkostir Landsvirkjunar að öðru leyti en því að á kaflanum frá Saurbæjarhálsi að Brennifelli er farið norðan í hálsinum hjá frístundabyggð í Svarfhólsskógi.

D2+E3. Lagning jarðstrengs. Samkvæmt þessum kosti yrði lagður 400 kV jarðstrengur frá útivirki við endamastur skammt utan við Kúhallarár að tengivirki á Brennimel. Til þess að fullnýta flutningsgetu línunnar þarf að leggja tvö strengjasett eða nota jarðstreng með mikla flutningsgetu. Jarðstrengurinn yrði lagður meðfram þjóðvegi mestan hluta leiðarinnar. Á miðri leið, skammt vestan við Hlaðir, þarf að tengja útjöfnunarspólu inn á strenginn til að eyða launafslsframleiðslu hans. Umrædd spóla er alls um 10 m á hæð og þarf um 30x35 m afgirt svæði til að koma þessum búnaði fyrir. Um er að ræða 10,5 km langa leið sem jarðstrengur yrði lagður.

Breyting á Brennimelslínu 1

Valkostur framkvæmdaraðila. Samhliða lagningu Sultartangalínu 3 samkvæmt valkosti framkvæmdaraðila, þ.e. Aa2-Ab1-B2-C2-D1-E4/E5, er gert ráð fyrir að

breyta Brennimelslínu 1 frá Ferstiklu að aðveitustöðinni á Brennimel. Brennimelslína 1 verði færð frá byggðinni í Hlíðarbæ til mótvægis við lagningu nýrrar háspennulínu á svæðinu. Línan verði þannig endurbyggð sem 400 kV lína, samsíða Sultartangalínu 3, sunnan hennar í um 50 m fjarlægð. Breytingin byrjar um 700 m austan við Ferstikluskála. Þar beygir línan til norðvesturs frá núverandi línustæði og kemur að Sultartangalínu 3 vestan vegarins á Ferstikluhálsi. Hún fylgir svo þeirri línu að aðveitustöðinni á Brennimel. Línustæðið er því nánast það sama og áður var lýst samkvæmt aðalvalkosti framkvæmdaraðila fyrir Sultartangalínu 3.

Aðrir kostir. Samhliða lagningu Sultartangalínu 3 samkvæmt öðrum loftlínukostum en aðalkosti, þ.e. D1+E1 eða D1+E2 á vesturhluta leiðarinnar, er einnig gert ráð fyrir færslu á Brennimelslínu 1. G Brennimelslína 1 verði þannig endurbyggð sem 400 kV lína samsíða Sultartangalínu 3 með þessum kostum á sama hátt og aðalkostur.

4.1.2 Vegslóðar

Í matsskýrslu kemur fram að leggja þurfi malarborna slóð um línustæðið og að mastrastæðum. Vinnuflokkar þurfi einnig að komast um svæðið og að möstrum á þungavinnuvélum, svo sem gröfum, vörubílum og kranabílum. Slóðir séu einnig notaðar við viðhald línunnar. Núverandi slóðir meðfram Sultartangalínu 1 verði notaðar svo langt sem þær nái en gera þurfi lagfæringar á þeim á köflum. Heildarlengd nýrra slóða sé um 50 km og lengd eldri slóða um 80 km. Samkvæmt aðalkosti sé vikið frá núverandi línu á þremur svæðum og þurfi þar að leggja nýjar slóðir, þ.e. norðan við Háafoss, norðan við Gullfoss og að mestu á svæðinu frá Uxahryggjum til Brennimels. Gerður er skýr greinarmunur á aðalslóð, sem liggja eftir línunni, og hliðarslóðum að einstökum möstrum en aðalslóðin þurfi að vera mun vandaðri og burðarmeiri. Reynt verði að komast sem mest hjá því að gera hliðarslóðir að möstrum þar sem land sé burðarhæft. Slóðagerð geti verið mjög mismunandi eftir aðstæðum, allt frá heflun á sléttum melum með þunnu jöfnunarlagi af mól, upp í nokkuð þykka malarfyllingu í votlendi. Endanleg ákvörðun um legu nýrra slóða og frágang verði tekin í samráði við Náttúruvernd ríkisins, sveitarstjórnir og landeigendur.

4.1.3 Efnistaka

Í matsskýrslu kemur fram að efnismagn sé áætlað um 300.000 m³, sem tekið verði úr mörgum námum meðfram línunni. Stefnt verði að því að nota sem mest námur sem þegar hafi verið opnaðar, bæði námur sem notaðar hafi verið vegna vegagerðar og námur sem notaðar hafi verið þegar Sultartangalína 1 var lögð. Nokkrar nýjar námur séu áætlaðar, einkum í grennd við Botnsheiði. Mest efnistaka sé áætluð úr Þverfellsnámu í Lundarreykjadal, eða 40.000-70.000 m³. Í matsskýrslu er birt tafla yfir námur (sjá að aftan). Í töflunni eru nokkrar námur sem, í matsskýrslu eða svörum Landsvirkjunar við umsögnum og athugasemdum, kemur fram að ekki sé fyrirhugað að nota við framkvæmdina. Að neðan er taflan yfir efnistökuastaði birt og hafa þeir efnistökuastaðir verið skáletraðir sem fram hefur komið að ekki sé fyrirhugað að nota.

Náma nr.	Heiti	Ný - Gömul	Efnistökusvæði m ²	Nýtanlegt magn m ³	Áætluð efnistaka m ³
1	Litli-Lambhagi (á sv.skipulagsupprætti)	Gömul	10.000	> 50.000	0-30.000
2	Galtarholt (á svæðisskipulagsupprætti)	Gömul	10.000	> 50.000	0-30.000
2.1	Við Ferstiklu, neðan vegar	Gömul	>7.000	>20.000	10.000-20.000
3	<i>Kúhallareyrar hjá Þórisstöðum</i>	<i>Gömul</i>	<i>20.000</i>	<i>>40.000</i>	<i>Ekki notuð</i>
3.1	Hjalli ofan Þórisstaða	Ný	>5.000	>10.000	10.000
4	<i>Árkeila Draghálsár og Grafardalsár</i>	<i>Gömul</i>	<i>15.000</i>	<i>>50.000</i>	<i>Ekki notuð</i>
5	<i>Drageyri í Skorradal</i>	<i>Gömul</i>	<i>20.000</i>	<i>>50.000</i>	<i>0</i>
6	<i>Utarlega í Grafardal</i>	<i>Gömul</i>	<i>5.000</i>	<i>>10.000</i>	<i>0</i>
7	<i>Aurar Grafardalsár utarlega í Grafardal</i>	<i>Ný</i>	<i>8.000</i>	<i>8.000</i>	<i>Ekki notuð</i>
8	Aurar Grafardalsár niður af Grafardalsbæ	Gömul?	5.000	10.000	0-3.000
9	Malarhjalli innan bæjarins Grafardals	Gömul	10.000	20.000	5.000-20.000
9.1	Sesseljuhryggur (námur A, B og C)	Ný	>10.000	>20.000	5.000-20.000
9.2	<i>Á Bomsheiði við Geitabergsá (Árfitjar)</i>	<i>Ný</i>	<i>4.000</i>	<i>4.000</i>	<i>Ekki notuð</i>
10	<i>Brattur kantur (2 námur)</i>	<i>Ný</i>	<i>5.000</i>	<i>>10.000</i>	<i>0</i>
11	Neðan Sjónarhóls við botn Grafardals	Gömul	5.000	>10.000	11.000-15.000
11.1	Námur á Botsheiði (námur A, B og C)	Nýjar	>15.000	>20.000	0-20.000
12	<i>Melur norðan Fúja í Skorradal</i>	<i>Gömul</i>	<i>10.000</i>	<i>>40.000</i>	<i>0</i>
13	<i>Við Bakkakot í Skorradal</i>	<i>Gömul</i>	<i>5.000</i>	<i>10.000</i>	<i>0</i>
14	<i>Áraurar innst í Skorradal</i>	<i>Gömul</i>	<i>5.000</i>	<i>7.500</i>	<i>0</i>
15	<i>Sethjallar utan í Bollafelli</i>	<i>Ný</i>	<i>5.000</i>	<i>7.500</i>	<i>0-5.000</i>
16	Melur sunnan Eiríksvatns (Selhæðir)	Ný	20.000	>50.000	0-30.000
17	Horn við Sultartangalínu 1	Gömul	20.000	>50.000	20.000
18	Þverfell, neðan Stórugilja	Gömul	>30.000	>70.000	40.000-70.000
19	Við Sandvatnsskvísl	Gömul	10.000	>15.000	6.000
20	Sunnan og austan undir Sandfelli	Gömul	14.000	>50.000	5.000
21	<i>Við gjallgíg í hlíðum Skjaldbreiðar</i>	<i>Gömul</i>	<i>7.000</i>	<i>20.000</i>	<i>Ekki notuð</i>
22	Skriða austan undir Tjaldafelli	Gömul		15.000-40.000	5.000
23	<i>Skriða austan undir Sköflungi</i>	<i>Gömul</i>	<i>2.000</i>	<i>10.000</i>	<i>0</i>
24	Skriða vestan undir Þórólfsfelli	Gömul	15.000	>50.000	0-5.000
25	Skriða austan undir Þórólfsfelli	Gömul	15.000	>50.000	5.000
26	<i>Skriða vestan í Mosaskarðsfjalli</i>	<i>Gömul</i>	<i>3.000</i>	<i>10.000</i>	<i>Ekki notuð</i>
27	Skriða vestan í Fagradalsfjalli	Ný?	5.000	>20.000	0-3.000
28	Í krika norðan við Fagradalsfjall	Ný	15.000	>50.000	5.000
29	<i>Aurar Farsins austan Fagradalsfjalls</i>	<i>Ný</i>	<i>15.000</i>	<i>>50.000</i>	<i>0</i>
30	Aurar Farsins vestan við Sandvatn	Gömul	15.000	>50.000	5.000
31	<i>Við Ásbrandsá</i>	<i>Gömul</i>			<i>0</i>
32	Við Kjalveg (á aðalskipulagsupprætti)	Gömul	20.000	>50.000	10.000
33	<i>Við Búðará</i>	<i>Ný</i>	<i>3.000</i>	<i>5.000-10.000</i>	<i>0-10.000</i>
33.1	Við Kerlingarfjallaveg sunnan Melrakkaár	Gömul		>10.000	5.000-10.000
34	Melrakkatungur	Ný		?	0-5.000
35	Við Heiðará	Gömul	20.000	>50.000	8.000-10.000
36	Við Leirá	Gömul	2.500	>5.000	5.000
37	Við Helgaskála, sunnan ár	Gömul	20.000	>50.000	5.000
38	Aurar Stóru-Laxár ofan við Geldingaver	Gömul	20.000	>50.000	5.000
39	Aurar Svartár ofan Svartárvers	Gömul?	20.000	>50.000	3.000
40	Hellukrókur við Litlu-Svartá	Gömul	15.000	>50.000	5.000
41	Vestan Fossár	Ný?	20.000	>50.000	8.000
42	Hjallar niður af Fossheiði (námur A og B)	Gömul	5.000	10.000	6.000
43	Plan undan kampi við Sultartanga	Ný	2.500	5.000	5.000

Tafla yfir námur sem skoðaðar voru vegna Sultartangalínu 3. (Unnið úr töflu í matsskýrslu, bls. 56.)

4.2 ÁHRIF Á MENN OG SAMFÉLAG

4.2.1 Sjónræn áhrif

Í matsskýrslu kemur fram að sjónræn áhrif Sultartangalínu 3 stafi fyrst og fremst af möstrum, leiðurum og slóðum. Fram kemur að um 75 km af Sultartangalínu 3 verði samsíða Sultartangalínu 1, eða 63%, og 8 km verði samsíða Brennimeislínu 1, eða 7% línunnar. Alls verði því um 70% línunnar samsíða öðrum línunum. Þar verði því ekki um mikla breytingu að ræða hvað varðar sjónræn áhrif og áhrif á landslagsheildir, heldur viðbót af sama toga og áður. En þar sem vikið er frá eldri línunum aukast sjónrænu áhrifin þar sem meira land sé lagt undir línurnar og línur verði lagðar um land þar sem engar línur voru fyrir. Bent er á að á Hvalfjarðarströnd liggja Brennimeislína 1 í grennd við fyrirhugað línustæði og séu sjónræn áhrif hennar grunnástand til samanburðar við aðalkost. Sjónræn áhrif háspennulína ráðist mikið af því hvort þær beri í land eða við loft. Við viss skilyrði geti línurnar nánast horfið ef þær beri í fjallshlíð, en þegar jörð er snævi þakin gæti þessara feluáhrifa síður. Auk þess falli stálmöstur betur að landi eftir því sem sinkhúðin veðrast. Færsla línunnar frá Sultartangalínu 1 til norðurs við Háafoss og við Hvítá sé gerð til að draga úr sjónrænum áhrifum þegar horft er frá útsýnisstöðum við fossana. Á kaflanum frá Uxahryggjavegi að Bollafelli fjarlægist línan veginn og falli auk þess vel inn í landið, þar sem fjallshlíð sé á bak við hana. Í skarðinu við Bollafell beri mastur að vísu við loft í 5 km fjarlægð. Á Botnsheiði verði línán nær alveg í hvarfi hvort sem horft er frá Uxahryggjavegi eða úr innanverðum Skorradal. Þó megi finna sjónarhorn þar sem greina megi línuna í miklum fjarska. Sjónræn áhrif línunnar yrðu miklu meiri ef Skorradalsleið (B1) yrði valin í stað kosts framkvæmdaraðila. Frá Grafardalsbotni að bænum Grafardal verði Sultartangalínu 1 fylgt, auk þess sem línurnar falli inn í suðurhlíð dalsins, sem dragi úr sjónrænum áhrifum þeirra. Frá Grafardalsbænum að sjá verði talsverð sjónræn áhrif af línunni á dalsbrúninni, en eftir að upp er komið muni lítið bera á henni. Grafardalur sé fáfarinn, þannig að breytingin snerti fáa aðila þar. Lítið beri á línunni þegar horft sé frá veginum yfir Geldingadruga. Kostur C3 sunnan Grafardals hafi minni sjónræn áhrif við Grafardalsbæinn, en auki sjónræn áhrif við innanverðan Grafardal, á Botnsheiði og í norðurhlíðum Skorradals. Fram kemur að á Hvalfjarðarströnd hafi sýnileiki mastra verið metinn með tölvulíkani út frá þeim möstrum sem sjáist frá hverjum stað í landinu, að teknu tilliti til fjarlægðar. Þegar á heildina sé lítið verði lítil aukning á sýnileika háspennulína á Hvalfjarðarströnd við tilkomu Sultartangalínu 3 ef Brennimeislína 1 verður færð. Mjög dragi úr sýnileika frá þjóðveginum við færslu Brennimeislínu 1, einkum á kaflanum frá Ferstiklu út að Lambadal, en á þeim kafla sé félagsheimilið Hlaðir og þéttbýlið Hlíðarbær. Lítil breyting verði á sýnileika frá frístundabyggð norðan við Eyrarvatn, en nokkur þó eftir því sem ofar dregur í brekkuna. Á móti kemur að þá fer línurnar að bera í fjöllin sunnan Hvalfjarðar. Ekki verði umtalsverð breyting á öðrum fyrirhuguðum frístundahúsasvæðum ef frá er skilið skipulagt, en óbyggt frístundahúsasvæði í Lambadal, en þar liggur Sultartangalína 1. Einnig megi nefna skipulagt, en óbyggt frístundahúsasvæði í Seldal við Kalastaðakot. Hafa beri í huga að í grennd við öll þessi frístundahúsasvæði liggur Sultartangalína 1 nú þegar og hefur gert í rúm 20 ár og að stór hluti frístundahúsanna sé reistur eftir að sú lína var lögð. Bent er á að við val á línustæði og staðsetningu einstakra mastra hafi meðvitað verið unnið út frá því að tilkoma nýrrar háspennulínu feli í sér útlitsmótun umhverfis. Því hafi verið leitast við að láta mannvirkið taka sig vel út og falla sem best að landslagi. Helstu mótvægisáðgerðir við útfærslu línulegu til að minnka sjónræn áhrif séu frávik Sultartangalínu 3 frá Sultartangalínu 1 við Háafoss, Gullfoss

og í Skorradal (upp á Botnsheiði). Einnig færsla Brennimelslínu 1 frá Hlíðarbæ og úr Saurbæjarhlíð upp á hálsana, þar sem línan verði við hliðina á Sultartangalínu 3.

Fram kemur í matsskýrslu að nokkur sjónræn áhrif hljótist af slóðagerð. Slóðin verði helst sýnileg úr lofti, en á nokkrum stöðum verði hún áberandi af landi, t.d. þar sem línan liggur upp úr Grafardal. Þau áhrif megi minnka með því að vanda legu slóðarinnar og jafnvel sá í hana ef um gróið land er að ræða. Á miklum hluta leiðarinnar er gömul slóð sem verður lagfærð og verða áhrifin þar fremur lítil.

Fram kemur í matsskýrslu að sjónræn áhrif af efnistöku verði í heild fremur lítil. Mest áhrif verði af námu við Þverfell vegna mikillar efnistöku og nálægðar við veg, en þar er um opna námu að ræða. Aðrar námur séu flestar á ógrónu landi.

Í umsögn Náttúruverndar ríkisins kemur fram að ekki sé ásættanlegt að leggja línu samsíða Sultartangalínu 1 við Gullfoss (Aa1) vegna mikilla sjónrænna áhrifa, en ekki sé gerð athugasemd við aðalkost (Aa2) þar. Fram kemur að samhliða framkvæmdum við Sultartangalínu 3 ætti að færa Sultartangalínu 1, en hún sjáist frá útsýnisstöðum við fossinn. Líta eigi á þá færslu sem mótvægisáðgerð við lagningu Sultartangalínu 3. Slíkt sé réttlætunlegt þar sem um sé að ræða einn vinsælasta ferðamannastað landsins og þangað komi árlega þúsundir gesta.

Í svörum Landsvirkjunar kemur fram að færsla Sultartangalínu 1 á þessum slóðum geti ekki talist mótvægisáðgerð, heldur sé um sérstakt mál að ræða, matsskylda framkvæmd sem ekki hafi verið gert ráð fyrir í matsáætlun vegna Sultartangalínu 3. Landsvirkjun hafni tilmælum um að línan verði færð.

Í umsögnum Hvalfjarðarstrandarhrepps og Skorradalshrepps og athugasemd Reynis Ásgeirssonar og Bjargar Thomassen er lagt til að í stað þess að velja kost C2, verði kostur C3 valinn vegna sjónrænna áhrifa frá bænum Grafardal. Með því móti verði línan komin í ásættanlega fjarlægð frá bænum í Grafardal.

Í athugasemd Böðvars Jónssonar er farið fram á að leið C3 verði valin og bent á að línulögn um Grafardal (C2) sé algjörlega óviðunandi af sinni hálfu sem ábúanda þar. Bent er á að leið C3 sé hentug leið fyrir Sultartangalínu 3 og því mótmælt að aðalvalkostur Landsvirkjunar (C2) sé betri en kostur C3. Fram kemur að í matsskýrslu skorti á að greint sé frá þeim forsendum sem sjónræna matið sé grundvallað á. Gera verði þá kröfu að sjónræna matið sé gert með markvissum hætti. Nóg þyki um sjónræn áhrif í Grafardal, eins og þau eru nú af völdum Sultartangalínu 1, en með því að leggja eina stofnlínu enn um þennan þrönga dal sé verið að bera í bakkafullan lækinn frá umhverfissjónarmiði íbúa.

Í svörum Landsvirkjunar kemur fram að við val á leið C2 hafi Landsvirkjun verið meðvituð um að leið C3 teldist af mörgum ákjósanlegri út frá sjónrænum áhrifum frá bænum í Grafardal. Sjónræn áhrif aðalkosts séu minni séð frá Skorradal, en meiri í Grafardal. Bent er á að aðalkostur (C2) falli mun betur að landslagi heldur en C3, nema e.t.v. á brúninni gegnt Grafardalsbænum og hann hafi einnig minni áhrif á landslagsheildir, því að Sultartangalínu 1 sé fylgt í innanverðum Grafardal. Þá vegi þungt að aðalkosturinn (C2) sé öruggari gagnvart ísingarhættu. Mikið sé lagt upp úr því að línur beri ekki við loft og miklu muni hvað sjónræn áhrif varðar, hvort línuna beri í hlíð, eins og í Grafardal, eða hvort hana beri við loft, eins og gegnt Grafardalsbænum. Einnig sé reynt að leggja línur þannig að þær liggji sem mest samhliða og að möstur standist sem mest á. Það sé talið draga úr sjónrænum áhrifum þegar á heildina er litið. Þegar í matsskýrslu sé talað um að aðalkostur (C2) falli betur

að landslagi en kostur C3, sé átt við að aðalkosturinn fylgi sem mest dölum eða dældum og sneiði hjá hæðum.

Í athugasemd Guðmundar S. Sveinssonar er bent á að línun muni verða áberandi séð frá frístundabyggð í Svarfhólsskógi mismunandi eftir svæðum og í flestum tilfellum á takmörkuðum köflum. Farið er fram á að plantað verði trjám í því augnamiði að skerma framkvæmdina úr sjónlínu frá frístundabyggð.

Í svörum Landsvirkjunar er bent á að það sé helst austast í frístundabyggðinni sem sjáist nokkuð í línurnar. Landsvirkjun telji að ekki sé unnt sé að skerma línurnar úr sjónlínu með trjágróðri.

Í athugasemd Hagsmunafélags Eyrarskógar er lagningu Sultartangalínu 3 með loftlínu eftir Saurbæjarhálsi mótmælt þar sem línun muni valda mjög mikilli sjónmengun frá Eyrarskógi séð. Gerð er sú krafa að línun verði lögð í jörðu frá Kúhallará að Brennimel og loftlína sem liggur um Eyrarskóg verði tekin niður.

Í svörum Landsvirkjunar er tekið undir það að nokkur sjónræn áhrif verði af línulögn um Saurbæjarháls og Brennifell, m.a. ef horft sé úr Eyrarskógi. Bent er á að frá efstu bústöðum í Eyrarskógi beri línurnar á hálsunum í fjöllin sunnan Hvalfjarðar, sem dragi úr sjónrænum áhrifum línanna. Sjónræn áhrif verði helst um miðbik hverfisins en minni frá neðstu bústöðunum þar sem hálsbrúnnin skyggi á neðri hluta mastranna. Minnsta fjarlægð í línurnar verði 1,5 km frá neðstu bústöðunum og 2,7 km frá efstu bústöðunum í Eyrarskógi.

Í athugasemd Veidifélags Lásár í Leirársveit kemur fram að ef jarðstrengslögn þygi ekki framkvæmanlegur kostur ætti að reyna að milda áhrif nýrrar loftlínu með því að sameina í eina línu sem allra flestar af þeim línun sem fyrir eru.

Í svörum Landsvirkjunar kemur fram að tvírása lína hafi ekki verið í matsáætlun og hafi raunar aldrei komið til greina. Þar komi til öryggisástæður við flutning raforku og aukin sjónræn áhrif af stærri möstrum.

4.2.2 Landnotkun

Í matsskýrslu kemur fram að mestur hluti Sultartangalínu 3 liggi um afréttarlönd en vestasti hluti hennar liggi í nánd við bæi, einkum á kaflanum frá Grafardal að Brennimel. Í Skorradals- og Hvalfjarðarstrandarhreppum sé eftirsótt frístundabyggð og hafi sumir bændur haft vaxandi tekjur af sölu eða leigu lóða undir frístundahús og þjónustu við ferðamenn. Mikil atvinna hafi skapast í tengslum við stóriðjuna á Grundartanga, og vinni þar a.m.k. 35% vinnandi manna í Hvalfjarðarstrandarhreppi. Birt er niðurstaða viðhorfskönnunar og greint frá því að þar hafi m.a. komið fram að 5 landeigendur hafi hlunnindi af sölu og leigu lóða undir frístundahús, 4 hafi tekjur af æðardúni og 4 af skógrækt. Könnunin sýni að í Hvalfjarðarstrandarhreppi skipti frístundahús miklu máli, bæði vegna þess hve mikið hefur verið byggt af þeim þar á síðustu árum og eins hinu hve margir hyggist auka framboð á lóðum. Við ákvörðun á aðalvalkosti í Hvalfjarðarstrandarhreppi hafi frístundahúsamálin verið sérstaklega skoðuð út frá því hvort hlunnindi jarða skerðist eða aukist vegna línunnar. Segja megi að hlunnindin skerðist að litlu leyti (Kalastaðakot) miðað við þann ávinning sem komi á móti, t.d. við færslu Brennimelslínu 1 úr Saurbæjarhlíð. Aðalvalkostur hafi verið metinn út frá hagsmunum landeigenda og frístundahúsaeigenda. Fram kemur að aðalvalkostur Sultartangalínu 3 þveri skipulagða frístundabyggð í Lambadal en það komi ekki að sök þar sem svæðið hafi ekki verið deiliskipulag og Sultartangalína 1 sé

þar fyrir. Hins vegar sé efsta svæði Kalastaðakots í Seldal að mestu innan áhrifasvæðis línunnar og því verði að telja að minni möguleikar séu á nýtingu svæðisins.

Bústaðir	Úthl. lóðir	Aðrar lóðir	Samtals
245	88	185	518

Fjöldi frístundahúsa og óbyggðra lóða í Hvalfjarðarstrandarhreppi, vorið 2001. (Matsskýrsla, bls. 107.)

Fram kemur að hálandishluti línustæðisins hafi einkum verið nýttur til sauðfjárbeitar, en útivist og ferðamennska hafi verið vaxandi á síðari árum, með bættum samgöngum og öflugri farartækjum. Nokkur svæði skeri sig úr, t.d. nágrenni Háafoss í Þjórsárdal, Kjalvegur, nágrenni Gullfoss og Kaldadalssvegur. Vetrarferðir á sérútbúnum jeppum séu talsvert stundaðar á svæðinu milli Kjalvegur og Borgarfjarðar. Fram kemur að Sultartangalína 3 hafi óveruleg áhrif á landnotkun á kaflanum frá Sultartanga að Uxahryggjum. Byggingarbannsbelti í námunda við línuna setji skipulagi og landnotkun á þessum slóðum litlar skorður og takmarkanir séu fyrst og fremst sjónræns eðlis. Við þeim hafi verið brugðist, sbr. frávik frá eldri línu við Háafoss og Gullfoss. Nokkrir fjallaskálar séu í grennd við línuna en ekki sé hægt að segja að Sultartangalína 3 takmarki neitt hefðbundna landnotkun í grennd við þessa fjallaskála. Fram kemur að Sultartangalína 3 hafi áhrif á landnotkun, einkum í Skorradals- og Hvalfjarðarstrandarhreppum. Sé þar fyrst og fremst um að ræða byggingarbannsbeltið í námunda við línurnar, sem setji skipulagi og landnotkun ákveðnar skorður en einnig komi þar til sjónræn áhrif. Við val á aðalvalkosti í Skorradals- og Hvalfjarðarstrandarhreppum hafi að miklu leyti verið tekið mið af landnotkun. Frá Uxavatni að Grafardal sé lega línunnar valin með hliðsjón af landnýtingar- og náttúruverndarsjónarmiðum sem sett eru fram í svæðisskipulagi norðan Skarðsheiðar. Í framhaldinu, frá Grafardal að Brennimel, sé lega línunnar valin með hliðsjón af landnýtingarhagsmunum sem settir eru fram í svæðskipulagi sunnan Skarðsheiðar. Einnig hafi verið litið til ýmissa ábendinga og skoðana sem settar voru fram af fjölmörgum aðilum sem gerðu athugasemdir við tillögu að matsáætlun fyrir Sultartangalínu 3. Línan sé talin hafa óveruleg áhrif á hefðbundna landbúnaðarnotkun á fjalllendi ofan 300 m hæðarlínu. Á hefðbundnum landbúnaðarsvæðum í byggð (beitiland, skógrækt) megi gera ráð fyrir litlum áhrifum og að takmarkanir á hefðbundin bústörf af völdum línumannvirkja verði litlar sem engar þar sem mannvirkin séu lítið í námunda við tún eða híbýli manna. Samkvæmt viðhorfskönnun telji íbúar á svæðinu að nálægð við línuna skipti mestu máli, en frístundahúsafólk telji sjónræn áhrif mikilvægust. Um 90% frístundahúsafólks hafi talið línuna hafa neikvæð áhrif á frístundabyggð, útivist og ferðaþjónustu en 10% töldu að línan hefði jákvæð eða engin áhrif. Af þessum sökum hafi með aðalvalkosti Landsvirkjunar verið reynt að taka mið af núverandi og breyttri landnotkun svæðisskipulags sunnan Skarðsheiðar, ekki síst orlofshúsabyggðar. Á tveimur stöðum verði ekki vikist undan því að fara með aðalvalkost, þ.e. Sultartangalínu 3 og Brennimelslínu 1, eftir færslu hennar, yfir skilgreint, en þó óbyggt frístundahúsasvæði. Annað sé í Lambadal í framhaldi af Svarfhólsskógi (u.þ.b. 4,4 ha af alls 51 ha óbyggðu landi) og hitt sé efsta svæðið í landi Kalastaðakots, í Seldal (u.þ.b. 2,6 ha af alls 7,4 ha óbyggðu landi). Færsla á Brennimelslínu 1 úr Saurbæjarhlíð þannig að hún verði samhliða aðalvalkosti auki notkunar- og verðgildi landsvæða við Hlíðarbæ og í Saurbæjarhlíð til muna. Færslan losi um verulegar takmarkanir sem Brennimelslína 1 hafi valdið á síðustu árum vegna vaxandi byggðar við Hlíðarbæ. Sömuleiðis losni um Saurbæjarhlíð. Með því að fylgja Sultartangalínu 1 og Brennimelslínu 1 á verulegum hluta línuleiðarinnar sé komið til

móts við það sjónarmið að halda háspennulínunum í ákveðnum beltum. Línan fylgi þá línugötu sem fyrir er, en slíkt hafi verið talið æskilegt út frá sjónarmiði landnotkunar, þó að slíkt sjónarmið séu alls ekki óumdeild eins og sýnt er fram á þar sem vikið er frá eldri línu við Háafoss, Gullfoss, og í Skorradal. Bein áhrif framkvæmdarinnar á samfélagið séu helst þau að hún sé atvinnuskapandi á meðan framkvæmdir standi yfir og gera megi ráð fyrir að hún hafi margs konar óbein margfeldisáhrif vegna aukinnar verslunar og þjónustu á meðan á framkvæmdum stendur. Með tilkomu línunnar muni öryggi í orkuafhengingu á Grundartanga aukast verulega, því að línan verði nýr og öflugur hlekkur í flutningskerfinu til Suðvesturlands. Með því sé frekari stoðum skotið undir atvinnulíf á svæðinu. Sú ákvörðun að gera línuna þannig úr garði að hún í raun fækki sambærilegum línunum í framtíðinni og sé þannig þriðji áfangi í uppbyggingu 400 kV flutningskerfis sé einnig mikilvæg fyrir samfélagið í heild. Þannig sé dregið úr álagi á aðra landnotkun á þessum svæðum. Helstu mótvægisáðgerðir sem gerðar séu til að minnka áhrif á samfélag og landnotkun séu annars vegar að leggja línuna um Botnsheiði og Kúhallardal og minnka með því áhrif á „verðmætari“ landsvæði og hins vegar að færa Brennimelslínu 1 á 8 km kafla á Hvalfjarðarströnd, og endurbyggja hana samsíða Sultartangalínu 3 á hálsunum sunnan Svínadals til að gera mögulega aðra „verðmætari“ landnýtingu

Í umsögnum Hvalfjarðarstrandarhrepps kemur fram að lagning Sultartangalínu 3 í jarðstreng í byggð sé fyrsti valkostur hreppsnefndar. Vakin er athygli á því að fram hafi komið að lagning jarðstrengs sé illframkvæmanlegur kostur sökum kostnaðar og tæknilegra annmarka. Það sé skoðun hreppsnefndar að aðalkostur fyrirhugaðrar Sultartangalínu 3 sé í meginatriðum ásættanlegur. Lagst er gegn leið E4, hlykk vestan Móadal, þar sem sú leið muni spilla landi í Móadal meira en leið E5 auk þess sem mörg hornmöstur gerðu línuna fyrirferðarmeiri séð úr Móadal og af Hvalfjarðarströnd. Reikna megi með að í framtíðinni verði land í Móadal og Saurbæjarhlíð nýtt fyrir frístundabyggð. Bent er á að velja fremur leið E5, sem er bein leið.

Í athugasemd Kristins Jens Sigurþórssonar er mælt til þess að farin verði Hálsaleið með beinni línu við Móadal (D1+E5) en ekki Hálsaleið með sveigju til suðurs (D1+E4). Síðari kosturinn muni skerða efsta hluta dalsins og valda miklum spjöllum og stórskemma alla möguleika á nýtingu þessa lands, sem er viði vaxið og mjög gróið fallegu kjarri. Í bígerð sé að skipuleggja frístundabyggð í Móadal, og Hótel Glymur sé með hugmyndir um að setja þar niður lítil frístundahús í tengslum við hótelið.

Í athugasemd Reynis Ásgeirssonar og Bjargar Thomassen kemur fram að þrátt fyrir að jarðstrengslögn sé fyrsti kostur þeirra séu þau til viðræðu um Hálsaleið (D1+E5) með færslu á Brennimelslínu 1, með því skilyrði að Landsvirkjun setjist að samningaborði um að fjarlægja Sultartangalínu 1 eða leggja hana í jörðu frá Kúhallardal meðfram vegi að Brennimel.

Í athugasemd Svarfhólsskógar, félagi eigenda eignarlóða í Svarfhólsskógi, er bent á að á í Svarfhólsskógi séu flest hús heilsárshús og á fyrirhuguðum línuleiðum sé um að ræða mikilvægt útivistarsvæði. Gerð er aðalkrafa um að leggja línuna í jörð en varakrafa er sú valin verði loftlína með sveigju til suðurs í Móadal (D1+E4), þar sem hinn kosturinn (D1+E5) sé óásættanlegur fyrir frístundahúsa eigendur. Hálsaleið nyrðri (D1+E2) komi alls ekki til greina en Hlíðarleið (D1+E1) geti komið til greina með mótvægisáðgerðum.

Í svörum Landsvirkjunar kemur fram að í matsskýrslu geri Landsvirkjun ekki upp á milli þessara tveggja kosta (D1+E4 og D1+E5). Hins vegar hafi margir aðilar lagt

áherslu á að síðarnefndi kosturinn verði valinn. Allir virðist sammála um að Hálsaleið nyrðri (E2) komi ekki til greina. Hlíðarleið hafi af hálfu framkvæmdaraðila ekki verið talin koma til greina af umhverfis- og landnýtingarástæðum. Í svörunum er fallist á rök fyrir því að fara leið E5 fremur en E4. Til viðbótar er bent á að beina línun, E5, gefi að öllum líkindum færi á að fækka möstrum í Móadal og því verði léttara yfir mannvirkinu en ef leið E4 yrði valin. Leið E4 hafi verið höfð til samanburðar vegna lítið eitt minni sjónrænna áhrifa í Svínadal.

Í athugasemd Þóru Kristinsdóttur og Þorvalds Karls Helgasonar er þess óskað að línun verði lögð eins langt frá frístundahúsunum og hægt sé. Af tveimur kostum er lagt til að að syðri leiðin verði fyrir valinu, þar sem nyrðri leiðin yrði aðeins nokkrum metrum suður af lóð þeirra við Hátröð 3.

Í svörum Landsvirkjunar er gert ráð fyrir að átt sé við Hálsaleið með sveigju til suðurs í Móadal (D1+E4) frekar en Hlíðarleið (D1+E1), en sú síðarnefnda sjáist nær ekkert frá frístundahúsaahverfinu. Bent er á að leið D1+E4 hafi verið sett fram sem málamiðlun, til þess að auka fjarlægð línunnar frá frístundahúsaahverfinu í Svarfhólsskógi og draga úr sjónrænum áhrifum þar. Hins vegar hafi margir aðilar eindregið lagst gegn þeirri leið og nánast krafist þess að beina línun (D1+E5) verði valin. Nokkurs misskilnings virðist gæta hvað varði fjarlægð línunnar frá frístundahúsi þeirra í Hátröð 3, aðalkostur (D1+E5) sé í um 450 m frá sjálfum bústaðnum í Hátröð 3.

Í umsögn og athugasemdum Hvalfjarðarstrandarhrepps, Félags sumarbústaðaeigenda í landi Svarfhóls í Hvalfjarðarstrandarhreppi, Svarfhólsskógar - félags eigenda eignarlóða í Svarfhólsskógi, HH samtakanna, Hagsmunafélags Eyrarskógar, Landverndar, Brynju Þorbjörnsdóttur og Þorvalds Magnússonar, Ólafs Helga Ólafssonar, Reynis Ásgeirssonar og Bjargar Thomassen, Þóru Kristinsdóttur og Þorvalds Karls Helgasonar og Veiðifélags Laxár í Leirársveit er fjallað um lagningu Sultartangalínu 3 í jörð. Almennt er bent á þann kost að leggja línuna í jörð á vestasta hluta leiðarinnar (D2+E3). Í umsögn Hvalfjarðarstrandarhrepps kemur fram að hreppurinn sé því fylgjandi að línun verði lögð í jörð þó aðrir kostir séu ekki útilokaðir. HH-samtökin kjósa helst að jarðstrengur verði lagður frá Ferstikluhálsi að Brennimeil, sem sé um 8,5 km löng leið, eða um 2 km styttri en áður hafi verið gert ráð fyrir. Í athugasemdunum kemur m.a. fram að kostnaðarauki við jarðstreng sé hugsanlega ofmetinn.

Í svörum Landsvirkjunar er vísað til umfjöllunar um jarðstreng og kostnað í matsskýrslu. Fram kemur að Landsvirkjun telji ekki koma til greina að leggja í milljarða kostnað til að koma línunum úr augsýn. Meginflutningskerfi raforku hérlendis og erlendis sé loftlínukerfi nema ef brýnir almannahagsmunir réttlæti annað. Fyrir því séu bæði sterk tæknileg rök og efnahagsleg. Bent er á að í nýlegum erlendum skýrslum um kostnað við lagningu jarðstrengja sé niðurstaðan svipuð niðurstöðum Landsvirkjunar sem birtar séu í matsskýrslunni varðandi verð á jarðstrengjum. Bent er á að við umfjöllun um kostnað við strenglagningu megi oft sjá villandi samanburð á kostnaði við þá samanborið við loftlínur. Sé þá oft um að ræða stutta kafla inn að miðju stórborga þar sem til frádráttar á kostnaði við strenglagnina sé tekið söluverð þess lands sem losni við að fjarlægja línur. Söluverð á slíku landi geti verið mjög hátt í sumum tilvikum og því geti verðmunur reynst lítill. Þá þurfi einnig að gæta að því að við samanburð sé miðað við sömu flutningsgetu strengja og loftlína. Hvað varði það sjónarmið að unnt sé að leggja jarðstreng á stuttum kafla þar sem sjónrænna áhrifa

gæti, t.d. á Brennifelli, þá kalli slíkt á dýr endavirki við báða enda strengsins. Kostnaður við stuttan 400 kV jarðstreng væri því um 200 Mkr vegna endavirkja og 315 Mkr á hvern km strengs. Þannig myndi, t.d. 3 km langur kafli kosta rúmlega 1,1 milljarð króna.

Í umsögnum Hvalfjarðarstrandarhrepps er gerð krafa um það að leið fyrir línuna verði valin þar sem hún valdi sem minnstum spjöllum á verðmætu landi jarðaeigenda og að lagnaleiðin verði valin í fullu samráði við þá.

Í athugasemd Böðvars Jónssonar er bent á að núverandi línuvegi Landsvirkjunar fylgi sífellt ónæði þar sem ferðafólk á fjallabílum aki allt sumarið um þann slóða um túnið og bæjarhlaðið í Grafardal.

Í svörum Landsvirkjunar er bent á að ef gengið verði að þeirri kröfu hreppsnefndar að velja leið E5, þá sé um að ræða ásættanlega línuleið frá landnýtingarsjónarmiði, þ.e. leið sem valdi sem minnstum spjöllum á verðmætu landi landeigenda. Varðandi það að lagnaleiðin verði valin í fullu samráði við landeigendur, þá sé sú línuleið í Hvalfjarðarstrandarhreppi sem lögð er fram sem aðalvalkostur niðurstaða upplýsingaöflunar og samráðs við hreppsnefnd og landeigendur á svæðinu. Hins vegar sé eðlilegt og sjálfsagt að hafa samráð við landeigendur t.d. um legu slóðar og að einhverju leyti um staðsetningu einstakra mastra. Fram kemur að Landsvirkjun sé reiðubúin að skoða í samráði við Böðvar Jónsson og skipulagsyfirkvöld hvernig draga megi úr ónæði vegna umferðar í Grafardal.

Í umsögn Hvalfjarðarstrandarhrepps og athugasemdum HH samtakanna og Árna Geirs Sveinssonar og Karls Inga Sveinssonar, f.h. eigenda Kalastaðakots er gerð krafa um að samkomulag sem við verði unað náist milli Landsvirkjunar og landeigenda um greiðslur fyrir afnot af landi til línulagna og að samningar verði frágengnir við landeigendur áður en framkvæmdir hefjast. HH samtökin benda á að líta beri á slíka samninga sem mótvægisáðgerð til handa þeim sem þurfa að vista háspennulínur fyrir Landsvirkjun og þjóðarbúið.

Í athugasemd Böðvars Jónssonar er bent á að lagning Sultartangalínu 3 við landamerki Grafardalsjarðarinnar myndi rýra stórlega verðmæti jarðarinnar bæði vegna sjónrænnar mengunar og annarra áhrifa. Segja megi að möguleikar á að selja frístundahúsaland úr landi jarðarinnar verði þá úr sögunni. Þannig hafi síðastliðin ár verið gróðursettar þúsundir trjáplantna í landi Grafardals með slíka notkun í huga.

Í svörum Landsvirkjunar er bent á að bætur fyrir afnot af landi til línulagna falli ekki undir mat á umhverfisáhrifum. Landsvirkjun muni greiða bætur fyrir slík afnot samkvæmt lögum þar um. Fram kemur að ekki hafi verið vitað til þess að áform væru uppi um nýja frístundabyggð í Grafardal og slíkt verði ekki ráðið af skipulagi.

Í athugasemd Ólafs Helga Ólafssonar er bent á að með loftlínu verði möguleikar á aukinni búsetu á Hvalfjarðarströnd settir í hættu sem og mikilvægi Svínadals sem útivistarsvæðis. Auk þess rýrni verðmæti þeirra eigna sem fyrir eru á svæðinu.

Í svörum Landsvirkjunar er bent á að með aukinni stóriðju á Grundartanga megi gera ráð fyrir að fólki fjölgi þar í grennd og þar með aukist eftirspurn eftir fasteignum. Með flutningi á Brennimeislínu 1 í landi Ferstiklu, Saurbæjar og Kalastaða sé línar færð af „verðmætu“ landi yfir á minna verðmætt land. Með þessu telji Landsvirkjun full rök fyrir því að verðmæti fasteigna í Hvalfjarðarstrandarhreppi rýrni ekki með tilkomu línunnar því línar sé forsenda fyrir frekari uppbyggingu atvinnulífs á Grundartanga.

Í umsögn Hvalfjarðarstrandarhrepps er fyrirhugaðri breytingu á Brennimelslínu 1 á Hvalfjarðarströnd fagnað. Fram kemur að hreppsnefndin líti svo á að skátenging ofan við Ferstiklubæina verði til bráðabirgða og geri ráð fyrir að í fyrirhuguðu aðalskipulagi verði við það miðað að við áframhaldandi uppbyggingu Brennimelslínu 1 verði hún lögð samsíða Sultartangalínu 3 áfram inn á Botnsheiði og komi síðan niður annað hvort Álftaskarð eða Litlasandsdal.

Í athugasemd HH samtakanna er bent á að svo virðist sem það sé ætlun Landsvirkjunar að komast með Brennimelslínu 1 uppbyggða sem 400 kV línu alla leið austur fyrir Ferstikluskálann. Það sé afdráttarlaus skoðun HH-samtakanna að ef Skipulagsstofnun fallist á flutning Brennimelslínu 1 sem loftlínu, þá skuli bráðabirgðatengingin verða byggð sem 220 kV lína. Þannig yrði hún talsvert minna áberandi.

Í svörum Landsvirkjunar er bent á að endurbygging á framhaldi Brennimelslínu 1 til höfuðborgarsvæðisins sé matsskyld framkvæmd sem metin verði síðar. Um hana verði ekki fjallað frekar og engin afstaða tekin til þeirrar línuleiðar nú. Því megi líta svo á að sá hluti Brennimelslínu 1 sem muni liggja ofan af Saurbæjarhálsi að núverandi línu austan við Ferstikluskálann sé bráðabirgðatenging og muni framtíð hans ráðast af niðurstöðu mats á umhverfisáhrifum á framhaldi línunnar. Í ljósi ofangreindra umsagna og óska geti Landsvirkjun hins vegar fallist á að þessi línukafli verði útfærður sem 220 kV lína.

Í athugasemd Brynju Þorbjörnsdóttur og Þorvalds Magnúsóssonar kemur fram að sem mótvægisáðgerð sé færsla Brennimelslínu 1 máttlítil. Nái tillögur Landsvirkjunar fram að ganga þá verði í landi Kalastaða 27 háspennumöstur með tilheyrandi línunum, og endurnýjuð Brennimelslína 1 verði mun virkjameiri en hún er í dag. Línan valdi þó minni skaða ef af þessum flutningi verði.

Í svörum Landsvirkjunar er staðfest að samkvæmt matsskýrslu verði u.þ.b. 27 möstur í landi jarðarinnar, miðað við bráðabirgðastaursetningu á aðalkosti. Hins vegar beri að geta þess að fyrirhugað línustæði sé mjög nálægt landamerkjum, sem séu ónákvæm á korti því sé hugsanlegt að nokkru skeiki um áætlaðan fjölda mastra.

Í athugasemd Guðmundar S. Sveinssonar er farið fram á að vegslóðir sem lagðar verða til byggingar línunnar í grennd við Svarfhólsskóg, verði hannaðir með það í huga að þeir geti nýst sem gönguleiðir um svæðið í framtíðinni. Sérstaklega verði hugað að legu og hún aðlöguð náttúrulegum aðstæðum.

Í svörum Landsvirkjunar er vísað til matsskýrslu þar sem fram kemur að slóðagerð verði í lágmarki og í samráði við sveitarstjórn verði slóðagerð skipulögð þannig, að slóðir geti t.d. nýst sem göngustígar eða reiðstígar. Þessi ábending sé því í samræmi við stefnumörkun í matsskýrslu.

4.2.3 Útivist og ferðamennska

Í viðauka með matsskýrslu er lagðar fram niðurstöður rannsóknar á áhrifum framkvæmdar á ferðamennsku og er umfjöllun matsskýrslu byggð á þeim. Fram kemur að línustæði framlagðra kosta Sultartangalínu 3 liggi að miklum hluta um landsvæði sem sé lítið nýtt af ferðafólki nema til þess að ferðast um á milli staða. Nokkrar fjölfarnar ferðaleiðir snerti þó línustæðið. Ein þeirra sé línuslóðin meðfram Sultartangalínu 1 sem sé mikið nýtt af ferðafólki. Fyrirhugað sé að Sultartangalína 3 liggi að mestu meðfram Sultartangalínu 1 svo að línuslóðin nýtist báðum línunum.

Við línustæðið séu allmargir vinsælir útivistarstaðir innan ferðaþjónstunnar, einkum fossar og fjöll/eldstöðvar, auk dala og vatna allra vestast. Fram kemur að ferðamönnum sem fari um svæðið í grennd við Sultartangalínu 3 megi skipta í nokkra ólíka hópa, einkum ferðafólk á ökutækjum (vetur og sumar), vélsleðamenn, göngufólk, hestamenn, og frístundahúsafólk. Meðal ferðafólksins séu skotveiðimenn, stangveiðimenn og aðrir sem nýti sér landsins gæði. Fram kemur að á Íslandi hafi línuvegir í mörgum tilvikum haft jákvæð áhrif á ferðamennsku og útivist hér á landi. Samkvæmt fyrrnefndri könnun telji um 23% þeirra Íslendinga sem farið hafa línuvegin sjónræn áhrif núverandi línu, Sultartangalínu 1, neikvæð, en 73% telji hana engin áhrif hafa á upplifun sína. 81% svarenda meðal fagfólks telji að Sultartangalína 3 muni hafa neikvæð sjónræn áhrif á viðskiptavinum sína. Um helmingur aðilanna telji nýja línu hafa neikvæð áhrif á útgerð sína og 44% engin áhrif. Um vesturhluta línunnar gegni öðru máli. Miðað við aðaltillögu sé um nýtt línustæði að ræða á mestum hluta kaflans frá Uxahryggjum að Brennimmel, og þurfi að leggja þar nýjan línuveg. Nýr vegur um Botnsheiði frá Uxahryggjavegi að Grafardal opni nýjar lendur fyrir ökutæki en ýti væntanlega lítið undir almenna ferðamennsku vegna þess að landið sé ekki þannig að ferðamenn sæki þangað nema í litlum mæli. Ekki verði séð að fyrirhuguð lína hafi umtalsverð áhrif á gildi Háafoss sem ferðamannastaðar þar sem línan verði lögð nokkru norðan við línustæði Sultartangalínu 1 og sjáist því ekki í baksviði fossins. Fyrirhuguð lína eigi ekki að rýra gildi Laxárgljúfra sem útivistarsvæðis. Ekki sé líklegt að Sultartangalína 3 hafi áhrif á gildi Gullfoss sem ferðamannastaðar, vegna þess hve lítið beri á henni þar sem hún verði færð frá línustæði Sultartangalínu 1. Af línunum báðum verði töluverð sjónræn áhrif á nokkrum kafla þar sem þær þveri Kjalveg en á móti vegi að eldri línan sé þarna fyrir. Línan liggir yfir Kaldadalsveg samsíða Sultartangalínu 1 og fjarri þeim hluta vegarins sem sé eftirsóttastur meðal ferðafólks. Áhrif hennar teljist lítil á Kaldadalsveg sem ferðamannaslóð. Sjónræn áhrif línunnar verði umtalsverð á kafla vestan Uxahryggjavegar, en á móti komi að Sultartangalína 1 sé þarna fyrir og landsvæðið sé ekki dæmigert ferðamannasvæði. Töluverð breyting verði á Botnsheiði við lagningu línu og vegar á leiðinni um Botnsheiði. Línan verði nokkuð áberandi á norðanverðri heiðinni en sjáist lítið úr Skorradal. Vegslóðir sem og línan sjálf muni hafa lítil áhrif á ferðaþjónustu eða útivist í og við Skorradal. Áhrif af Skorradalsleið (B1) yrðu líklega meiri en af Botnsheiðarleið sbr. stefnumörkun í svæðisskipulagi norðan Skarðsheiðar þar sem svæði í botni Skorradals hafi verið afmarkað undir „græna ferðamennsku“. Samkvæmt aðalkosti verði mannvirki línunnar allfjarri byggð vestast á Botnsheiði, í Kúhallardal og á hálsunum sunnan Svínadals. Áhrifin verði þó töluverð á Ferstikluhálsi og í Móadal, næst Hótel Glym, þar sem tvær línur muni verða. Hálsarnir séu talsvert nýttir sem útivistarsvæði, m.a. af fólki sem dveljist í frístundahúsum þar í grennd, t.d. í Svarfhólsskógi. Efstu hús þar séu í um 500 m fjarlægð frá línunni. Í Svínadal séu áhrifin fyrst og fremst sjónræn, og þá helst í norðanverðum dalnum, þar sem nokkuð sjáist í línurnar á hálsunum. Meiri áhrif yrðu af Geitabergsleið (C1) sem geri ráð fyrir línunni um dalinn í landi Geitabergs og Þórisstaða. Á Hvalfjarðarströnd verði Sultartangalína 3 lögð um hálsana fjær vegi og byggð og Brennimmelslína 1 færð í sömu línugötu. Með því minnki sjónræn áhrif línanna á stórum hluta Hvalfjarðarstrandar og ýmsir möguleikar skapist fyrir ferðaþjónustu. Á stuttum kafla næst Brennimmel verði veruleg sjónræn áhrif þegar tvær 400 kV línur komi í stað einnar 220 kV línu. Samkvæmt umræddri könnun telji 82% frístundahúsaeigenda að framkvæmdin valdi neikvæðum áhrifum á nýtingu þeirra af svæðinu. Í niðurstöðum könnunarinnar, sem fylgir í viðauka, kemur fram að línulögn samkvæmt kostum D1

og E1 eða E2 muni hafa umtalsverð neikvæð áhrif á uppbyggingu ferðaþjónustu í Hvalfjarðarstrandarhreppi og ímynd hreppsins, einkum í Svínadal og fyrir þá ferðaþjónustuaðila sem næst línunni verða. Jafnframt muni línan minnka áhuga fólks á útivist í næsta nágrenni hennar. Í matsskýrslu er hins vegar bent á að í heild hafi línurnar allnokkur áhrif á útivist á hálsunum sunnan Svínadals, en það takmarki lítið möguleika svæðisins til uppbyggingar í ferðaþjónustu því að einnig skapist tækifæri sem að nokkru komi á móti með færslu á Brennimelslínu 1. Þá verði slóðagerð samræmd landnotkun, t.d. þannig að slóðir geti nýst sem göngustígar eða reiðstígar.

Í athugasemdum HH samtakanna, Félags sumarbústaðaeigenda í landi Svarfhóls, Landverndar, Brynju Þorbjörnsdóttur og Þorvalds Magnússonar og Reynis Ásgeirssonar og Bjargar Thomassen er vísað til niðurstöðu viðhorfskönnunar á áhrifum framkvæmdar á ferðaþjónustu, útivist og samfélag, sem fylgir matsskýrslu. M.a. er bent á að þar komi fram að loftlína muni valda umtalsverðum umhverfisáhrifum á byggð í Hvalfjarðarstrandarhreppi. Dregin er í efa sú niðurstaða matsskýrslu að áhrifin séu viðunandi þegar tekið sé tillit til mótvægisáðgerða.

Í svörum Landsvirkjunar kemur fram að þegar metnar séu niðurstöður úr umræddri viðhorfskönnun beri að hafa í huga að spurningarnar hafi verið nokkuð almennar. T.d. hafi ekki verið leitað sérstaklega eftir álitum manna á aðalkosti Landsvirkjunar, enda hafi hann ekki legið fyrir þegar könnunin var gerð. Ekki hafi heldur verið spurt um hvaða áhrif menn teldu að mótvægisáðgerðir hefðu, t.d. færsla á Brennimelslínu 1. Það komi ekki á óvart að íbúar og frístundahúsaeygndur í Hvalfjarðarstrandarhreppi telji að ný lína hefði almennt neikvæð áhrif. Að teknu tilliti til þeirrar línuleiðar sem valin hafi verið sem aðalkostur, og með færslu á Brennimelslínu 1, sé alveg eðlileg sú ályktun í matsskýrslu, að áhrifin á ofangreinda þætti verði viðunandi. Þessi ályktun byggist m.a. á því að með færslu á Brennimelslínu 1 færist loftlínur fjær byggð á Ferstiklu, í Saurbæ og á Kalastöðum. Við það minnki áhrif háspennulína á þessum stöðum og áhrif á landnýtingu verði jákvæð.

Í umsögn Skorradalshrepps kemur fram eindreginn vilji til þess að velja Sultartangalínu 3 leið um Botnsheiði að Kúhallardal (B2-C3), í stað þess að leggja línuna niður í Skorradal (B3-C1/C2). Vísað er til svæðisskipulags norðan Skarðsheiðar 1997-2017 þar sem svæði fyrir botni Skorradals sé afmarkað undir „græna ferðamennsku“. Fram kemur að tilvist raflína á slíku svæði sé óæskileg.

Í svörum Landsvirkjunar kemur fram að heildarhagsmunir mæli frekar með kosti C2 en C3 sé lítið til bæði umhverfisáhrifa og rekstraröryggis.

4.2.4 Hljóðmengun

Í matsskýrslu kemur fram að frá háspennulínum berist hljóð af tveimur tegundum, annars vegar vindgnað og hins vegar hljóð af rafrænum uppruna. Hljóð af rafrænum uppruna sé vart merkjanlegt á lágri spennu, en komi fram þegar spenna hækkar. Reiknað hafi verið út hljóðstig umhverfis Sultartangalínu 3 þar sem hún verði samsíða Brennimelslínu 1. Bent er á að hávaði breytist mikið eftir veðri og hafi útreikningar miðast við það. Í góðu veðri sé hávaðinn minnstur, um 22 dB(A) í mörkum byggingarbanns og um 18 dB(A) í 50 m fjarlægð. Í rigningu sé hávaðinn hins vegar meiri. Meðaltalsgildi (50% gildi) í rigningu sé um 36 dB(A) í mörkum byggingarbanns og um 33 dB(A) í 50 m fjarlægð. Í mjög mikilli rigningu sé útreiknað hljóðstig 47 dB(A) í mörkum byggingarbanns, en meta þurfi áhrif þess í því ljósi að hávaði í rigningunni sjálfri geti hæglega orðið 50-60 dB(A). Bent er á að meðan línan

sé rekin á 220 kV spennu verði hún mun hljóðlátari en núverandi 220 kV línur. Það stafi af því að leiðarahneppi með tveimur leiðurum bæti mjög hljóðvist í grennd við háspennulínur. Fram kemur að reglugerð um hávaða miðist við jafngildishljóðstig en það sé ekki einfalt að áætla fyrir línuna. Ströngustu gildin sem samkvæmt reglugerðinni þurfi að uppfylla séu við frístundabyggð, 35 dB(A). Þar sem hávaði frá línunni í mjög mikilli rigningu drukkni í rigningarhávaðanum sé eðlilegast að byggja annars vegar á hljóðstiginu við blautan leiðara og hinsvegar hljóðstiginu í góðu veðri þegar metin séu áhrif af hávaða frá línunni. Slíkt sé t.d. gert við mat á umhverfisáhrifum sambærilegra lína í Danmörku. Að þessum forsendum gefnum megi álykta að jafngildishljóðstig við mörk byggingarbanns (33 m frá miðlínu SU3) verði nokkuð undir mörkum reglugerðar um hávaða. Ekki sé því þörf á aðgerðum vegna hávaða frá línunni, enda sé fjarlægð í íbúðarhús minnst um 400 m frá byggingarbannslínu (Hótel Glymur), og öll frístundahús séu vel utan byggingarbannsmarka. Minnsta fjarlægð frá frístundahúsi eða fjallaskála sé um 250 m. Fram kemur að blik (kóróna) á háspennulínunum og úrhleðslur á einangrum geti undir vissum skilyrðum valdið truflunum á fjarskiptum. Þetta eigi einkum við útvarpsendingar á mið- og langbylgju, en engar truflanir verði á FM-bylgju og því sé ekki lengur litið á þetta sem umtalsvert vandamál.

Í umsögn Hollustuverndar ríkisins kemur fram að umfjöllun um hávaða í matsskýrslu sé vönduð og að hljóðstig verði undir viðmiðunarmörkum sem sett eru fram í reglugerð nr. 933/1999 um hávaða.

Í umsögn Böðvars Jónssonar kemur fram að ekki hafi verið tekið nægjanlegt tillit til vindgnauðs þegar fjallað hafi verið um hljóðvist í grennd við Sultartangalínu 3.

Í svörum Landsvirkjunar kemur fram að um hávaða frá háspennulínunum vegna vinds hafi lítið verið ritað og sé hljóðið ekki talið vandamál, þ.e. vel innan marka reglugerðar um hávaða. Því sé yfirleitt horft fram hjá þessu atriði við mat á áhrifum háspennulína á umhverfi. Ástæða þess sé m.a. sú, að hljóð af rafrænum uppruna sé til staðar jafnt í logni sem vindi en hávaði frá háspennulínunum af völdum vinds sé einkum þegar vindur sé nokkuð mikill og falli hann þá gjarnan saman við vindgnauð sem skapist í náttúrulegu umhverfi og/eða af öðrum mannvirkjum ef þau eru til staðar. Þannig megi ætla að vindgnauð frá hýbýlum manna yfirgnæfi vindgnauð frá háspennulínunum sem eru í um 400 m fjarlægð.

4.2.5 Rafsvið og segulsvið

Í matsskýrslu kemur fram að þar sem Sultartangalína 3 fylgi öðrum línunum stóran hluta leiðarinnar, þ.e.a.s. Sultartangalínu 1 og Brennimeislínu 1, mótist raf- og segulsvið í umhverfi hinnar fyrirhuguðu línuleiðar af þessum háspennulínunum en einnig af öðrum umsvifum mannsins (svo sem rafmagnsgirðingum), og af náttúrunni. Á undanförunum árum hafi verið rannsökuð áhrif rafsegulsviðs á krabbamein víða um lönd, þ.e. hvort dvöl í rafsegulsviði auki líkur á sjúkdómum eins og krabbameini. Margar rannsóknir byggja á mjög fáum sjúkdómstilvikum og því sé ekki hægt að fá fram tölfræðilega marktækar niðurstöður þó að sumir rannsóknaraðilar telji sig merkja einhverjar vísbendingar. Í því sambandi megi einnig geta þess að sumar athuganir hafi bent til þess að minni hætta sé á vissum tegundum krabbameina hjá þeim sem eru í segulsviði en hjá öðrum. Almennir virðist sérfræðingar sammála um, að ef einhver áhætta sé þarna á ferðinni þá sé hún mjög lítil, a.m.k. í samanburði við aðra þekkta áhættuþætti. Ekki hafi heldur tekist að finna á hvern hátt rafsegulsvið gæti valdið breytingu á erfðæfni í frumum þannig að heilbrigðar frumur breytist í krabbameinsfrumur. Þessu

til stuðnings er m.a. vísað til niðurstöðu sérstakrar nefndar orkuráðuneytis Bandaríkjanna frá árinu 1997, en nefndin hafði það hlutverk að yfirfara fyrirbyggjandi rannsóknir á tengslum raf- og segulsviðs og sjúkdóma þarlendis. Niðurstöður nefndarinnar séu m.a. að fyrirbyggjandi rannsóknir sýni að áreiti frá raf- eða segulsviði ógni ekki heilsufari manna. Fram kemur að Íslendingar séu aðilar að evrópsku staðlasamstarfi á rafmagnssviði og séu svonefndir „Cenelec“-staðlar yfirleitt teknir upp óbreyttir hér á landi. Sá staðall sem fjalli um leyfilegan styrk rafsegulsviðs gagnvart fólki heiti „Cenelec ENV 50166-1“ og sé evrópskur forstaðall. Bent er á að sá staðall sem hér um ræðir hafi aðeins verið forstaðall og settur til reynslu í þrjú ár. Þriggja ára gildistíminn hafi runnið út í janúar 1998, en hafi þá verið framlengdur. Forstaðallinn hafi svo verið felldur úr gildi seint á árinu 1999 og hafi ekki neinn samsvarandi staðall hafa tekið við, hvorki hjá Cenelec eða á Íslandi. Fram kemur að Landsvirkjun hafi á undanfönum árum tekið mið af þessum forstaðli við hönnun háspennulína þrátt fyrir þetta. Fram kemur að reiknað hafi verið út rafsvið og segulsvið umhverfis fyrirhugaða línu og miðist útreikningar við meðalhaf í línunni (um 360 m) og taki tillit til þess hvernig línan sígi og komi næst jörðu mitt á milli mastra. Bæði rafsvið og segulsvið sé sterkast undir línunni sjálfri en minnki hratt til beggja hliða. Í matsskýrslu kemur fram að bæði rafsvið og segulsvið sé vel innan þeirra marka sem kveðið er á um í fyrirnefndum Cenelec-forstaðli. Þá er bent á að samkvæmt útreikningunum sé segulsvið við mörk byggingarbanns Sultartangalínu 3 innan við 1% af viðmiðunargildi forstaðalsins.

Í athugasemdum Böðvars Jónssonar og Guðmundar Guðmundssonar er bent á möguleg neikvæð áhrif á heilsu fólks af völdum segulsviðs sem myndist við flutning raforku um línuna. Fram kemur m.a. að ekki sé æskilegt að til viðbótar við núverandi 220 kV línu verði bætt annarri 400 kV háspennulínu. Enn sé margt á huldu hvað varði hættumörk, sem m.a. megi merkja af því hve varúðarstaðlar varðandi lágmarksfjarlægð dvalar- og viðverusvæða fólks frá háspennulínum séu mismunandi á milli þjóðlanda og er m.a. bent á reglur Svía í þessum efnunum.

Í svörum Landsvirkjunar er vísað til umfjöllunar matsskýrslu. Vakin er athygli á því að segulsvið umhverfis Sultartangalínu 3 sé innan ströngustu tilmæla Evrópusambandsins sem þó gildi aðeins á svæðum þar sem fólk eyði umtalsverðum tíma. Einnig er vakin athygli á að þetta séu tilmæli Evrópusambandsins en ekki reglugerð sem skylt sé að fara eftir, enda hafi aldrei verið sýnt fram á að rafsegulsvið af því tagi sem hér um ræði hafi skaðleg áhrif á fólk. Það að leggja Sultartangalínu 3 samsíða Sultartangalínu 1 hafi óveruleg áhrif á hæsta gildi segulsviðs við línurnar samanborið við stakstæða Sultartangalínu 3. Hvað varði reglur Svía, þá sé um almennar varúðarreglur að ræða, þ.e. mælt sé til þess að dregið sé úr rafseguláhrifum ef það sé hægt þannig að kostnaður sé innan skynsamlegra marka. Þá er bent á að segulsvið umhverfis háspennulínur sé óháð spennu þeirra.

4.2.6 Hættur

Í matsskýrslu kemur fram að með tilkomu Sultartangalínu 3 fái 400 kV lína sem liggja um annað áhættusvæði en Búrfellslína 3A (400 kV) liggur um.

Ísingar- og vindálag. Fram kemur að ísing á háspennulínuvírum, og þá gjarnan samfara miklum vindi, sé ein mesta hættan sem línukerfið á Íslandi býi við. Algengustu ísingargerðir hérlendis séu slydduísing og skýjaísing. Slydduísingar megi vænta hvar sem er á landinu en skýjaísing sé sjaldgæf neðan 300 m hæðar yfir sjó. Fram kemur að framkvæmdaraðili hafi látið meta líklegt ísingar- og vindálag á

línuleiðinni. Þar sem Sultartangalína 3 sé samsíða Sultartangalínu 1 sé reiknað með svipuðu álagi og verið hefur á línunni undanfarin 20 ár. Búist sé við minna ísingarálagi á Skorradalsleið (B1) en á Botnsheiðarleið (B2), auk þess sem nokkur skýjaísingarhætta er talin á Botnsheiði. Þrátt fyrir þetta sé lagt upp með Botnsheiðarleið sem aðalkost í þessu mati á umhverfisáhrifum þó að það kosti talsvert sterkari línu. Á línuhluta C sé svipað að segja um kosti C1, C2 og C3, þar sem minnst ísingarálag sé áætlað á kosti C1 (Geitabergsleið) og mest á kosti C3 (Botnsheiði-Kúhallardalur). Vegna mikillar skýjaísingarhættu á kosti C3 (sjá viðauka B6) er sá kostur ekki lagður fram sem aðalkostur Landsvirkjunar.

Í umsögn Veðurstofunnar er vakin athygli á ísingarhættu á línuleiðum sem liggja frá austri til vesturs á Botnsheiði í um eða yfir 400 m y.s. Bent er á hættu á skýjaísingu þegar ský með undirkældum skýjadropum liggja niðri á heiðinni í frostum. Þá er bent á að dregið væri verulega úr hættu á skýjaísingu og óvissu henni samfara ef farin yrði svokölluð Efstabæjarleið, sem liggur samhliða Sultartangalínu 1 vestur undir Efstabæ í Skorradal og þaðan skáhalt upp suðurhlíð Skorradals utan við Skúlagil.

Í svörum Landsvirkjunar kemur fram að þó að Efstabæjarleið sé rekstrarlega öruggari en Botnsheiðarleið og hafi minni áhrif á gróður og landslagsheildir á Botnsheiði, þá muni Landsvirkjun ekki leggja þetta til sem aðalkost. Komi þar einkum til skipulags- og landnýtingarsjónarmið í Skorradal, en einnig verði sjónræn áhrif línunnar meiri þar sem hún fari upp úr dalnum. Á leiðinni séu viðkvæmir punktar vegna fuglalífs, t.d. Lómatjörn og Skúlagil. Að mati Landsvirkjunar séu þau umhverfislegu og skipulagslegu áhrif sem línun valdi í Skorradal þess eðlis að full rök séu fyrir því að leggja línuna um Botnsheiði þó að þar sé e.t.v. tekin nokkur rekstrarleg áhætta.

Í umsögn Veðurstofu Íslands er bent á það að hönnunarvindhraði samfara skýjaísingu virðist áætlaður óeðlilega lágur eða 29 m/s. Það sé miklu lægri hraði en hönnunarvindhraði samfara slydduísingu. Bent er á að bæði slyddu- og skýjaísing geti myndast í miklum vindi og þess sé einnig að gæta að ísing geti hangið lengi á línun og enn hvassari vindur geti þá jafnvel mætt á þeim en á myndunartíma.

Í svörum Landsvirkjunar er bent á viðauka B6 með matsskýrslu þar sem fram komi að gert hafi verið ráð fyrir að vindhraði verði 40,6 m/s samfara 11 cm skýjaísingu. Þá er bent á að áður en til lokahönnunar komi verði gögn úr veðurstöð, sem sett var upp á Botnsheiði í október 2001, metin og álagsforsendur endurmetnar ef ástæða verður til.

Í athugasemd Böðvars Jónssonar er dregið í efa að um marktækan mun sé að ræða á ísingarhættu á leið aðalvalkostar (C2) og leið C3. Þá sé ekki forsvaranlegt að mæla veðurþætti einungis á öðrum staðnum og að útlistun vanti á því hvernig skýjaísing sé metin. Sökum þess að ísingarhætta sé eina atriðið sem mæli gegn leið C3 sé gerð skýlaus krafa um nánari samanburð. Leið aðalvalkostar um Vegahrygg og brún Grafardals hafi þann stóra ágalla að liggja þvert á suðvestanáttina sem sé rakamesta áttin og með mestu ísingarhættuna.

Í athugasemd HH samtakanna kemur fram að valkostur C3 sé viðunandi við Grafardal og er bent á að eigandi Grafardals, sem hafi áratuga reynslu og þekkingu af veðurfari á þessum slóðum, telji meiri ísingarhættu við svonefndan Vegahrygg, ef línun yrði lögð samkvæmt kosti C2. Þetta rökstyðji hann með því að í vestanátt streymi stundum kalt og rakt loft upp Hösuldalinn og yfir þetta svæði.

Í svörum Landsvirkjunar kemur fram að álagsforsendur fyrir Sultartangalínu 3 hafi verið unnar eftir sama ferli og fyrir aðrar nýjar háspennulínur á síðustu árum. Leitað

hafi verið til færustu sérfræðinga hérlendis um ísingu og hafi þeir gert sérstaka skýrslu um ísingarhættu sem fylgi matsskýrslu. Aflað hafi verið allra tiltækra gagna um ísingu á línuleiðinni og næsta nágrenni hennar. Á grundvelli gagnanna og almennrar vitneskju um ísingu hafi verið settar fram álagsforsendur fyrir einstaka hluta línuleiðarinnar. Þessar tillögur hafi verið lagðar fyrir Raflínunefnd og í samráði við nefndina gerðar smávægilegar breytingar. Almennt fylgi töluverð óvissa mati á skýjaísingu sem og annarri ísingu á háspennulínum, jafnvel þó að verið sé að meta ísingu á stað þar sem ísingarmælingar hafa farið fram í 10-15 ár. Sökum þess að ísingarhættan er síbreytileg á línuleið Sultartangalínu 3 og að umfang ísingarmælinga leyfir ekki að byggja eingöngu á tölfræðilegu mati, séu álagsforsendur í raun ákvarðaðar með „sérfræðingamati“. Þar sé lagt hlutlaust mat á ísingarhættu og byggt á öllum tiltækum upplýsingum og bestu vitneskju. Gögn úr veðurstöð sem sett hafi verið upp á Botnsheiði í október 2001 hafi ekki verið höfð til hliðsjónar við gerð álagsforsendna varðandi skýjaísingu þar sem hún hafi verið starfrækt í of skamman tíma auk þess sem svona veðurstöð sé ekki fær um að gefa fullnægjandi gögn til að meta skýjaísingargættu. Bent er á að álagsforsendur séu í raun fyrirmæli til hönnuða um að láta búnað í línunni þola umræddar forsendur og því sé merkingarlaust að fjalla um vikmörk á álagi eins óskað sé eftir í athugasemd Böðvars Jónssonar. Mesta skýjaísingargættan sé talin á leið C3 þar sem hæðin sé komin yfir ca. 450 m samfara því að svæðið sé opið fyrir skýjum úr norðri. Óveruleg skýjaísingargætta sé á leið C2 uns komi að horni á Grafardalsbrún. Skýjaísingargættan sé að nokkru háð stefnu línanna miðað við ísingarátt og því sé það ekki eingöngu hæð yfir sjó sem skipti máli. Bent er á að leið aðalvalkostar frá Grafardal liggja að miklu leyti frá norðaustri til suðvesturs og sé það einn af kostum leiðarinnar m.t.t. ísingargættu úr suðvestri. Suðvestanátt komi því ekki þvert á línuna á þessum kafla eins og gefið sé í skyn. Þá verji Skarðsheiðin línuleiðina töluvert fyrir skýjaísingu úr vestlægum áttum.

Snjóþyngsli. Í matsskýrslu kemur fram að snjóþyngsli hafi almennt lítil áhrif á möstur og víra ef frá sé talið að við vissar aðstæður geti snjósíg verið hættulegt stöguðum möstrum. Sérstaklega verði hugað að hæð undir víra við mikil snjóalög, út frá upplýsingum staðkunnugra og í samræmi við raforkureglugerð eða Cenelec staðal. Ekki sé vitað til að almennt séu sérstök snjóþyngsli á línuleiðinni, en þó hafi fengist upplýsingar um óvenju mikil snjóalög í Lambahrauni. Svæðið sunnan Langjökuls sé vinsælt á veturna af vélsleða- og jeppamönnum og sé nauðsynlegt að fyllsta öryggis sé þar gætt.

Eldingar. Fram kemur að við hönnun og gerð raforkumannvirkja verði að taka mið af hættu vegna eldinga. Eigi þetta sérstaklega við um staði þar sem búnaður sé mjög viðkvæmur fyrir yfirspennu, eins og í raforkurkuverum og í tengivirkjum. Næst stöðvum séu hafðir jarðvírur auk þess sem yfirspennuvörum sé komið fyrir í stöðvunum til að verja viðkvæman búnað gegn háum spennum í kerfinu. Línur verði yfirleitt ekki fyrir skemmdum af völdum eldinga, en niðursláttur eldinga í línur leiði til þess að varnarbúnaður línanna leysi þær þá út og orkuflutningur eftir þeim hætti. Flestar línur hér á landi séu aðeins með inntaksvörn næst stöðvum, en ákveðið hafi verið við hönnun 400 kV lína milli Búrfells og Sandskeiðs og milli Búrfells og Sultartanga að hafa jarðvíra alla leið. Við undirbúning Sultartangalínu 3 hafi verið miðað við að jarðvírur verði alla leiðina, enda verði 400 kV línurnar mjög mikilvægar í kerfisrekstrinum.

Flóð, jakaburður. Í matsskýrslu kemur fram að á tveimur stöðum á línuleiðinni megi búast við flóðahættu og jakaburði í flóðum. Annars vegar sé um að ræða eyrar Stóru-

Laxár austan við Geldingaver og hins vegar vesturbakka Hvítár. Á þessum stöðum geti þurft að grjótvjerja eitt mastur.

Skriðuföll og snjóflóð. Í matsskýrslu kemur fram að ekki sé vitað til að skriðuhætta sé í grennd við línuleiðina. Helst geti verið hætta á slíku í Grafardal eða Kúhallardal, en ekki hafi fundist heimildir um slíkt og ummerki um skriður séu ekki greinileg. Þá sé ekki vitað til að snjóflóð hafi fallið í grennd við línuleiðina, en það væri helst í Grafardal sem aðstæður gætu verið til slíks.

Eldgos. Í matsskýrslu kemur fram að ekki verði komist með háspennulínur frá Þjórsársvæðinu til Suðvesturlands nema að fara yfir virk eldgosasvæði. Í grennd við línuleið Sultartangalínu 3 séu a.m.k. fjórar virkar megineldstöðvar. Undir Hofsjökli sé megineldstöð og önnur lítið virk undir Kerlingarfjöllum. Undir Langjökli sé ein til tvær og loks megi nefna megineldstöð á Hengilssvæðinu, þó að hún sé fjær. Gosvirkni sé enn á svæðinu, þó að langur tími líði á milli gosa. Hengilssvæðið sé virkt eldgosasvæði, þó að nokkur þúsund ár líði á milli gosa. Sunnan við Hengilinn sé þrjár mikilvægar háspennulínur hlið við hlið, 132 kV Sogslína 2, 220 kV Búrfellslína 2 og 400 kV Búrfellslína 3A, og norðan hans 132 kV Nesjavallalína 1 og 220 kV Sogslína 3. Meðal raka fyrir því að velja Sultartangalínu 3 (og Sultartangalínu 1) leið norðan Skjaldbreiðar, sé að þar liggi línurnar um annað eldgosasvæði en ofangreindar línur. Þar sé einnig sneitt hjá láglendi Suðurlands, þar sem Búrfellslínur 1, 2 og 3A liggi. Hraunrennsli myndi hafa alvarleg áhrif á línuna, t.d. í grennd við Skjaldbreið, en líkur á hraunrennsli þar séu hverfandi litlar. Ómögulegt sé að taka tillit til hraunrennslis við hönnun á annan hátt en að forðast slíkt svæði ef hægt sé án umtalsverðs aukakostnaðar eða umhverfisröskunar.

Öskufall frá Heklu hafi valdið truflunum á rekstri Búrfellsvirkjunar, og gæti slíkur atburður haft tímabundin áhrif á rekstur línunnar vegna útsláttarhættu, einkum í grennd við Sultartangastöð. Nú séu tengivirki höfð innanhúss, sem minnki hættu á truflunum af öskufalli, auk þess sem slíkar truflanir standi stutt.

Jarðskjálftar. Í matsskýrslu kemur fram að háspennulínur þoli vel stóra jarðskjálfta vegna þess hve létt möstrin séu. Helsta hættan af völdum jarðskjálfta sé fólgin í grundun í mýrar- og leirjarðvegi þar sem jarðvegur geti misst burðarþol sitt. Með því að láta undirstöður standa á niðurreknum staurum sé komið í veg fyrir slíkt. Háspennulínur Landsvirkjunar hafi staðist álagið vel í Suðurlandsskjálftunum sumarið 2000, þó að þörf hafi verið á smávægilegum lagfæringum. Sultartangalína 3 liggi hins vegar talsvert norðan við aðal jarðskjálftasvæðið á Suðurlandi, þar sem búast megi við öflugum skjálftum a.m.k. einu sinni á öld. Vegna þess hvað línan sé norðarlega gæti skjálftanna ekki að fullu þar. Jarðskjálftavirkni sé einnig talsverð á Hengilssvæðinu, en skjálftar þar séu minni og tíðari.

Í umsögn Verðurstofu Íslands er bent á að við endanlega staðsetningu mastra línunnar beri að forðast staði þar sem verulegt yfirborðsrask gæti orðið vegna jarðskjálftasprungna þrátt fyrir að háspennulínur eins og sú sem hér um ræðir séu taldar þola jarðskjálfta vel hvað burðarþol snertir.

Í svörum Landsvirkjunar kemur fram að við undirbúning og hönnun línunnar verði hvert mastursstaði skoðað sérstaklega á staðnum, m.a. til þess að unnt sé að taka tillit til sprungna eða annarra misfella og þeim þá hnikað til ef um slíkt er að ræða.

4.2.7 Mótvægisáðgerðir vegna áhrifa á menn og samfélag

Í athugasemdum HH samtakanna, Félags sumarbústaðaeigenda í landi Svarfhóls, Svarfhólsskógar - félags eigenda eignarlóða í Svarfhólsskógi, Landverndar, Brynju Þorbjörnsdóttur og Þorvalds Magnsússonar, Guðmundar Guðmundssonar og Reynis Ásgeirssonar og Bjargar Thomassen er farið fram á sérstakar mótvægisáðgerðir vegna áhrifa loftlína. Einkum er lögð áhersla á að Sultartangalína 1 verði rifin, færð eða lögð í jarðstreng til mótvægis við lagningu Sultartangalínu 3. Er þar einkum átt við leið línunnar í gegnum frístundahúshverfin í Eyrarskógi og Svarfhólsskógi.

Í svörum Landsvirkjunar kemur fram að Landsvirkjun hafni því að frekari færsla á Sultartangalínu 1 verði gerð að skilyrði fyrir þessari framkvæmd. Bent er á að Sultartangalína 1 muni gegna mikilvægu hlutverki a.m.k. þar til lokið sé uppbyggingu 400 kV kerfis og tekinn hafi verið upp 400 kV rekstur á Sultartangalínu 3 og Brennimelslínu 1. Áætlað sé að það geti orðið á árabílinu 2007-2012 en það sé þó háð þeirri uppbyggingu sem verði á stóriðju á Grundartanga og höfuðborgarsvæðinu. Því sé á þessu stigi ekki hægt að segja til um hvort eða hvenær þær aðstæður skapast að ekki verði lengur þörf fyrir Sultartangalínu 1. Niðurrif þeirrar línu eða breyting umfram það sem gert sé ráð fyrir í matsskýrslu, geti því ekki komið til álita í beinu sambandi við byggingu Sultartangalínu 3 og færslu á Brennimelslínu 1. Hvað varðar lagningu Sultartangalínu 1 í jörð á þéttbýlasta svæði sveitarinnar, þá sé kostnaðurinn afar mikill og í þessu tilfelli sé um hreinan aukakostnað að ræða, því strenglöggnin kæmi í stað núverandi línu án þess að afköst línukerfisins aukist.

4.3 ÁHRIF Á MENNINGARMINJAR

Í matsskýrslu kemur fram að könnuð hafi verið hugsanleg línustæði sem kynnt voru í matsáætlun og hafi verið skoðað a.m.k. 200 m breitt belti meðfram línuleiðunum. Fram kemur að á hinu kannaða svæði hafi fundist 71 staður með rúmlega 90 fornleifum og sé megnið af þeim í grennd við byggð í Skorradals- og Hvalfjarðarstrandarhreppum. Þar af séu 45 vörður, sem margar hverjar séu of ungar til að teljast til eiginlegra fornleifa. Áhrif á fornleifar geti helst orðið af völdum jarðrasks í mastursstæðum, þar sem slóð verður lögð, og á efnistöku stöðum. Vegna fyrirhugaðra framkvæmda, þ.e. línulagnar og efnistöku samkvæmt öllum kostum, geti 11 staðir með um 17 fornleifum verið í hættu. Af þeim séu 7 staðir við Sultartangalínu 1 á þeim kafla þar sem aðalkostur Landsvirkjunar geri ráð fyrir að Sultartangalína 3 liggji ekki samsíða henni. Einn þessara staða sé í Hvalfjarðarstrandarhreppi, nr. 35:1-n, en hinir sex í Skorradalshreppi, nr. 7:1, 12:1, 13:1, 14:1, 15:1 og 17:1. Fram kemur að í lítilli hættu séu um 59 fornleifar á 49 stöðum á línuleið allra kosta. Miðað við hvern og einn kost Landsvirkjunar séu hins vegar mun færri minjar í hættu. Samkvæmt matsskýrslu eru helstu rústir sem gæta þurfi að miðað við aðalkost frá Sultartanga að Brennimel eftirfarandi:

Búðarárbakki: Eyðibýli á suðausturbakka Búðarár. Hrunamannahreppur nr. 4. Um 100 m norðan við fyrirhugað línustæði. Minjagildi mikið.

Í umsögn Fornleifaverndar ríkisins kemur fram að nægjanlegt sé að merkja staðinn vel, t.d. með litsterkum veifum og gera verktökum grein fyrir tilvist hans. Sé minnsta hættu á að rústirnar geti orðið fyrir raski verði að rannsaka þær með fornleifauppgrefti áður en framkvæmdir hefjist.

Í svörum Landsvirkjunar kemur fram að rústirnar séu nálægt línunni og námu nr. 33 við Búðará. Landsvirkjun fallist á þá vinnutilhögun sem Fornleifavernd ríkisins leggi til við framkvæmdirnar. Þá verði kannað með prufuholugrefti hvort skráðar minjar við Búðará séu minjar eyðibýlisins Búðarárbakka.

Búðarártunga: Eyðibýli í tungunni milli Hvítár og Búðarár (ókannað). Hrunamannahreppur nr. 5. Staðsetning óviss. Minjagildi væntanlega mikið.

Í umsögn Fornleifaverndar ríkisins kemur fram að staðsetja þurfi rústirnar með óyggjandi hætti og gera viðeigandi rástafanir, þ.e. merkja eða rannsaka, ef þær reynast vera nærri framkvæmdarsvæðinu.

Í svörum Landsvirkjunar kemur fram að Landsvirkjun muni bregðast við tilmælum Fornleifaverndar ríkisins.

Síldarmannagata: Fornleið yfir Botnsheiði. Skorradalshreppur nr. 1. Gatan skiptist á miðri Botnsheiði. Liggur önnur greinin niður að Bakkakoti í Skorradal, en hin að botni Grafardals. Aðalkostur liggur yfir báðar göturnar og mun slóðagerð valda nokkru raski, einkum á þeim austari, sem eru fáfarnari. Farið er yfir vestari göturnar mjög nálægt Sultartangalínu 1. Möstur verða ekki nær götunum en 20 m. Minjagildi talsvert.

Í umsögn Fornleifaverndar ríkisins kemur fram að færa þurfi báðar göturnar inn á kort. Þá þurfi að gæta varúðar við slóðagerðina. Æskilegt sé að lagður verði jarðvegisdúkur yfir göturnar og laust efni þar ofaná.

Í svörum Landsvirkjunar kemur fram að Landsvirkjun fallist á þessa vinnutilhögun við framkvæmdirnar.

Ferstiklusel: Austur af dysinni Erfingja á Ferstikluhálsi. Hvalfjarðarstrandarhreppur nr. 6. Er ekki í hættu miðað við aðalkost, sem er um 200 m sunnar. Minjagildi mikið.

Erfingi: Dys á Ferstikluhálsi. Hvalfjarðarstrandarhreppur nr. 5. Er ekki í hættu miðað við aðalkost, sem er í um 350 m fjarlægð. Minjagildi talsvert.

Hallsbæli í Leirdal á Ferstikluhálsi. Hvalfjarðarstrandarhreppur nr. 13. Er nálægt aðalkosti, en lendir á milli mastra og á ekki að vera í hættu. Minjagildi lítið.

Rústir í Leirdal á Ferstikluhálsi, skammt frá Hallsbæli. Hvalfjarðarstrandarhreppur nr. 14. eru nálægt aðalkosti, en lenda á milli mastra og eiga ekki að vera í hættu. Minjagildi talsvert.

Sauðhústöft á Ferstiklu- eða Saurbæjarhálsi. Hvalfjarðarstrandarhreppur nr. 12. Er skammt norðan við aðalkost og á ekki að vera í hættu. Minjagildi talsvert.

Gömul landamerkjapúfa í Dýjasundi á Saurbæjarhálsi. Hvalfjarðarstrandarhreppur nr. 16. Er mjög nálægt aðalkosti, en lendir á milli mastra og á ekki að vera í hættu, því að slóð verður ekki lögð yfir mýrina. Minjagildi lítið.

Rústir skotbyrgis austan við Lambadal. Hvalfjarðarstrandarhreppur nr. 23. eru skammt sunnan við aðalkost, en eiga ekki að vera í hættu. Minjagildi lítið.

Hugsanlegar selrústir ofan við Kalastaðakot. Hvalfjarðarstrandarhreppur nr. 25. eru um 250 m sunnan við aðalkost, en breyting á Sultartangalínu 1 liggur nærri þeim. Minjagildi óvíst.

Í umsögn Fornleifaverndar ríkisins kemur fram að ekki sé ljóst hversu nærri

framkvæmdasvæðinu rústirnar liggja og þar af leiðandi sé ekki ljóst hversu mikil hætta sé á röskun þeirra. Rústirnar séu þess eðlis að ef ekki er hægt að komast hjá raski þar sem þær standi, verði að kanna þær með fornleifauppgrefti.

Í svörum Landsvirkjunar er ekki gerð athugasemdir við tillögu Fornleifaverndar ríkisins.

Hugsanlegar selrústir í Seldal við Kalastaðakot. Hvalfjarðarstrandarhreppur nr. 27. Eru nálægt aðalkosti, en reynt verður að hlífa þeim. Minjagildi óvíst.

Í umsögn Fornleifaverndar ríkisins er bent á að ekki komi afdráttarlaust fram hvort raska þurfi selrústum í Seldal eða ekki. Þetta þurfi að liggja ljóst fyrir áður en framkvæmdir hefjast svo að hægt verði að gera viðeigandi ráðstafanir, verði ekki hjá því komist að eyða þessum minjum. Slíkt megi ekki gera nema með leyfi Fornleifaverndar ríkisins og að undangenginni fornleifarannsókn.

Í svörum Landsvirkjunar er bent á að hönnun línunnar sé á frumstigi og því megi búast við breytingum við endanlega hönnun línunnar. Þannig hafi staðsetning mastra ekki verið endanlega ákveðin, heldur sé um bráðabirgðastaursetningu að ræða. Yfirgnæfandi líkur séu á að hægt verði að hlífa rústunum í Seldal með því að hnika til möstrum eða slóð, en ef ekki verði hjá því komist að raska þeim verði fylgt þeim reglum sem um slíkt gilda.

Í matsskýrslu kemur fram að áhrif aðalkosts á minjar verði öllu minni en annarra kosta, nema ef telja skuli jarðstrengslögn. Þó geti jarðstrengslögn höggvið nærri Kaladys á Kalastöðum, sem sé friðlýst. Einnig þyrfti þá að gæta að minjum á Ferstikluhálsi og í Leirdal. Geitabergsleið (C1) sé nálægt Álfhól og rústum Draghálssels. Fram kemur að við staðsetningu mastra, slóðagerð og efnistöku verði tekið tillit til fornleifa, séu þær í nánd, og forðast að raska þeim. Hægt sé að sneiða hjá nær öllum fornleifum, bæði hvað varðar línuvegi og staursetningu.

Í umsögn Fornleifaverndar ríkisins kemur fram að fjórir efnistökuastaðir séu ekki taldir fýsilegir vegna áhrifa á fornleifar. Þetta séu náma við Fitjakot í Skorradal, náma í innanverðum Skorradal á milli Efstabæjar og Fitja, náma norðan við Fjallmannaklett í Hrunamannahreppi og náma við Búðarárbakka í Hrunamannahreppi.

Í svörum Landsvirkjunar er bent á að ekki sé fyrirhuguð efnistaka úr 3 fyrrnefndu námunum og óvíst sé að náma við Búðarárbakka í Hrunamannahreppi verði notuð, m.a. vegna nálægðar við fornleifar.

Í umsögn Fornleifaverndar ríkisins er bent á að jarðstrengsleið (kostur D2+E3) myndi höggva nærri Erfingja á Ferstikluhálsi og Kaladys hjá Kalastöðum, sem báðar séu friðlýstar dysjar.

Í svörum Landsvirkjunar er bent á að jarðstrengsleið komi ekki til greina.

4.4 ÁHRIF Á GRÓÐUR OG DÝRALÍF

4.4.1 Gróður

Vegslóðir og lína. Í matsskýrslu kemur fram að framlagðar línuleiðir liggja um holt, mela, móa, sandorpin hraun og votlendi. Verulegur munur sé á flóru og gróðri innan svæðisins. Í heild sé landið allt mjög markað af beit og uppblástur í mólendi verulegur, einkum frá Fossá í austri að Uxahryggjum í vestri. Rofsár séu þó augljós

nær alls staðar. Annars vegar liggja leiðin um móbergssvæði í jaðri hálendis Suðurlands vestur að Uxahryggjum, þar sem orðið hafi mikil gróðureyðing. Víða sé uppblástur geigvænlegur og land orðið örfoka. Glögg merki séu bæði um vind- og vatnsrof. Hins vegar sé vesturhluti leiðarinnar, frá Uxahryggjum að Brennimmel, tiltölulega vel gróin heiðalönd og grösugir dalir á blágrýtissvæði, enda þótt gróður sé þar eigi að síður markaður af langvarandi beit. Helst sé það gróður í dölum vestast á svæðinu, í Skorradal, Grafardal, Svínadal og í Saurbæjarhlíð, sem minnst sjái á af völdum beitar. Samfelldur gróður á eystri hluta leiðarinnar sé vart nema í hlíðum Sandafells ofan Sultartangastöðvar og í Fossheiði. Allnokkrar víðlendar gróðurteygingar séu annars staðar, til dæmis í grennd við Stóru-Laxá, en yfirleitt sneiði fyrirhuguð lína framhjá þeim eða fari hátt yfir. Fram kemur að gróður skerðist við lagningu Sultartangalínu 3 sem nemi því gróðurlendi sem fari undir nýjar ökuslóðir. Gróðurþekja rofni einnig við jarðvinnu í mastursstæðum og á stöku stað við malarnám. Engar sjaldgæfar eða sérstæðar plöntutegundir hafi fundist. Allar tegundir teljist nokkuð algengar eða mjög algengar. Allnokkrar mosategundir hafi þó fundist sem hafi ekki verið skráðar á þessu svæði áður. Þær séu ekki sjaldgæfar á landsvísu og ekki ástæða til að ætla að þær séu sérlega sjaldgæfar innan þessa svæðis. Engin tegund geti því talist vera í hættu vegna fyrirhugaðra framkvæmda. Fram kemur að óhjákvæmilegt sé annað en að gróður verði fyrir nokkurri röskun vegna fyrirhugaðra framkvæmda. Á austanverðu svæðinu, á hlutum A og B, sé jarðvegur allþykkur vegna mikils áfoks. Honum sé sérlega hætt við vind- og vatnsrofi. Á hlutum C, D og E sé jarðvegur mun þynnri, en engu að síður sé hætt við vatnsrofi því bratti sé þar oft meiri. Ljóst sé að mestu skemmdir á gróðri verði vegna lagningar vegarslóða. Verði raflínan lögð þar sem vegarslóðar séu þegar komnir, verði allt rask miklum mun minna heldur en ef farið er um ótroðnar slóðir.

Verkþáttur	Áhrifasvæði	Skilgreining
Nýjar slóðir um votlendi	8 ha	Flatarmál slóða sem liggja um votlendi
Nýjar slóðir um skóglendi	1 ha	Flatarmál slóða sem liggja um skóglendi
Nýjar slóðir um annað gróið land	16 ha	Flatarmál slóða í öðru grónu landi
Námur á grónu landi	5 ha	Gróðurlendi sem gæti raskast við efnistöku
Mastrastæði á grónu landi	27 ha	Gróðurlendi sem gæti raskast í mastrastæðum
Nýjar slóðir á landgræðslusvæði	3 ha	Að mestu ógróið land
Námur á landgræðslusvæði	2 ha	Að mestu ógróið land
Mastrastæði á landgræðslusvæði	11 ha	Að mestu ógróið land

Áhrif Sultartangalínu 3 á gróður og landgræðslusvæði. (Matsskýrsla, bls. 82.)

Í matsskýrslu kemur fram að til athugunar hafi verið hvort unnt sé að vinna ákveðna stutta kafla án slóðagerðar. Þá verði að gera kröfu um mjög sérhæfðan tækjabúnað til framkvæmdanna eða vinna verkið á frosinni jörð. Þannig sé athugandi að sleppa að einhverju leyti slóðagerð á Brennifelli og e.t.v. víðar á hálsunum sunnan Svínadals, nema ef hægt sé að nýta slóðana sem göngu- eða reiðstíga í framtíðinni. Bent er á að áhrif framkvæmdarinnar á jarðvegsrof geti bæði orðið jákvæð og neikvæð. Með

vandaðri slóð megi loka gömlum hjólförum og sárum sem gætu orðið upphaf jarðvegseyðingar. Einnig geti vönduð slóð komið í veg fyrir að menn aki skipulagslaust yfir gróið land. Hugsanlegt sé að í leysingum geti vatnsrennsli eftir eða meðfram slóðinni rofið jarðveg og þurfi að gera ráðstafanir til að koma í veg fyrir slíkt, t.d. með því að móta slagbranda í slóðina til þess að veita vatni út af henni, eða sá í hana til þess að binda hana betur saman. Slóð verði lögð fram hjá Tjarnarflóa við Bollafell á Botnsheiði og möstur látin stikla yfir hann. Í suðurhlíð Grafardals gegnt Grafardalsbænum, verði slóðagerð sleppt á kafla til þess að minnka rask í hlíðinni. Aðkoma að svæðinu sunnan dalsins verði upp frá Þórisstöðum. Á hálsunum sunnan Svínadals, einkum Brennifelli, verði slóðagerð haldið í lágmarki og hún samræmd gerð göngu- og reiðstíga á svæðinu. Þar sem námur séu á grónu landi, verði lífrænum jarðvegi á yfirborði ýtt til hliðar og honum jafnað yfir að framkvæmd lokinni.

Í umsögn Landgræðslu ríkisins kemur fram að frá sjónarmiði landgræðslu færi betur á því að leggja línuna eftir kosti Aa1 en Aa2 við Fossá. Sú rýrnun á gróðurlendi sem fylgi kosti Aa2 umfram kost Aa1 sé hinsvegar óveruleg að teknu tilliti til heildaráhrifa og í þannig gróðurumhverfi að tiltölulega auðvelt sé að bæta úr áhrifunum og fyrirbyggja frekari gróðurskemmdir. Fram kemur að ekki sé gerð athugasemd við val Landsvirkjunar á kostum á leiðum B og C. Hins vegar mæli Landgræðsla ríkisins með leið E5 frá punkti D að Brennimeil þar sem sá kostur virðist hafa minnst áhrif á gróður og liggi beinast við landhalla.

Í svörum Landsvirkjunar kemur fram að umsögn Landgræðslu ríkisins um mun á línuleið Aa1 og Aa2 gefi ekki tilefni til að hverfa frá hliðrun við Fossá. Tekið er undir með stofnuninni að gróðurumhverfi sé hagstætt með tilliti til þess að draga úr umhverfisáhrifum. Að öðru leyti geri Landsvirkjun ekki athugasemdir við umfjöllun Landgræðslunnar um val á línuleið.

Í umsögn Náttúruverndar ríkisins kemur fram að á leið B muni Botnsheiðarleið (B2) hafa meiri umhverfisáhrif út frá náttúruverndarsjónarmiðum en Skorradalsleið (B1), þrátt fyrir að sú síðarnefnda liggi um svæði nr. 238 á náttúruminjaskrá. Því svæði hafi verið raskað að nokkru leyti og um það liggi Sultartangalína 1 þegar. Leið B2 um Botnsheiði liggi hins vegar um nær óraskað svæði þar sem sé að finna víðlent votlendi og ríkulegt fuglalíf. Austast á Botnsheiði séu víðlend votlendissvæði, en mýrar og flóar, 3 ha eða stærri, skuli njóta sérstakrar verndar skv. lögum nr. 44/1999 um náttúruvernd. Bent er á að gróður í flóum taki snöggum breytingum ef vatnshæð eða vatnsrennsli breytist að marki. Á Skorradalsleið (B1) muni nokkur turnstæði standa í votlendi, en þar verði línun að mestu samsíða núverandi línu og hægt að nýta þann vegslóða sem liggi meðfram henni. Lagning línu um Botnsheiði muni rýra gildi svæðisins sem ósnortins svæðis, en gildi slíkra svæða fari vaxandi eftir því sem þeim fækki.

Í svörum Landsvirkjunar kemur fram að það sem sem ráði úrslitum um val línuleiðar á þessum kafla séu skipulags- og landnýtingarsjónarmið í Skorradal, og sé þá horft til framtíðar og tilmæla Skorradalshrepps um legu línunnar um hreppinn. Bent er á að Skorradalsleið (B1) liggi einnig um votlendissvæði, og megi þar t.d. nefna kaflann milli Skorradals og Grafardals, þar sem vikið sé frá núverandi línu og gera þurfi nýja slóð. Varðandi hugsanlegar breytingar á gróðri í flóum, þá séu ekki miklar líkur á að um slíkt verði að ræða í sambandi við lagningu Sultartangalínu 3 því í flestum tilfellum kræki slóðin fram hjá slíkum svæðum, og engin framræsla fylgi slóðagerðinni.

Í umsögn Náttúruverndar ríkisins kemur fram að mikilvægt sé að við framkvæmdir verði þess gætt að raska gróðurlendi í brekkum austan Fossár (utan í Fossheiði) sem allra minnst. Athuga ætti með að sleppa allri slóðagerð á ofangreindu svæði við Fossá.

Í svörum framkvæmdaraðila er vísað til matsskýrslu þar sem fram komi fyrirhugað sé að sleppa hliðarslóðum að 3-4 möstrum í grónum brekkum austan Fossár, þar sem grasafraðingur hafi talið hættu á úrrennsli. Til þess þurfi annað hvort að vinna verkið á frosinni jörð eða að nota mjög sérhæfðan tækjabúnað til framkvæmdanna. Gert sé ráð fyrir slóð að horni austan Fossár og næsta mastri sunnan þess. Á þessari leið sé land þurrara og lítill sem enginn hliðarhalli. Mun meiri þungaflutningar séu að hornmastri en að venjulegu burðarmastri og því verði erfitt að vinna þennan kafla án slóðagerðar. Landsvirkjun muni eins og kostur er standa þannig að verki á þessu svæði að úrrennsli verði hindrað og haft verði samráð við Náttúruvernd ríkisins um tilhögun framkvæmda.

Námur. Í matsskýrslu kemur fram að ekki verði séð að efnistaka á fyrirhuguðum námustöðum komi til með að hafa áhrif á flóru eða gróður.

Í umsögn Landgræðslu ríkisins kemur fram að stofnunin leggist gegn því að nýjar námur séu opnaðar og að slíkt sé alls ekki gert þar sem viðunandi efni sé fáanlegt í ásættanlegri fjarlægð frá notkunarstað. Landgræðsla ríkisins leggst af þessum ástæðum gegn því að ný náma verði opnuð á hjalla ofan Þórisstaða (nr. 3.1) þar sem nýtanlegar námur eru í nágrenninu (2.1 og 3). Ekki sé æskilegt að heimila að opna námu á leiðinni milli Kúhalladals og Grafardals. Ef ekki verði hjá því komist verði leyfið takmarkað við einn þeirra fjögurra kosta sem tilgreindir eru en framkvæmdaaðili gerir ráð fyrir að geta notað þrjá kosti af fjórum (9.1 A, B og C). Varðandi námur úr aurum Grafardalsár niður af Frafardalsbæ og úr malarhjalla innan bæjarins Grafardals, skuli aðeins nota aðra námuna. Náma 9 sé á algrónu landi þannig að ef ekki sé nauðsyn á að taka meira efni en fáist úr námu 8 þá skuli hún notuð en að öðrum kosti náma 9. Ekki skuli opna námu 10 vegna verulegs rasks á grónu landi bæði vegna efnisvinnslu og slóðagerðar. Ekki sé æskilegt að opna námur á Botnsheiði verði hjá því komist og er bent á á að flytja megi efni úr námu 17 (aðalkostur) eða 16. Verði ekki hjá því komist að opna námu á heiðinni verði leyfi til efnistöku einskorðað við eina námu. Lagst er gegn opnun námu 15 vegna umfangsmikils rasks sökum þess hve náman er grunn en mælt þess í stað með opnun námu 16 sé ekki nægjanlegt efni að hafa úr námu 17. Lagst er gegn notkun náma 26, 27 og 28, þ.e. úr skriðu vestan í Mosaskarðsfjalli, skriðu vestan í Fagradalsfjalli og í krika norðan við Fagradalsfjall. Hinna tveggja fyrrnefndu vegna mikillar hættu á áfoki úr námunum suður með Mosaskarðsfjalli og 28 vegna þess gildis sem hæsta strandlína Hagavatns hefur um sögu jökullóna á þessu svæði. Lagst er gegn því að opna námu 34 þar sem hún er lítil og óvíst um efnisgæði. Einnig er lagst gegn því að opna námu á aurum Svartár þar sem nægjanlegt efni sé að finna í námum 38 og 40. Ennfremur telur Landgræðsla ríkisins ekki bera nauðsyn til að opna námu 41 þar sem mikið af góðu efni sé í námu 40. Ef enduropna þurfi námu austan Fossár þá verði það annað hvort gert í námu 42 A eða B, í hjöllum niður af Fossheiði. Gerð er sú krafa að við frágang náma og svæða sem notuð verði undir vinnubúðir verði miðað við að ígildi þeirra vistkerfa á hinum frágengnu svæðum verði ekki síðra en þeirra vistkerfa sem forgörðum fóru.

Í umsögn Náttúruverndar ríkisins kemur fram að ekki eigi að gera ráð fyrir efnistöku úr námu 33 við Búðará. Þá er bent á að námusvæði 39 á eyrum Svartár sé gróið að hluta og væri æskilegt að námusvæðið verði afmarkað þannig að gróðrinum verði ekki

raskað. Þá beri að afmarka efnistökusvæði 24 og 25 í skriðum Þórólfsfells þannig að mosavöxtnum skriðum í Þórólfsfelli verði ekki raskað. Fram kemur það álit að ekki sé ásættanlegt að efni verði tekið á öðrum stöðum en gert sé ráð fyrir samkvæmt matsskýrslu, enda sé efnistaka hluti af framkvæmdum og þar með umhverfisáhrifum þeirra. Bent er á mikilvægi þess að sett verði það skilyrði að námusvæðin verði skoðuð með tilliti til fuglalífs áður en framkvæmdir hefjist.

Í svörum Landsvirkjunar kemur fram að full rök séu fyrir því að opna nokkrar nýjar námur og bent á að stytting flutningsleiða geti minnkað umhverfisáhrif framkvæmdarinnar. Bent er á að flestar námur séu gamlar og á lítt grónum eða örfoka svæðum. Í matsskýrslu komi skýrt fram að frágangur náma í verklok verði undir eftirliti Náttúruverndar ríkisins og að samráð verði haft við RALA um uppgræðslu og val á frætegundum. Í matsskýrslu sé lýst yfir fullum vilja til þess að ganga frá námum á besta mögulegan hátt. Samkvæmt tillögu fuglafræðings verði fjórar námur skoðaðar nánar m.t.t. fuglalífs áður en framkvæmdir hefjast, þ.e. námur nr. 33, 37, 38 og 41. Hafnað sé þeirri kröfu Landgræðslu ríkisins, að miðað verði við að ígildi vistkerfa á frágengnum svæðum verði ekki síðra en þeirra vistkerfa sem forgörðum fóru.

Í svörum Landsvirkjunar segir eftirfarandi um einstakar námur:

Náma nr. 3.1 á hjalla ofan Þórisstaða: Landsvirkjun bendir á að náma nr. 3 var felld út vegna nálægðar við alfaraleið og útivistarsvæði á Þórisstöðum. Óvíst sé hversu mikið megji taka úr námu nr. 2.1. Náma nr. 3.1 á hjalla ofan Þórisstaða sé á gróðurlitlum mel og efnistaka þar þurfi ekki að verða áberandi.

Námur nr. 8 og 9 í Grafardal: Landsvirkjun bendir á að náma nr. 8 er lítil og hafi aðeins verið ætluð í slóð að einu eða tveimur möstrum sem séu ofan við námuna. Náma nr. 9 liggi hins vegar mun betur við öðrum möstrum á svæðinu. Þó að land þar sé gróið þá hafi uppgræðsla eftir fyrri efnistöku heppnast mjög vel. Tillögur Landsvirkjunar um þessar námur miðist við að sem minnst þurfi að aka yfir Grafardalsá.

Námur nr. 9.1A, B og C á Sesseljuhrygg: Landsvirkjun bendir á að hryggurinn sé gróðurlítill og víða gróðurlaus jökulruðningshryggur og að betur geti farið á því að taka lítið efni á þremur stöðum en mikið á einum stað, auk þess sem efnisgæði ráði miklu um efnistöku. Eðlilegt sé að eftirlitsmaður Náttúruverndar ríkisins meti þegar þar að kemur hvort betur fari á að taka efni á fleiri en einum stað.

Náma nr. 10 við botn Grafardals: Landsvirkjun bendir á að í matsskýrslu, komi fram að engin efnistaka er áætluð úr þessari námu.

Námur nr. 11A, B og C á Botnsheiði: Landsvirkjun bendir á að í matsskýrslu komi fram að óvíst sé að nýtanlegt efni finnist í umræddum námum á Botnsheiði. Ef nothæft efni finnst þar, sé eðlilegast að efnistaka verði í samráði við eftirlitsfulltrúa Náttúruverndar ríkisins þegar þar að kemur.

Náma nr. 15 utan í Bollafelli: Landsvirkjun er sammála því að efnistaka úr námu nr. 15 geti orðið áberandi og fellst á að hún falli út.

Námur nr. 26, 27 og 28 við Mosaskarðs- og Fagradalsfjall: Landsvirkjun bendir á að engin efnistaka sé áætluð úr námu nr. 26 við Mosaskarðsfjall. Náma nr. 27 við Fagradalsfjall sé nokkuð sandrík, en ólíklegt sé að áfokshætta á svæðinu aukist við efnistöku þar. Besta efnið sé í námu nr. 28, sem sé í efstu strandlínu Hagavatns. Eins

og fram komi í matsskýrslu sé fyrirhuguð efnistaka lítil og hún rýri ekki sögulegt gildi strandlínunnar.

Náma nr. 33 við Búðará og 34 við Melrakkatungur: Landsvirkjun telur engin gróðurfarsleg rök mæla gegn efnistöku þar. Þó er fallist á að ekki eigi að gera ráð fyrir efnistöku úr námu 33 við Búðará.

Náma nr. 39 á aurum Svartár: Landsvirkjun viðurkennir að þetta er ein af fáum námum á leiðinni þar sem sé einhver gróður að ráði, en bendir á að þarna hafi áður verið tekið efni og áætluð efnistaka sé lítil. Fram kemur að náma 39 á eyrum Svartár verði afmörkuð þannig að gróðri verði ekki raskað.

Náma nr. 41 vestan Fossár: Landsvirkjun bendir á að náma 41 sé á gróðurlausum mel. Því séu vart gróðurfarsleg rök sem mæli gegn efnistöku þar.

Námur nr. 42A og 42B sunnan í Fossheiði: Landsvirkjun telur að sú afstaða Landgræðslu ríkisins að ekki skuli báðar námurnar opnaðar heldur eingöngu önnur þeirra, byggist tæplega á gróðurfarslegum rökum og telur eðlilegast að eftirlitsfulltrúi Náttúruverndar ríkisins meti þegar þar að kemur hvernig best verði staðið að efnistöku úr þessum námum.

Mótvægisáðgerðir vegna áhrifa á gróður. Í matsskýrslu og svörum kemur fram að í grónu landi verði sáð í hliðarslóðir til þess að þær skeri sig minna úr umhverfinu ef ávinningur sé talinn af slíku. Fram kemur að við framkvæmdir á landgræðslusvæðum verði haft samráð við Landgræðslu ríkisins varðandi frágang og uppgræðslu í stað gróðurs sem tapast. Vegna nýrra slóða verði unnin framkvæmdaáætlun um landbætur og styrkingu gróðurs í nágrenni þessara slóða. Slík áætlun verði gerð á seinni hluta framkvæmdatíma þegar ljóst sé hversu mikil skerðing verði á gróðri vegna slóðagerðar. Skerðing á gróðri í mastrastæðum og námum verði lagfærð með uppgræðslu á staðnum og sé því ekki tekin með í framkvæmdaáætluninni. Haft verði samráð við sveitarstjórnir, RALA og aðra sem málið varðar. Landbætur muni hefjast að verki loknu og miðist við að bæta fyrir rask sem verður á landi utan slóðar (að loka sárum). Þá verði einnig metið hvort hæfilegar landbætur og styrking gróðurs í næsta nágrenni við slóðina geti skilað eðlilegri samfellu gróðurs. Uppgræðsla verði vöktuð í 5 ár frá framkvæmdatíma.

Í umsögn Landgræðslu ríkisins kemur fram að sú vöktun sem ráð sé fyrir gert í matsskýrslu sé ekki fullnægjandi. Einungis sé gert ráð fyrir vöktun í 5 ár en það sé mjög stuttur tími í gróðurfarslegu tilliti. Farið sé fram á að þar sem beitt hafi verið gróðurstyrkjandi aðgerðum eða örfoka land grætt verði árangur aðgerðanna vaktuður og aðgerðir endurteknar ef þörf verði á í svo langan tíma sem þurfa þykir. Þegar ljóst þyki að gróður hafi náð fótfestu og „náttúruleg“ gróðurframvinda hafist sé allajafna unnt að láta af sérstakri vöktun. Það ferli taki hinsvegar mjög mislangan tíma eftir aðstæðum. Jafnframt verði fylgst með hugsanlegu vind- og vatnsrofi í tengslum við raskað land. Nægjanleg vöktun ætti ekki að vera umfangsmeiri en svo að hún geti farið fram samhliða reglubundnu eftirliti með raflínunum.

Í svörum Landsvirkjunar kemur fram að reglubundið eftirlit með háspennulínum auki líkur á að unnt sé að bregðast við óvanalegum aðstæðum. Hvort þær varði framkvæmdir Landsvirkjunar eða annað sé ómögulegt að segja til um og eins hverjum beri að bregðast við þeim vanda sem uppi kann að vera. Landsvirkjun mótmæli því að unnt sé að skilyrða framkvæmdina með ótímabundinni vöktun.

Í umsögn Landgræðslu ríkisins kemur fram að í matsskýrslu sé gerð nokkuð glögg grein fyrir beinum áhrifum og fjallað nægjanlega ítarlega um hugsanlegar aðgerðir til að draga úr eða bæta fyrir þau áhrif. Hins vegar sé mjög lítið fjallað um hugsanleg viðbrögð við frekari eyðingu gróðurs og jarðvegs af völdum framkvæmdarinnar. Tekið er undir það sjónarmið að litlar sem engar líkur séu á að framkvæmdin leiði til umtalsverðar umhverfissröskunar eða aukningar á rofi í nágrenni fyrirhugaðrar háspennulínu. Einhverjar líkur séu þó á staðbundnu rofi út frá gróðurröskun bæði af völdum vatns og vinda. Talið sé að fyrirhugaðar mótvægisáðgerðir gegn beinum áhrifum framkvæmdarinnar á gróður og jarðveg geti með verulegum líkum talist fullnægjandi. Þó telji Landgræðsla ríkisins það rétt að það verði skilyrt í úrskurði að framkvæmdaraðila verði gert að grípa til þeirra áðgerða sem dugi til að hefta keðjuverkandi jarðvegsrof út frá sárum í jarðvegi, komi í ljós við vöktun að slíkt jarðvegsrof muni hefjast og þær mótvægisáðgerðir sem kynntar eru í matsskýrslu dugi ekki til að hefta útbreiðslu jarðvegsrofsins. Landgræðsla ríkisins telji ennfremur að við þær aðstæður sem ríki á framkvæmdasvæðinu sé vel unnt að koma af stað gróðurframvindu með tiltölulega litlum inngrípum. Því telur Landgræðsla ríkisins allar forsendur fyrir því að á framkvæmdasvæði Sultartangalínu 3 skuli gera kröfu um að framkvæmdaraðili græði upp land í stað þess gróðurs sem forgörðum mun fara við framkvæmdina. Landgræðsla ríkisins telur að þetta eigi við hvarvetna á framkvæmdasvæðinu en ekki einungis á þeim svæðum þar sem nú sé verið að vinna að endurheimt landgæða.

Í svörum Landsvirkjunar er bent á að í umsögn Landgræðslu ríkisins komi fram að fyrirhugaðar mótvægisáðgerðir gegn beinum áhrifum framkvæmdarinnar á gróður og jarðveg geti með verulegum líkum talist fullnægjandi. Landsvirkjun vilji benda á að í matsskýrslu séu ítarlegar mótvægisáðgerðir tilgreindar. Meðal annars verði haft samráð við Landgræðslu ríkisins um frágang og landbótaáðgerðir á landgræðslusvæðum og telji Landsvirkjun eðlilegt að bæta fyrir þann gróður sem tapast á landgræðslusvæði sem þegar hafi verið grætt upp. Vegna nýrra slóða verði unnin framkvæmdaáætlun um landbætur og styrkingu gróðurs, að teknu tilliti til árangurs og kostnaðar og uppgræðsla vegna slóða, náma og mastrastæða verði vöktuð í 5 ár. Fram kemur að ljóst sé að á þeim tíma grípi Landsvirkjun til áðgerða vegna jarðvegsrofs, verði þeirra þörf. Hins vegar muni Landsvirkjun ekki geta ábyrgjast að komið verði í veg fyrir uppblástur á 120 km línuleið, sem á köflum fari um eitt veðurharðasta og uppblástansta svæði landsins.

Í umsögn Náttúruverndar ríkisins kemur fram að setja beri það skilyrði fyrir framkvæmdum við Sultartangalínu 3 að endurheimt verði votlendi til jafns við það sem raskist vegna framkvæmdarinnar.

Í svörum Landsvirkjunar er bent á að við lagningu línuslóða sé ekki um neina framræslu votlendis að ræða, heldur séu slóðir lagðar yfir landið eins og það er og síudúkur notaður til þess að raska votlendi sem minnst. Því sé ekki um að ræða röskun á votlendi, sambærilega við þá sem verður við hefðbundna vegagerð. Um 8 ha votlendis fari undir nýjar slóðir og örfáir ha til viðbótar geti orðið fyrir raski í mastrastæðum, en þar muni landið gróa upp að nýju. Möguleikar séu einnig á að línuslóðin sjálf muni gróa upp þar sem hún liggir um votlendi. Landsvirkjun telji að kröfur um endurheimt votlendis eigi tæplega við á grundvelli þeirrar litlu röskunar sem Sultartangalína 3 mun valda.

Í umsögn Landgræðslu ríkisins er bent á þá hættu sem fylgir slóðagerð á hálendi Íslands. Við öra leysingu að vori geti myndast vatnsgrafningar sem fljótt verði upphaf keðjuverkandi rofs. Þegar farið sé um hálendið síðsumars eða snemma hausts sé oft erfitt að ímynda sér þann vatnsgang sem geti verið í vorleysingum. Sé eðlileg framrás vatnsins hindruð með einhverjum hætti eða sár opnuð í annars heillegt yfirborð sé leysingarvatn mjög fljótt að grafa djúpa skorninga sem illmögulegt geti verið að græða að nýju.

Í svörum Landsvirkjunar er tekið undir varnaraðarorð Landgræðslu ríkisins varðandi þá hættu sem fylgir slóðagerð á hálendi Íslands.

4.4.2 Fuglar og önnur dýr

Fuglar. Í matsskýrslu kemur fram að vestasti hluti línunnar muni liggja um land þar sem mikilvæg fuglasvæði eru nærri. Sérstaklega sé mikil umferð farfugla um Laxárvog og Grunnafjörð. Gæsir hafi víða sést og hafi grágæs verið þeirra algengust. Á þessum slóðum sé þekktur viðkomustaður blesgæsa á fartíma. Síðsumars og á haustin sækja fuglar mjög í berjamó í heiðalöndum. Engir sérstaklega þekktir vetrarfuglastaðir séu á leiðinni. Á hálendinu séu rjúpur, snjótittlingar og hrafnar útbreiddustu fuglar á veturna. Við strönd Hvalfjarðar sé fjölbreytt fuglalíf árið um kring. Algengustu fuglar séu æðarfugl, tjaldur, svartbakur og hvítmáfur. Svæði á náttúruminjaskrá í grennd við línuna, sem þekkt séu fyrir fuglalíf séu nr. 238: Klausturskógur og Fitjar í Skorradal, og nr. 235: Hvalfjarðarströnd (strandlengjan). Fram kemur að ekkert alþjóðlega mikilvægt fuglasvæði sé á línuleiðinni. Nokkrar válistategundir verpi við fyrirhugað línustæði, en stofni engrar þeirra sé talin stafa hætta af línunni. Það séu helst nokkrir varpstaðir fálka, hrafnar og gulandar sem geti verið í hættu, en nokkrir aðrir válistafuglar eigi þó óðul sín við línustæðið. Ekki sé talið að á hluta A, frá Sultartanga að Uxahryggjum, muni línun hafa meiri áhrif á fugla en Sultartangalína 1 hefur þegar. Á hluta B, frá Uxahryggjum að Grafardal, sé meiri fjölbreytni fugla en víðast hvar annars staðar á leið B1, Skorradalsleið, og muni mest um fjölbreytt kjörlandi með votlendi og kjarri. Nokkrar tegundir á válista séu þar. Við Fitjar sé t.d. eini varpstaður flórgoða á svæðinu frá Ástjörn við Hafnarfjörð að Hofgörðum á Snæfellsnesi. Straumendur verpi við Fitjaá. Gulönd, fálki og hrafn verpi í Fálkagili og fálki í Skúlagili og séu þessi gil því sérstaklega viðkvæm fyrir raski og truflun. Kostur B2, um Botnsheiði, liggja um óraskað land með talsverðu votlendi og allmiklu fuglalífi. Þarna opnast svæði fyrir bílaumferð, sem hingað til hafi verið landgangandi og ríðandi fólks. Þó að fuglalíf sé mikið á Skorradalsleið muni línulögn um Botnsheiði valda meiri röskun á fuglalífi, því að þetta sé nýtt línustæði og hætta á röskun búsvæða því meiri. Áflugshætta verði meiri á Botnsheiði, því að línun liggja hærra en B1, og sé ekki samsíða annarri línu. Þeir þrjú kostir sem athugaðir hafi verið frá Grafardal að Ferstikluhálsi, þ.e. C1, C2 og C3, séu allir svipaðir sé litið til kjörlandis fugla og fuglalífs. Mófuglar séu ríkjandi og í giljum og klettum verpi fyll, smyrill og hrafn. Á Geitabergsleið (C1) sé fuglalíf með mestum láglendisblæ og áflugshætta minni en á kostum um Kúhallardal (C2 og C3). Merkasti fuglastaður á leiðinni sé gil Kúhallarár við mynni Kúhallardals, sem kostir C2 og C3 liggja sunnan við, en C1 skeri þó gilið við mynni þess. Í kjarri á hluta D, frá Ferstikluhálsi að Móadal, sé þéttleiki mófugla mestur á athugunarsvæðinu. Á þessum kafla sé aðeins einn loftlínukostur (D1) og jarðstrengskostur (D2). Jarðstrengur hafi muni minni áhrif á fuglalíf, honum fylgi minni röskun búsvæða og áflugshætta sé engin. Um fuglalíf í kjarri á hluta E1, frá Móadal um Saurbæjarhlíð að Brennimel, sé svipað að segja og í

kjarrinu á leið D1, þ.e. þéttleiki mófugla sé mikill. Í mólendinu utan við Lambadal sé fuglalíf fábreyttara og algengir mófuglar ríkjandi. Fuglalíf á hálsinum á leið E2 sé svipað og á gróðurminni hlutum leiðar E1. Áflugshætta sé meiri á hálsinum en í Saurbæjarhlíð. Um jarðstrengskost (E3) sé svipað að segja og kost D2, þ.e. hann hafi mun minni áhrif á fuglalíf. Fuglafræðingur hafi eingöngu fjallað um þrjá kosti á hluta E, þ.e. E1, E2 og E3. Aðalkostir Landsvirkjunar á þessum kafla (E4 og E5) miðist við að Sultartangalína 3 verði uppi á hálsinum á þessum kafla og að Brennimelslína 1 verði færð úr Saurbæjarhlíð og höfð samsíða hinni uppi á hálsinum. Þetta ætti að vera til bóta fyrir fjölbreytt fuglalíf í Saurbæjarhlíð og það að hafa línurnar saman dragi úr áflugshættu. Varðandi áhrif efnistöku á fugla séu það helst námur við ár þar sem búsvæði fugla kunni að verða fyrir röskun. Nokkur námusvæði þurfi að skoða sérstaklega þegar þau hafi verið afmörkuð nánar. Af námum sem fyrirhugað sé að nota, sé það náma vestan Fossár (nr. 41), gamlar námur við Stóru-Laxá (nr. 37 og 38) og náma við Búðará (nr. 33). Hvað varðar áflugshættu er bent á það í matsskýrslu að Sultartangalína 3 verður við hliðina á Sultartangalínu 1 eða Brennimelslínu 1 á 70% leiðarinnar. Áflugshætta aukist hugsanlega þar sem vikið er frá öðrum línunum, t.d. við Fossölduver og á Botnsheiði, en þau frávik séu komin til vegna annarra hagsmuna. Sett verði upp vöktunaráætlun til að fylgjast með því hvort einhvers staðar á leiðinni verði vandamál vegna fugladauða. Leiði reynslan það í ljós verði gerð tilraun með að merkja jarðvíra með fuglafælum þar sem áflug fugla sé vandamál. Til mótvægis verði farið með fuglafræðingi um línuleiðina áður en framkvæmdir hefjist til þess að líta á nokkra efnistökuastaði við ár með tilliti til fuglalífs. Haft verði samráð við veiðimálastjóra og Veiðifélag Laxár í Leirársveit vegna efnistöku úr námum nr. 8 og 9 í Grafardal og við veiðimálastjóra vegna námu nr. 38 við Stóru-Laxá. Sett verði upp vöktunaráætlun til að fylgjast með því hvort einhvers staðar á leiðinni verða vandamál vegna fugladauða. Leiði reynslan það í ljós þá verði gerð tilraun með að merkja jarðvíra með fuglafælum þar sem áflug fugla er vandamál.

Í umsögn Náttúruverndar ríkisins er bent á að nauðsynlegt sé að áætlun um vöktun á áflugi fugla á línur verði gerð í samráði við fuglafræðing, sem jafnframt meti hvort áflug teljist vandamál. Einnig að mikilvægt væri að meta sérstaklega áflugshættu vegna annarra háspennulína, einkum þar sem línur liggja í nágrenni við mikilvæg fuglasvæði og þar sem þveraðar eru farleiðir fugla, og meta hvar mesta þörfin sé á aðgerðum.

Í svörum Landsvirkjunar kemur fram að áætlun um vöktun á áflugi fugla verði unnin í samráði við fuglafræðing. Hvað varði mat á áflugshættu vegna annarra háspennulína, telji Landsvirkjun að þar sé um annað mál að ræða sem snerti ekki mat á umhverfisáhrifum Sultartangalínu 3. Þar sé einnig í mörgum tilfellum um að ræða línur sem ekki séu í eigu Landsvirkjunar.

Í viðauka B2 í matsskýrslu, sérfræðiskýrslu Jóhanns Óla Hilmarssonar um fuglalíf á fyrirhuguðu línustæði, kemur fram að stærð og umfang náma hafi ekki legið fyrir þegar áhrif á fugla hafi verið metin og því þurfi að kanna námustæði m.t.t. áhrifa á fugla þegar þau hafi verið afmörkuð nánar.

Í umsögn Náttúruverndar ríkisins er bent á mikilvægi þess að sett verði það skilyrði að námusvæði verði skoðuð með tilliti til fuglalífs áður en framkvæmdir hefjist.

Í svörum Landsvirkjunar kemur fram að fuglafræðingur hafi talið þörf á því að skoða fjórar námur nánar með tilliti til fuglalífs, þ.e. námur nr. 33, 37, 38 og 41, og verði það gert áður en framkvæmdir hefjist. Í svörum hefur þó einnig komið fram að hætt hafi

verið við efnisnám úr námu nr. 33.

Önnur dýr. Í matsskýrslu kemur fram að áhrif framkvæmdar á búfé, tófu, mink og hagamús séu talin verða minniháttar og sé ekki fjallað sérstaklega um þá þætti. Þessi dýr njóti ekki sérstakrar verndar (nema refurinn) og truflist óverulega af lagningu línunnar. Refur hafi að nokkru leyti verið friðaður með lögum nr. 64/1994 og reglugerð nr. 437/1995. Hann njóti verndar á friðlýstum svæðum og á hluta miðhálandisins. Á línustæði Sultartangalínu 3 sé um að ræða kaflann frá Mosaskarði að línu milli Skjaldbreiðar og Þórisjökuls.

Fram kemur að áhrif á vatnalíf hafi ekki verið metin, enda ekki gert ráð fyrir því í matsáætlun. Meðan á framkvæmdum stendur verði nokkur umferð á vöðum yfir Stóru-Laxá. Þessi vöð séu nokkuð langt ofan við veiðisvæðin í ánni og ættu áhrif af umferð að verða lítil og tímabundin. Efnistaka úr námu nr. 38 við Stóru-Laxá og úr námum nr. 8 og 9 í Grafardal verði ekki í rennandi vatni þ.e. fyrir utan farveg Stóru-Laxár og Gafardalsár.

4.5 ÁHRIF Á JARÐMYNDANIR

Í matsskýrslu kemur fram að engin sérstæð landform eða jarðfræðilegar minjar hafi fundist á þessu svæði, nema ef nefna skyldi gil Kúhallarár. Malarnámur á vesturhluta línunnar séu áætlaðar í Þverfelli og á nokkrum öðrum stöðum. Áhrif á jarðmyndanir geti helst orðið af völdum jarðrasks við slóðagerð og jarðvinnu við undirstöður mastra. Einnig við efnistöku til slóðagerðar. Áhrifin verði fyrst og fremst á laus yfirborðslög. Ekki verði um að ræða rask á sérstæðum jarðmyndunum. Ef einhver áhrif verði á jarðmyndanir vegna slóðagerðar, muni þau helst verða á þeim köflum þar sem leggja þurfi nýjar slóðir. Flestar námur sem fyrirhugað sé að nota séu gamlar, en þó þurfi að opna nokkrar nýjar námur. Engar námur séu fyrirhugaðar sem valda muni spjöllum á sérstæðum náttúruvirkjunum eða jarðmyndunum. Ef tekið verði efni úr efstu strandlínu Hagavatns (námu nr. 28), verði um lítið magn að ræða, sem rýri ekki sögulegt gildi jarðmyndunarinnar. Ekki verði tekið efni úr námu í grennd við gjallgíginn við Skjaldbreið (nr. 21). Ef óvæntar jarðmyndanir koma í ljós á framkvæmdatíma, þá geti eftirlitsmenn verkkaupa og Náttúruverndar ríkisins gert ráðstafanir vegna þeirra, en að öðru leyti sé ekki um mótvægisáðgerðir að ræða vegna áhrifa á jarðmyndanir.

Í umsögn Náttúruverndar ríkisins kemur fram að mikilvægt sé að nánasta umhverfi gjallgígs norðan í Skjaldbreið verði hlíft við frekara raski.

Í svörum Landsvirkjunar er vísað til matsskýrslu þar sem fram kemur að ekki verði tekið efni í grennd við fyrrgreindan gjallgíg.

Í umsögn Landgræðslu ríkisins er lagst gegn notkun námu nr. 28, úr krika norðan við Fagradalsfjall, vegna þess gildis sem hæsta strandlína Hagavatns hafi um sögu jökullóna á þessu svæði.

Í svörum Landsvirkjunar er vísað til matsskýrslu þar sem fram kemur að fyrirhuguð efnistaka sé lítil og hún rýri ekki sögulegt gildi strandlínu Hagavatns. Þá sé strandlínuna mjög víða að finna á svæðinu.

5. NIÐURSTAÐA SKIPULAGSSTOFNUNAR

Landsvirkjun hefur tilkynnt til athugunar, samkvæmt lögum nr. 106/2000 um mat á umhverfisáhrifum, lagningu 400 kV Sultartangalínu 3 frá Sultartanga að Brennimel. Markmið framkvæmdarinnar er að auka flutningsgetu raforkukerfisins að aðveitustöðinni á Brennimel vegna mögulegrar aukningar orkunotkunar á þjónustusvæði hennar, svo sem vegna stækkunar Norðuráls á Grundartanga. Einnig er línun mikilvægur áfangi í uppbyggingu 400 kV flutningskerfis Landsvirkjunar. Tímasetning fyrirhugaðra framkvæmda er háð virkjanaf framkvæmdum og þróun orkumarkaðar, m.a. stækkun stóriðju á Grundartanga, en stefnt er þó að því að framkvæmdir við línuna geti hafist vorið 2003 og þeim verði lokið í byrjun árs 2005.

5.1 FYRIRHUGUÐ FRAMKVÆMD

Framkvæmdin felst í lagningu 400 kV háspennulínu frá Sultartangastöð að aðveitustöð Landsvirkjunar á Brennimel á Hvalfjarðarströnd ásamt lagningu vegslóða og efnistöku. Samhliða aðalkosti framkvæmdaraðila er hluti framkvæmdarinnar að færa Brennimelslínu 1 frá Ferstiklu að Brennimel og byggja hana þar sem 400 kV línu samhliða hinni nýju Sultartangalínu 3.

Í matsskýrslu eru lagðir fram ýmsir kostir á legu línunnar. Framsetningu valkosta er þannig háttáð að leiðinni milli Sultartangastöðvar og Brennimels er skipt í fimm hluta, þ.e. A, B, C, D og E frá austri til vesturs en að auki er austasta hlutanum, leið A, skipt upp í tvo undirhluta við Hvítá sem gefin eru nöfnin Aa og Ab. Hluti Aa nær frá Sultartanga að Hvítá, hluti Ab frá Hvítá að Uxahryggjum, hluti B frá Uxahryggjum að botni Grafardals, hluti C frá botni Grafardals að Ferstikluhálsi, hluti D frá Ferstikluhálsi að Móadal og hluti E frá Móadal að Brennimel. Á hverjum og einum þessara hluta leiðarinnar eru kynntir fleiri en einn kostur á legu línunnar. Kostirnir eru svo skilgreindir eftir því hvaða hluta leiðarinnar þeir tilheyra, þ.e. Aa1, Aa2, Ab1, Ab3, B1, B2, C1, C2, C3, D1, E1, E2, E4, E5 og D2-E3. Kostur D2-E3 felst í lagningu jarðstrengs á vestasta hluta leiðarinnar. Aðalkostur framkvæmdaraðila er Aa2-Ab1-B2-C2-D1-E4/E5 ásamt færslu Brennimelslínu 1 á kaflanum frá Ferstiklu að aðveitustöðinni á Brennimel.

5.2 ÁHRIF Á MENN OG SAMFÉLAG

5.2.1 Sjónræn áhrif

Í matsskýrslu kemur fram að samkvæmt framlögðum loftlínukostum verði um 60-70% línunnar samsíða öðrum línunum og þar verði því ekki um mikla breytingu að ræða hvað varðar sjónræn áhrif og áhrif á landslagsheildir, heldur viðbót af sama toga og áður. Þar sem vikið sé frá eldri línunum aukist sjónræn áhrif því línun fari þá um land þar sem engar línur voru fyrir. Á austurhluta línunnar sé færsla línunnar samkvæmt aðalkosti frá Sultartangalínu 1 til norðurs við Háafoss og Gullfoss gerð til að draga úr sjónrænum áhrifum þegar horft er frá útsýnisstöðum við fossana. Samkvæmt Botnsheiðarleið (B2), sem er aðalkostur, verði línun að mestu í hvarfi hvort sem horft sé frá Uxahryggjavegi eða úr Skorradal og yrðu sjónræn áhrif línunnar mun meiri ef Skorradsleið (B1) yrði valin. Samkvæmt aðalkosti frá Grafardalsbotni að bænum Grafardal (C2) verði Sultartangalínu 1 fylgt, sem dragi úr viðbótaráhrifum, en frá

Grafardalsbænum að sjá verði hins vegar talsverð sjónræn áhrif af þeim kosti á dalsbrúninni. Kostur C3 sunnan Grafardals hafi minni sjónræn áhrif við Grafardalsbæinn, en auki sjónræn áhrif við innanverðan Grafardal, á Botnsheiði og í norðurhlíðum Skorradals. Kostur C1 fylgi Sultartangalínu 1 lengra niður Grafardal en muni hafa nokkuð meiri sjónræn áhrif en C2 og C3 í Svínadal. Á vesturhluta línuleiðarinnar muni á heildina litið draga úr sýnileika frá þjóðvegi á Hvalfjarðarströnd við færslu Brennimelslínu 1.

Í umsögnum er bent á að ekki sé ásættanlegt að fara aðrar leiðir en Aa2-Ab1, sem víki frá eldri línu við Hvítá, vegna mikilla sjónrænna áhrifa við Gullfoss. Einnig að færa ætti Sultartangalínu 1 samhliða lagningu nýju línunnar samkvæmt kosti Aa2-Ab1 til norðurs við Hvítá til mótvægis við framkvæmdina. Komið hefur fram að kostur C2 muni hafa óásættanleg sjónræn áhrif frá bænum Grafardal og æskilegra sé að velja kost C3. Í athugasemdum hefur verið bent á að veruleg sjónræn áhrif hljótist af lagningu loftlínu um Saurbæjarháls í frístundabyggðum í Svarfhólsskógi og Eyrarskógi.

Í svörum Landsvirkjunar er bent á að ekki verði umtalsverð breyting á öðrum núverandi eða fyrirhuguðum frístundabyggðum en í Svarfhólsskógi og Eyrarskógi ef frá séu skilin skipulögð, en óbyggð frístundabyggð í Lambadal og Seldal. Sjónræn áhrif verði ekki mikil af slóðum þar sem á stærstum hluta sé um að ræða notkun á eldri slóðum. Af efnistöku verði sjónrænna áhrifa helst að gæta af námu við Þverfell vegna mestrar efnistöku þar og nálægðar við veg, en áhrifin verði þó ekki mikil.

Skipulagsstofnun metur vægi sjónrænna áhrifa út frá þeim breytingum á sjónrænni upplifun fólks á umhverfinu sem framkvæmd kann að valda með beinum hætti. Skipulagsstofnun telur ljóst að á austasta hluta línuleiðarinnar muni aðalkostur, Aa2-Ab1, sem víkur frá eldri línu við Háafoss og Hvítá, hafa verulega minni sjónræn áhrif en ef línán fylgdi þeirri eldri. Þar komi til sýnileiki línunnar frá útsýnisstöðum við Gullfoss og Háafoss og verulegur fjöldi fólks sem fari um þessi svæði og línán hafi þar með áhrif á. Af framlögðum gögnum megi ráða að kostur Aa1 sem fylgi Sultartangalínu 1 muni hafa umtalsverð sjónræn áhrif vegna fjölda fólks sem verði fyrir áhrifum við Gullfoss. Á hluta B, muni aðalkostur, Botnsheiðarleið (B2), hafa nokkru minni sjónræn áhrif en B1, sem fylgi eldri línu að mestu leyti, þar sem sú fyrrnefnda fari um fáfarið hálendissvæði og hafi ekki áhrif í Skorradal. Stofnunin telur kost C3, sem fari um Botnsheiði að Kúhallardal, að sama skapi líklegan til að hafa töluvert minni sjónræn áhrif en aðalkost, C2, sem valdi nokkrum áhrifum í Grafardal. Kostur C1 muni hins vegar hafa meiri sjónræn áhrif en kostir C2 og C3 þar sem hann fari um Svínadal nær byggð og fjölfarnari vegum, auk þess sem hann hafi nokkur áhrif í Grafardal. Á vestasta hluta línuleiðarinnar telur Skipulagsstofnun að aðalkostir, D1+E4 eða E5, hafi minni sjónræn áhrif en kostur E1. Þar muni aðallega um leið línunnar ofarlega um Svarfhólsháls og Brennifell í stað þess að fara með hana um Saurbæjarhlíð nálægt fjölförnum þjóðvegi samkvæmt kosti E1. Kostur E2, sem fer norðar en aðrir kostir í átt að Svarfhólsskógi, telur Skipulagsstofnun að muni hafa verulega meiri sjónræn áhrif en aðalkostir í frístundabyggðum í Svínadal, einkum í Svarfhólsskógi. Hann hafi þó fyrir vikið töluvert minni sjónræn áhrif en aðrir kostir á þessum hluta á Hvalfjarðarströnd. Skipulagsstofnun telur sýnt að lagning jarðstrengs samkvæmt kosti D2+E3 muni hafa verulega minni sjónræn áhrif í för með sér en aðrir kostir. Til þess beri þó að horfa að ekki sé fyrirhugað að flýta uppbyggingu Brennimelslínu 1 og færa hana frá byggð í Hlíðarbæ komi til lagningar jarðstrengs. Engu að síður telur Skipulagsstofnun ljóst að lagning jarðstrengs muni hafa verulega

minni sjónræn áhrif en loftlínukostir, enda gefist eftir sem áður tækifæri til að færa Brennimelslínu 1 samhliða uppbyggingu þeirrar línu ef/þegar til þeirrar framkvæmdar komi og til þess verði vilji.

5.2.2 Landnotkun

Í matsskýrslu kemur fram að á vesturhluta línuleiðarinnar í Skorradals- og Hvalfjarðarstrandarhreppum sé land eftirsótt fyrir frístundahús og möguleikar til frekari uppbyggingar. Hálendishluti línustæðisins hafi einkum verið nýttur til sauðfjárbæjar, en útivist og ferðamennska hafi verið vaxandi á síðari árum. Sultartangalína 3 hafi óveruleg áhrif á landnotkun á kaflanum frá Sultartanga að Uxahryggjum og setji byggingarbannsbelti í námunda við línuna skipulagi og landnotkun á þessum slóðum litlar skorður. Takmarkanir séu fyrst og fremst sjónræns eðlis en við þeim hafi verið brugðist, t.d. með fráviki frá eldri línu við Háafoss og Gullfoss (Aa2 í stað Aa1). Sultartangalína 3 hafi einkum áhrif á landnotkun í Skorradals- og Hvalfjarðarstrandarhreppum vegna byggingarbannsbeltis í námunda við línurnar og sjónrænna áhrifa. Á tveimur stöðum fari lega línunnar samkvæmt aðalkosti yfir skilgreind en óbyggð frístundahúsasvæði, annað í Lambadal en hitt í Seldal í landi Kalastaðakots. Botnsheiðarleið (B2) sé valin með hliðsjón af landnýtingar- og náttúruverndarsjónarmiðum sem sett séu fram í svæðisskipulagi norðan Skarðsheiðar. Í framhaldinu, frá Grafardal að Brennimel (C2-D1-E4/E5), sé lega línunnar valin með hliðsjón af landnýtingarhagsmunum og athugasemdum sem fram hafi komið, en einnig rekstrarforsendum. Á hefðbundnum landbúnaðarsvæðum í byggð megi gera ráð fyrir litlum áhrifum. Færsla á Brennimelslínu 1 úr Saurbæjarhlíð losi um takmarkanir á landnotkun sem línun hafi haft í för með sér á Hvalfjarðarströnd.

Í umsögnum og athugasemdum hefur komið fram að lagning jarðstrengs samkvæmt kosti D2+E3 muni hafa verulega minni áhrif á landnotkun í för með sér en aðrir kostir á vesturhluta línuleiðarinnar. Einnig hafa bæði komið fram þau sjónarmið að leið E4 sé æskilegri en E5 og á hinn veginn að leið E5 sé æskilegri en E4 m.t.t. áhrifa á landnotkun. E4 muni hafa minni áhrif í frístundabyggð í Svarfhólsskógi og Eyrarskógi en E5 muni hafa minni áhrif í Saurbæjarhlíð. Einnig hefur komið fram í athugasemdum að leið E2 muni hafa óviðunandi áhrif á frístundabyggð í Svarfhólsskógi. Þá er bent í umsögnum og athugasemdum á mikilvægi þess að viðunandi samkomulag náist milli framkvæmdaraðila og landeigenda um bótagreiðslur fyrir afnot af landi til línulagna. Fram kemur sú krafa að skátenging Brennimelslínu 1 þar sem hún verði færð yfir Ferstiklubæi á Hvalfjarðarströnd verði eingöngu til bráðabirgða og byggð upp sem 220 kV lína. Einnig krafa um að vegslóðir sem lagðar verða til byggingar línunnar í grennd við Svarfhólsskóg verði hannaðar með það í huga að þær geti nýst sem gönguleiðir um svæðið í framtíðinni.

Í svörum Landsvirkjunar kemur fram að kostnaðarmunur jarðstrengs og loftlínu skipti milljörðum sem ekki sé réttlætjanlegt að fara út í nema brýnir almannahagsmunir komi til. Fram hefur komið að framkvæmdaraðili muni útfæra færslu Brennimelslínu 1 á kafla ofan af Saurbæjarhálsi og að núverandi línu austan Ferstikluskála sem 220 kV bráðabirgðatengingu í samræmi við kröfur sem fram komi í umsögnum og athugasemdum. Fram kemur einnig að slóðagerð verði haldið í lágmarki og hún verði skipulögð í samráði við sveitarstjórn og landeigendur á þann veg að slóðir geti t.d. nýst sem göngustígar eða reiðstígar.

Skipulagsstofnun telur helstu áhrif framkvæmdar á landnotkun vera í meginatriðum

tvíþætt. Annars vegar sé um að ræða takmörkun á möguleikum til nýtingar lands vegna þess lands sem fer undir helgunarsvæði línunnar en hins vegar sé um að ræða takmarkanir á landnotkun sem komi til vegna sjónrænna áhrifa framkvæmdar. Skipulagsstofnun vísar því til umfjöllunar í kafla 5.2.1 í þessum úrskurði varðandi frekari umfjöllun um sjónræn áhrif. Stofnunin telur sýnt að ekki muni hljóttast mikil áhrif á landnotkun af lagningu línunnar á austasta hluta línuleiðarinnar samkvæmt neinum framlagðra valkosta (Aa1, Aa2, Ab1, Ab3), nema hvað varðar áhrif á ferðamennsku sem stafi aftur af sjónrænum áhrifum. Á það hefur verið bent að Skorradalsleið takmarki meira landnýtingarmöguleika án þess að það hafi verið rökstutt frekar. Skipulagsstofnun telur Botnsheiðarleið (B2) líklega til að hafa eitthvað minni áhrif á landnotkun en Skorradalsleið (B1) vegna lægri legu og nálægðar við byggð í Skorradal. Leið C3 muni af sömu ástæðum og Botnsheiðarleið líklega hafa minni áhrif á landnotkun en C1 og C2 þar sem hún fari um svæði fjærst láglendi og byggð. C1 muni hins vegar hafa nokkuð meiri áhrif á landnotkun en C2 þar sem línan hafi samkvæmt kosti C1 áhrif á landbúnaðarland og frístundabyggð í Svínadal. Á vestari hlutum línuleiðarinnar (D+E) hafi allir framlagðir loftlínukostir töluverð áhrif á landnotkun en misjafnt sé hvar þau áhrif verði mest eftir kostum. Kostir E1, Hlíðarleið með færslu Brennimelslínu 1, og E2, Hálsaleið nyrðri með færslu á Brennimelslínu 1, muni líklegir til að hafa meiri áhrif á landnotkun en kostir E4 og E5. E1 muni auk sjónrænna áhrifa á Hvalfjarðarströnd takmarka nokkuð möguleika til hvers kyns landnýtingar í Saurbæjarhlíð en E3 hafi töluverð áhrif á nýtingu lands í Svarfhólsskógi undir frístundabyggð. Skipulagsstofnun telur ekki sýnt við málsmeðferð að annar tveggja kosta E4 eða E5 hafi verulega meiri áhrif en hinn á landnotkun, þrátt fyrir að í umsögnum og athugasemdum hafi meiri áhersla verið lögð á að velja leið E5. E4 hafi meiri áhrif á landnýtingarmöguleika á Hvalfjarðarströnd en E5 meiri áhrif á frístundabyggðir í Svínadal. Skipulagsstofnun telur ljóst að lagning jarðstrengs samkvæmt kostum D2+E3 muni hafa minnst áhrif á landnotkun. Skipulagsstofnun telur mikilvægt að slóðagerð vegna framkvæmda verði haldið í lágmarki og samræmd landnotkunaráformum sveitarfélaga og landeigenda, t.d. varðandi hugsanlega nýtingu slóða sem göngustíga eða reiðstíga eða lokun þeirra fyrir almennri umferð.

5.2.3 Útivist og ferðamennska.

Í matsskýrslu kemur fram að Sultartangalína 3 muni hafa fremur lítil áhrif á ferðapjónustu í nágrenni við Gullfoss og Háafoss, verði teknir hlykkir frá fossunum samkvæmt kostum Aa2 og Ab1. Línan muni hafa talsverð sjónræn áhrif sunnan Langjökuls á svæði sem talið sé hafa verulega möguleika til aukinnar uppbyggingar í ferðapjónustu. Loftlína um Grafardal (C1) muni hafa veruleg neikvæð áhrif á frístunda- og íbúðabyggð í Svínadal og séu C2/C3 eða B3 betri kostir. Þá sé Botnsheiðarleið (B2) tekin fram yfir Skorradalsleið (B1). Í innanverðum Hvalfirði og í Hvalfjarðarbotni verði lítil áhrif af línunni en línulögn samkvæmt kostum D1 og E1 eða E2 muni hafa veruleg neikvæð áhrif á uppbyggingu ferðapjónustu í Hvalfjarðarstrandarhreppi og ímynd hreppsins, einkum í Svínadal og fyrir þá ferðapjónustuaðila sem næst línunni verði. Í matsskýrslu kemur fram að með þeirri línuleið sem valin hafi verið sem aðalkostur, og með færslu á Brennimelslínu 1, muni áhrif á ferðapjónustu og útivist á svæðinu verða viðunandi.

Í athugasemdum hefur verið bent á að línan muni hafa veruleg áhrif á ferðapjónustu og möguleika frístundahúsaeigenda og annarra til útivistar í Hvalfjarðarstrandarhreppi.

Í svörum Landsvirkjunar kemur fram að ályktun matskýrslu, um að áhrifin á ofangreinda þætti verði viðunandi, byggist m.a. á því að með færslu á Brennimelslínu 1 færist loftlínur fjær byggð á Ferstiklu, í Saurbæ og á Kalastöðum. Við það minnki áhrif háspennulína á þessum stöðum og áhrif á landnýtingu verði jákvæð.

Skipulagsstofnun telur ljóst að lagning 400 kV háspennulínu komi til með að hafa nokkur áhrif á þeim svæðum sem nýtt eru til útivistar og ferðaþjónustu eða möguleiki er að nýta á þann hátt, einkum vegna sjónrænna áhrifa. Skipulagsstofnun vísar því til umfjöllunar í kafla 5.2.1 í þessum úrskurði varðandi frekari umfjöllun um sjónræn áhrif. Á vestasta hluta línuleiðarinnar verði áhrifanna einkum að gæta þar sem línan fari næst byggð, þ.m.t. ferðaþjónustustöðum og frístundabyggð. Á austari hluta línuleiðarinnar verði viðbótaráhrif af lagningu Sultartangalínu 3 á ferðaþjónustu og útivist óveruleg ef farið verði að valkosti framkvæmdaraðila og vikið frá Sultartangalínu 1 til að draga úr sjónrænum áhrifum á þekktum ferðamannastöðum við Gullfoss og Háafoss. Verði hins vegar Sultartangalínu 1 fylgt samkvæmt kosti Aa1 sé líklegt að veruleg áhrif á ferðamennsku hljóttist af vegna sjónrænna áhrifa á fjölda ferðamanna, einkum við Gullfoss. Í ljósi framlagðra gagna, umsagna og athugasemda telur Skipulagsstofnun líklegt að aðalkostur Landsvirkjunar á línuleiðinni frá Sultartanga að Brennimel muni í meginráttum hafa minnst áhrif á ferðaþjónustu og útivist, þeirra loftlínukosta sem lagðir eru fram í matskýrslu. Þar komi helst til fyrirnefnd frávik frá þekktum ferðamannastöðum samkvæmt kostum Aa2 og Ab1, lagning línunnar um Botnsheiði (B2) í stað Skorradals (B1) og á Saurbæjarhálsi og ofan frístundasvæða á Svarfólshálsi til Brennimels (D1+E4/E5). Á leið C sé þó líklegt að kostur C3, um Botnsheiði að Kúhallardal, muni hafa eitthvað minni áhrif á möguleika til útivistar og ferðamennsku en aðalkostur framkvæmdaraðila, C2, sem fari niður í Grafardal og að hluta inn á það svæði sem afmarkað er á svæðisskipulagi norðan Skarðsheiðar fyrir „græna ferðamennsku“. Leið C1 muni þó hafa mest áhrif á ferðamennsku og útivist á hluta C þar sem sá kostur hafi meiri sjónræn áhrif í Svínadal. Á hluta D og E, um Saurbæjarháls, Brennifell og Svarfólsháls muni leið E2 hafa veruleg áhrif á upplifun útivistarfólks og frístundahúsaeigenda í Svínadal en að öðru leyti ekki hafa veruleg áhrif á ferðaþjónustumöguleika í Hvalfjarðarstrandarhreppi. Leið E1 um Saurbæjarhlíð sé líkleg til þess að skerða nokkuð möguleika svæðisins til útivistar og hafa töluverð áhrif á möguleika til uppbyggingu ferðaþjónustu í Hvalfjarðarstrandarhreppi vegna mikilla sjónrænna áhrifa af tveimur 400 kV háspennulínum á fjölfarinni leið. Stofnunin telur aðalkost framkvæmdaraðila hafa minni neikvæð áhrif á ferðaþjónustu og útivist en aðrir loftlínukostir á vestasta hlutanum hvort sem farin yrði leið E4 eða E5 um Móadal. Skipulagsstofnun telur hins vegar ljóst að lagning jarðstrengs samkvæmt framlögðum kostum E3-D2 muni hafa minnst áhrif í för með sér á ferðaþjónustu og útivist á svæðinu þar sem sjónrænna áhrifa af jarðstreng verði vart að gæta nema á framkvæmdatíma. Til þess beri þó að horfa að eins og kostir eru settir fram í matskýrslu er ekki fyrirhugað að færa Brennimelslínu 1 ef kemur til lagningar jarðstrengs eins og ráðgert er með aðalkosti.

5.2.4 Hljóðmengun

Í matskýrslu kemur fram að útreiknað hljóðstig umhverfis Sultartangalínu 3, þar sem hún verði samsíða Brennimelslínu 1, sé um 22 dB(A) í mörkum byggingarbanns (33 m frá miðlínu) og um 18 dB(A) í 50 m fjarlægð sé miðað við gott veður. Í rigningu sé hávaðinn um 36 dB(A) í mörkum byggingarbanns og um 33 dB(A) í 50 m fjarlægð. Í

mjög mikilli rigningu sé útreiknað hljóðstig 47 dB(A) í mörkum byggingarbanns, en meta þurfi áhrif þess í því ljósi að hávaði í rigningunni sjálfri getur hæglega orðið 50-60 dB(A). Að gefnum forsendum við áætlun á jafngildishljóðstigi megi álykta að við mörk byggingarbanns verði það nokkuð undir mörkum reglugerðar um hávaða. Fjarlægð í íbúðarhúsi sé minnst um 400 m frá byggingarbannslínu og öll frístundahús séu vel utan byggingarbannsmarka. Minnsta fjarlægð frá frístundahúsi eða fjallaskála sé um 250 m. Ekki sé því þörf á aðgerðum vegna hávaða frá línunni.

Í athugasemd kemur fram að ekki hafi verið tekið nægjanlegt tillit til vindgnauðs þegar fjallað hafi verið um hljóðvist í grennd við Sultartangalínu 3. Í umsögn kemur þó einnig fram að hljóðstig muni verða undir viðmiðunarmörkum sem sett eru fram í reglugerð nr. 933/1999 um hávaða.

Í svörum Landsvirkjunar kemur fram að hávaði frá háspennulínunum af völdum vinds sé einkum þegar vindur sé nokkuð mikill og falli hann þá gjarnan saman við vindgnauð sem skapast af öðrum ástæðum.

Skipulagsstofnun telur sýnt að hávaði af völdum reksturs Sultartangalínu 3 verði undir viðmiðunarmörkum sem sett eru í fram í reglugerð nr. 933/1999 samkvæmt öllum framlögðum kostum og muni ekki líklegur til að valda umtalsverðum áhrifum.

5.2.5 Rafsvið og segulsvið

Í matsskýrslu kemur fram að margt sé á huldu hvað varði hættumörk vegna áhrifa af rafsviði og segulsviði háspennulína, sem m.a. megi merkja af því hve varúðarstaðlar varðandi lágmarksfjarlægð dvalar- og viðverusvæða fólks frá háspennulínunum séu mismunandi á milli þjóðlanda. Á undanförunum árum hafi verið rannsökuð áhrif rafsegulsviðs á krabbamein víða um lönd, þ.e. hvort dvöl í rafsegulsviði auki líkur á sjúkdómum eins og krabbameini. Almennir virðist sérfræðingar sammála um að ef einhver áhætta sé þarna á ferðinni þá sé hún mjög lítil í samanburði við aðra þekktu áhættuþætti. Ekki hafi tekist að finna á hvern hátt rafsegulsvið gæti valdið breytingu á erfðaefni í frumum þannig að heilbrigðar frumur breytist í krabbameinsfrumur. Fram kemur að Íslendingar séu aðilar að evrópsku staðlasamstarfi á rafmagnssviði og séu svonefndir „Cenelec“-staðlar yfirleitt teknir upp óbreyttir hér á landi. Sá Cenelec-staðall sem fjalli um leyfilegan styrk rafsegulsviðs gagnvart fólki hafi aðeins verið forstaðall og settur til reynslu en svo verið felldur úr gildi seint á árinu 1999 og hafi ekki neinn samsvarandi staðall hafa tekið við, hvorki hjá Cenelec eða á Íslandi. Landsvirkjun hafi á undanförunum árum tekið mið af þessum forstaðli við hönnun háspennulína þrátt fyrir þetta. Fram kemur að reiknað hafi verið út rafsvið og segulsvið umhverfis fyrirhugaða línu og komi þar fram að bæði rafsvið og segulsvið sé vel innan þeirra marka sem kveðið er á um í fyrrnefndum Cenelec-forstaðli. Þá er bent á að samkvæmt útreikningunum sé segulsvið við mörk byggingarbanns Sultartangalínu 3 innan við 1% af viðmiðunargildi forstaðalsins. Bent er á að fyrrnefndir staðlar gildi aðeins á svæðum þar sem fólk eyði umtalsverðum tíma.

Í umsögn kemur fram að raf- og segulsvið í kring um línurnar sé ásætlanlegt. Skaðleg áhrif rafsviðs og segulsviðs séu ekki ljós og engar reglur eða reglugerðir séu í gildi þar um. Í athugasemdum er bent á möguleg neikvæð áhrif á heilsu fólks af völdum segulsviðs sem myndist við flutning raforku um Sultartangalínu 3.

Í svörum Landsvirkjunar er vísað til umfjöllunar matsskýrslu en vakin athygli á að segulsvið umhverfis Sultartangalínu 3 sé innan ströngustu tilmæla Evrópusambandsins.

Sultartangalína 3 mun liggja að mestum hluta fjarri byggð og telur Skipulagsstofnun að ljóst megi teljast að þar sem svo sé muni áhrifa af rafsviði og segulsviði ekki gæta í neinum mæli á austurhluta línunnar. Línan liggur hins vegar samkvæmt öllum valkostum nær byggð, einkum frístundabyggð, á vesturhluta línuleiðarinnar. Skipulagsstofnun telur að ekki hafi komið fram vísbendingar þess efnis að rafsvið eða segulsvið Sultartangalínu 3 muni valda neikvæðum áhrifum í byggð, hvorki innan né utan byggingarbanns línunnar, og er vísað til umsagnar Hollustuverndar ríkisins þar um. Ekki eru í gildi lög eða reglugerðir á Íslandi um viðmiðunargildi raf- og segulsviðs en ljóst er að framkvæmdin mun uppfylla evrópska staðalinn Cenelec ENV 50166-1, sem miðað hafi verið við í mörgum Evrópulöndum. Í ljósi þessa telur Skipulagsstofnun að fyrirliggjandi gögn gefi ekki tilefni til að ætla að umtalsverðra áhrifa verði að vænta af lagningu Sultartangalínu 3 af völdum rafsviðs og segulsviðs samkvæmt neinum framlagðra kosta.

5.2.6 Mótvægisáðgerðir vegna áhrifa á menn og samfélag

Í athugasemdum koma fram kröfur um að breytingar á Sultartangalínu 1 verði gerðar að skilyrði fyrir framkvæmdum við Sultartangalínu 3. Einkum er bent á að skilyrt verði að Sultartangalína 1 verði fjarlægð, færð eða lögð í jörð á lengri eða skemmri hlutum leiðarinnar til mótvægis við lagningu nýrrar 400 kV háspennulínu.

Í svörum Landsvirkjunar er bent á að Sultartangalína 1 muni gegna mikilvægu hlutverki a.m.k. þar til lokið sé uppbyggingu 400 kV kerfis og tekinn hafi verið upp 400 kV rekstur á Sultartangalínu 3 og Brennimelslínu 1. Þetta gæti orðið á árabílinu 2007-2012 en það sé þó algerlega háð uppbyggingu stóriðju á Grundartanga og höfuðborgarsvæðinu. Því sé ekki hægt að segja til um það hvort eða hvenær þær aðstæður skapist að ekki verði lengur þörf fyrir Sultartangalínu 1. Niðurrif þeirrar línu eða breyting umfram það sem gert sé ráð fyrir í matsskýrslu geti því ekki komið til álita í beinu sambandi við byggingu Sultartangalínu 3 og færslu á Brennimelslínu 1. Hvað varðar lagningu Sultartangalínu 1 í jörð á þéttbýlasta svæði sveitarinnar þá geri mikill kostnaður þann kost óraunhæfan í ljósi þess að slík jarðstrengslögn myndi ekki auka afköst línukerfisins.

Skipulagsstofnun bendir á að í matsáætlun 400 kV Sultartangalínu 3 frá Sultartanga að Brennimel var ekki gert ráð fyrir mati á umhverfisáhrifum frekari færslu Sultartangalínu 1 eða lagningu þeirrar línu í jörð og hafi þar með umhverfisáhrif slíkra breytinga ekki verið metin. Ennfremur hafi ekki komið fram við málsmeðferð rök sem sýni fram á að bygging Sultartangalínu 3, með færslu Brennimelslínu 1 og öðrum mótvægisáðgerðum, hafi í för með sér umtalsverð umhverfisáhrif sem óhjákvæmilega krefjist slíkra breytinga. Skipulagsstofnun bendir á að mikil óvissa ríki um tilhögun orkuflutninga á svæðinu í framtíð, þ.m.t. hlutverk Sultartangalínu 1 í flutningsneti Landsvirkjunar. Fram hefur komið að Sultartangalína 1 muni gegna mikilvægu hlutverki a.m.k. þar til lokið sé uppbyggingu 400 kV kerfis og tekinn hafi verið upp 400 kV rekstur á Sultartangalínu 3 og Brennimelslínu 1. Eftir er að meta umhverfisáhrif uppbyggingar 400 kV Brennimelslínu 1, sem fram kemur í matsskýrslu að sé fyrirhuguð. Vegna óvissu um tilhögun orkuflutninga telur Skipulagsstofnun ekki mögulegt að skilyrða það í úrskurði um mat á umhverfisáhrifum Sultartangalínu 3 að Sultartangalína 1 verði fjarlægð að hluta eða öllu leyti. Skipulagsstofnun bendir hins vegar á að fram hafi komið við málsmeðferð að með aukinni flutningsgetu og hringtengingu háspennulína í framtíð kunni aðstæður að skapist til þess að hægt verði að fækka háspennulínum á svæðinu. Stofnunin bendir á að þótt ekki standi efni til

Þess að skilyrða breytingar á Sultartangalínu 1 í úrskurði um mat á umhverfisáhrifum Sultartangalínu 3 þá sé ljóst að sveitarfélög, sem hafi veitingu framkvæmdaleyfa og gerð skipulagsáætlana á sínum höndum, muni koma að ákvarðanatöku um framtíðarnýtingu háspennulína innan sinna sveitarfélagamarka. Þau hafi því möguleika á því að móta stefnu um nýtingu háspennulína með framkvæmdaraðila. Skipulagsstofnun telur því mjög æskilegt að stefna verði mörkuð í samráði við sveitarfélög um framtíðarnýtingu háspennulína á línuleiðinni, m.a. m.t.t. möguleika á breytingum á eldri línnum og/eða brotnámi þeirra, ef aðstæður skapist til. Einkum eigi þetta við í Skorradals- og Hvalfjarðarstrandarhreppum þar sem mest álag sé af völdum háspennulína.

5.3 ÁHRIF Á MENNINGARMINJAR

Í matsskýrslu kemur fram að áhrif á fornleifar geti helst orðið af völdum rasks í mastursstæðum þar sem slóð verður lögð og á efnistöku. Vegna hinna fyrirhuguðu framkvæmda (línulagnar og efnistöku) geti samtals 11 staðir með 17 fornleifum verið í hættu þegar horft sé til allra kosta á línustæði sem lagðir séu fram.

Í umsögn kemur fram að af þeim stöðum sem geti verið í hættu séu 7 staðir við Sultartangalínu 1 á þeim kafla þar sem aðalkostur Landsvirkjunar geri ráð fyrir að Sultartangalína 3 liggja ekki samsíða henni eins og meginhluta leiðarinnar. Einn þessara staða sé í Hvalfjarðarstrandarhreppi en hinir sex í Skorradalshreppi. Helstu rústir sem gera þurfi ráðstafanir gagnvart miðað við aðalkost séu eyðibýlin Búðarárbakki og Búðarártunga og fornleiðin Síldarmannagata. Þá sé óljóst hvort raska þurfi hugsanlegum selrústum á tveimur stöðum við Seldal nálægt Kalastaðakoti. Lagning jarðstrengs samkvæmt kostum D2-E3 muni höggva nærri Erfingja á Ferstikluhálsi og Kaladys hjá Kalastöðum, sem báðar séu friðlýstar dysjar. Mælt er gegn notkun eins af þeim efnistökuverðum sem hugsanlegt sé að verði nýttir, þ.e. námu við Búðarárbakka í Hrunamannahreppi.

Í svörum framkvæmdaraðila kemur fram að brugðist verði við tilmælum Fornleifaverndar ríkisins um aðgerðir vegna minja. Þannig verði kannað með prufuholugreftri hvort skráðar minjar við Búðará séu minjar eyðibýlisins Búðarárbakka, minjar við Búðarártungu verði staðsettar og merktar eða rannsakaðar ef þær reynist nærri framkvæmdasvæði, Síldarmannagötur verði færðar inn á kort og varúðar gætt við slóðagerð, m.a. með lagningu jarðvegsdúks yfir göturnar. Þar sem staursetning mastra hafi ekki endanlega verið ákveðin sé ekki ljóst með rask á selrústum í Seldal en ef til rasks þurfi að koma verði sótt um leyfi Fornleifaverndar ríkisins að undangenginni fornleifarannsókn. Jarðstrengur komi ekki til greina af hálfu Landsvirkjunar og sé því ekki þörf á aðgerðum vegna rasks af völdum hans.

Skipulagsstofnun telur að hægt eigi að vera að sneiða hjá nær öllum fornleifum, bæði hvað varðar línuvegi og staursetningu og beri Landsvirkjun að gera það eins og unnt er. Komi í ljós áður óþekktar fornleifar, eða ef ekki verður komist hjá raski á fornminjum, verði Fornleifavernd ríkisins gert viðvart, eins og kveðið er á um í Þjóðminjalögum. Í ljósi framlagðra gagna Landsvirkjunar og umsagnar Fornleifaverndar ríkisins telur Skipulagsstofnun framkvæmdir við Sultartangalínu 3 ekki líklegar til að hafa umtalsverð áhrif á fornminjar verði gripið til þeirra ráðstafana sem fram koma í umsögn Fornleifaverndar ríkisins og lýst er í þessum úrskurði. Fram hefur komið í svörum framkvæmdaraðila að fallið hafi verið frá efnistöku úr námu 33

við Búðárbakka í Hrunamannahreppi og er því ekki þörf á aðgerðum varðandi hana. Stofnunin telur framlögð gögn sýna að áhrif aðalkosts á minjar verði öllu minni en áhrif annarra kosta, ef frá er talin lagning jarðstrengs á vestasta hluta leiðarinnar.

5.4 ÁHRIF Á GRÓÐUR OG DÝRALÍF

5.4.1 Gróður

Vegslóðir og lína. Í matsskýrslu kemur fram að gróður skerðist við lagningu Sultartangalínu 3 sem nemi því gróðurlendi sem fari undir nýjar ökuslóðir, við jarðvinnu í mastursstæðum og á stöku stað við malarnám. Alls raskist um 57 ha gróðurlendis en 16 ha gróðurlítils lands á landgræðslusvæði. Af gróðurlendi sem raskist séu 8 ha votlendis. Engar sjaldgæfar eða sérstæðar plöntutegundir hafi fundist á framkvæmdasvæðinu. Á austanverðu svæðinu, á hlutum A og B, sé jarðvegur allþykkur vegna mikils áfoks og sé honum sérlega hætt við vind- og vatnsrofi. Á hlutum C, D og E sé jarðvegur mun þynnri, en engu að síður sé hætt við vatnsrofi því bratti sé þar oft mikill.

Í umsögnum hefur komið fram að frá sjónarmiði landgræðslu færi betur á því að leggja línuna eftir kosti Aa1 en Aa2 við Fossá, en sú rýrnun á gróðurlendi sem fylgi kosti Aa2 umfram kost Aa1 sé hinsvegar óveruleg að teknu tilliti til heildaráhrifa. Á leið B muni Botnsheiðarleið (B2) hafa meiri umhverfisáhrif út frá náttúruverndar-sjónarmiðum en Skorradalsleið (B1) þar sem Botnsheiðarleið liggja um nær óraskað svæði þar sem sé að finna víðlent votlendi. Leið D1-E5 sé æskileg á vestasta hluta línuleiðarinnar m.t.t. áhrifa á gróður, einkum vegna landhalla.

Skipulagsstofnun telur ljóst að áhrif línulagnar og slóðagerðar á gróður verði minnst ef fylgt verði eldri háspennulínunum sem mest þar sem slóðagerð muni þá haldast í lágmarki. Kostir Aa1-Ab1-B1-C1 séu því líklegir til að hafa minni áhrif á gróður en aðrir loftlínukostir á austurhluta línuleiðarinnar. Ekki sé þó líklegt að veruleg áhrif á gróður hljóti af þótt vikið yrði frá eldri línu við Hvítá samkvæmt aðalkosti framkvæmdaraðila, Aa2, eða norðan Skjaldbreiðar samkvæmt kosti Ab3. Botnsheiðarleið (B2), sem er aðalkostur framkvæmdaraðila, muni hafa nokkuð meiri áhrif á gróður en Skorradalsleið (B1), þar sem sú fyrrnefnda liggja um óraskað svæði, meira votlendi og gróðurfélög með hátt verndargildi. Sama gildi um leið frá Botnsheiði að Kúhallardal (C3) sem muni hafa meiri áhrif en leið frá Grafardal að Kúhallardal (C2), sem er aðalkostur framkvæmdaraðila, þar sem sú fyrrnefnda liggja um meira óraskað svæði. Á vestasta hluta leiðarinnar verði hins vegar eldri háspennulínunum ekki fylgt eins og á austari hluta og því sé munur á kostum ekki eins mikill. Þannig sé ekki teljanlegur munur á leiðum á hluta E (E4, E5, E1 og E2) hvað varðar áhrif á gróður, en þó hefur það álit komið fram í umsögnum að leið D1+E5 muni líkleg til að hafa minnst áhrif á gróður, einkum vegna landhalla. Skipulagsstofnun tekur undir það álit. Hvað varðar lagningu jarðstrengs á vestasta hluta svæðisins samkvæmt kosti D2-E3 þá telur Skipulagsstofnun líklegt að sú framkvæmd muni ekki hafa veruleg áhrif á gróður í för með sér þrátt fyrir að valda mestu samfelldu raski. Á mestum hluta jarðstrengsleiðarinnar sé lítt gróið land og þar sem gróður sé hafi honum verið raskað áður við veglagningu.

Námur. Í matsskýrslu kemur fram að ekki verði séð að efnistaka á fyrirhuguðum námstöðum komi til með að hafa áhrif á flóru eða gróður.

Í umsögnum er lagt til að nýjar námur verði ekki opnaðar, sér í lagi þar sem viðunandi efni sé fáanlegt í ásættanlegri fjarlægð frá notkunarstað. Einnig hafa komið fram athugasemdir við efnistöku úr einstökum námum vegna áhrifa á gróður. Þannig skuli aðeins notuð önnur tveggja náma nr. 8 eða 9, en sú síðarnefnda sé á algrónu landi. Eingöngu verði notuð ein náma af þremur 9.1 a, 9.1 b eða 9.1 c. Einnig að notuð verði önnur tveggja náma nr. 42 A eða 42 B og ekki beri nauðsyn til að opna námu 41 þar sem nægjanlegt efni sé í námu 40. Æskilegt sé að námusvæði 24, 25 og 39 verði afmörkuð þannig að gróðri og mosavöxnum skriðum verði ekki raskað. Þá hefur verið mælt gegn því að nota námu nr. 15 vegna umfangsmikils rasks, námur nr. 26 og 27 vegna mikillar hættu á áfoki og námu nr. 39 þar sem nægjanlegt efni sé að finna í námum 38 og 40. Einnig hefur verið mælt gegn því að nota námu nr. 33. Í umsögnum er lögð áhersla á að ekki sé ásættanlegt að efni verði tekið á öðrum stöðum en gert sé ráð fyrir samkvæmt matsskýrslu þar sem efnistaka sé hluti af framkvæmdum og þar með umhverfisáhrifum þeirra.

Í svörum Landsvirkjunar kemur fram að full rök séu fyrir því að opna nokkrar nýjar námur og bent á að stytting flutningsleiða geti minnkað umhverfisáhrif framkvæmdar. Flestar námur séu gamlar og á lítt grónum eða örfoka svæðum. Vegna athugasemda muni Landsvirkjun ekki taka efni úr námum nr. 15 og 33. Framkvæmdaraðili bendir á að eðlilegast sé að efnistaka úr þeim námum sem gerð er athugasemd við verði í samráði við eftirlitsfulltrúa Náttúruverndar ríkisins þegar þar að kemur

Skipulagsstofnun telur að við málsmeðferð hafi ekki komið fram rökstuddar athugasemdir við það mat framkvæmdaraðila að efnistaka úr fyrirhuguðum námum muni ekki valda umtalsverðum áhrifum á gróður varðandi efnistöku úr eftirtöldum námasvæðum: 1, 2, 2.1, 11, 17, 18, 19, 20, 22, 28, 30, 33.1, 32, 34, 35, 36, 37, 38, 40 og 43. Skipulagsstofnun telur notkun framangreindra náma með þeim hætti sem lýst er í matsskýrslu ekki líklega til að hafa í för með sér umtalsverð áhrif á gróður verði farið að þeim mótvægisáðgerðum sem fyrirhugaðar eru. Fram hefur komið í umsögnum að á *námusvæðum nr. 24, 25 og 39* sé hætta á nokkru gróðurraski og telur Skipulagsstofnun þörf á því að efnistökusvæðin verði afmörkuð áður en til framkvæmda kemur í samráði við Náttúruvernd ríkisins þannig að gróðurraski verði haldið í lágmarki. Í umsögnum hefur m.a. verið bent á að út frá áhrifum á gróður geti verið æskilegra að taka fremur meira efnismagn úr stökum námum til að komast hjá því að nota aðrar. Skipulagsstofnun telur nauðsynlegt að áður en til framkvæmda kemur muni Landsvirkjun meta í samráði við Náttúruvernd ríkisins hvernig efnistöku á eftirfarandi námusvæðum sem gerðar hafi verið athugasemdir við verði best háttáð: 3.1, 8, 9, 9.1a, 9.1b, 9.1c, 11.1, 27, 41, 42A og 42B. Niðurstaða samráðs um efnistöku úr framangreindum námum komi fram í áætlun um efnistöku sem framkvæmdaraðili leggi fram samkvæmt lögum nr. 44/1999 um náttúruvernd áður en til framkvæmda komi. Skipulagsstofnun bendir á það svigrúm varðandi efnismagn úr hverri námu sem gengið er út frá í matsskýrslu og möguleika sem það gefur til að endurmeta þörf á notkun allra framangreindra efnistökuastaða.

Mótvægisáðgerðir vegna áhrifa á gróður

Í matsskýrslu kemur fram að í grónu landi verði sáð í hliðarslóðir til þess að þær skeri sig minna úr umhverfinu ef ávinningur sé talinn af slíku. Fram kemur að við framkvæmdir á landgræðslusvæðum verði haft samráð við Landgræðslu ríkisins varðandi frágang og uppræðslu í stað gróðurs sem tapast. Vegna nýrra slóða verði unnin framkvæmdaáætlun um landbætur og styrkingu gróðurs í nágrenni þessara

slóða, að teknu tilliti til möguleika á slíkum landbótum og kostnaðar við slíkar aðgerðir. Uppgræðsla verði vöktuð í 5 ár frá framkvæmdatíma.

Í umsögnum er bent á varðandi landbótaaðgerðir og vöktun að 5 ár séu of stuttur tími til vöktunar og eðlilegra sé að árangur aðgerða verði vaktuður þar til „náttúruleg“ gróðurframvinda hafi komist á. Einhverjar líkur séu á staðbundnu rofi út frá gróðurröskun en fyrirhugaðar mótvægisáðgerðir gegn beinum áhrifum framkvæmdar á gróður og jarðveg geti með verulegum líkum talist fullnægjandi. Fram kemur þó í umsögn krafa um að græða upp land í stað þess gróðurs sem forgörðum muni fara við framkvæmdina og að endurheimt verði votlendi til jafns við það sem raskist vegna framkvæmdarinnar.

Í svörum Landsvirkjunar kemur fram að framkvæmdaraðili muni hafa samráð við Landgræðslu ríkisins varðandi frágang og uppgræðslu við framkvæmdir á landgræðslusvæðum vegna gróðurs sem tapast. Landsvirkjun telji eðlilegt að bæta fyrir þann gróður sem tapast á landgræðslusvæði sem þegar hafi verið grætt upp. Vegna nýrra slóða verði á seinni hluta framkvæmdatíma unnin framkvæmdaáætlun um landbætur og styrkingu gróðurs í nágrenni þessara slóða í samráði við sveitarstjórnir, RALA og aðra sem málið varðar. Landbætur muni hefjast að verki loknu og miðist við að bæta fyrir rask sem verður á landi utan slóðar. Þá verði einnig metið hvort hæfilegar landbætur og styrking gróðurs í næsta nágrenni við slóðina geti skilað eðlilegri samfellu gróðurs. Uppgræðsla verði vöktuð í 5 ár frá framkvæmdatíma og gripið til aðgerða vegna rofs verði þeirra þörf. Reglubundið eftirlit með háspennulínunum auki líkur á að unnt sé að bregðast við óvanalegum aðstæðum en hvort þær varði framkvæmdir Landsvirkjunar eða annað sé ómögulegt að segja til um og eins hverjum beri að bregðast við þeim vanda sem uppi kann að vera. Landsvirkjun mótmæli því að unnt sé að skilyrða framkvæmdina með ótímabundinni vöktun. Bent er á að við lagningu línuslóða sé ekki um neina framræslu votlendis að ræða, heldur séu slóðir lagðar yfir landið eins og það er og síudúkur notaður til þess að raska votlendi sem minnst. Því sé ekki um að ræða röskun á votlendi, sambærilega við þá sem verður við framkvæmdir Vegagerðarinnar. Í masturstæðum muni landið gróa upp að nýju og möguleikar séu einnig á að línuslóðir muni gróa upp þar sem þær liggja um votlendi. Landsvirkjun telji að kröfur um endurheimt votlendis eigi tæplega við á grundvelli þeirrar litlu röskunar sem Sultartangalína 3 mun valda.

Varðandi hugsanlegar landbótaaðgerðir með endurheimt gróðurs eða votlendis í stað þess sem raskað verður við framkvæmdir þá telur Skipulagsstofnun að slíkar landbótaaðgerðir verði ekki skilyrtar í úrskurði um mat á umhverfisáhrifum nema umhverfisáhrif vegna taps á gróðurlendi séu talin umtalsverð og kalli á slíkar aðgerðir. Stofnunin bendir á að í framlögðum gögnum Landsvirkjunar og í umsögnum hefur komið fram að litlar sem engar líkur séu á að framkvæmdin leiði til umtalsverðrar gróðurröskunar eða aukningar á rofi og að fyrirhugaðar mótvægisáðgerðir gegn beinum áhrifum framkvæmdarinnar á gróður og jarðveg geti með verulegum líkum talist fullnægjandi. Þá krefjist slóðalagning á leiðinni ekki framræslu votlendis og valdi ekki þeim áhrifum á votlendi sem hefðbundin veglagning geri. Ekki hefur heldur komið fram við málsmeðferð að framkvæmdaraðili hafi aðgang eða forræði yfir landi þar sem endurheimta megi sambærilegt votlendi í stað þess sem raskast við framkvæmdir. Fram hefur hins vegar komið að framkvæmdaraðili muni bæta með landbótaaðgerðum fyrir það gróðursvæði sem raskist á landgræðslusvæðum í samráði við Landgræðslu ríkisins. Ennfremur verði grædd upp sár við frágang slóða, masturstæða og efnisnáma. Uppgræðsluáðgerðir verði vaktuðar og gripið til frekari

aðgerða ef vöktun leiði í ljós þörf á þeim. Skipulagsstofnun telur að framkvæmdin sé ekki líkleg til að hafa í för með sér umtalsverð áhrif á gróður. Þetta byggir á því að mótvægisáðgerðum sem boðaðar eru í matsskýrslu og svörum Landsvirkjunar og raktar eru í þessum úrskurði, verði fylgt. Skipulagsstofnun telur hins vegar, eins og fram kom í umsögn, að fyrirhugaður 5 ára vöktunartími á uppgræðsluáðgerðum á landgræðslusvæðum og við frágang slóða, mastrastæða og náma sé heldur skammur til að geta skilað árangri, og telur stofnunin að vöktunaráðgerðir ættu að standa í a.m.k. 10 ár. Vöktun miðist við að uppgræðsluáðgerðir skili tilætluðum árangri og að jarðvegsrof verði fyrirbyggt út frá þeim svæðum sem raskast. Framkvæmdaraðila beri því að grípa til viðeigandi uppgræðsluáðgerða ef vöktun leiði í ljós þörf á þeim.

5.4.2 Fuglar

Í matsskýrslu kemur fram að á hluta A, frá Sultartanga að Uxahryggjum, muni línán ekki hafa meiri áhrif á fugla en Sultartangalína 1 hafi nú þegar. Á hluta B, frá Uxahryggjum að Grafardal, muni kostur B1, sem fylgi eldri línu að mestu hafa minni áhrif á fugla en kostur B2 þar sem hinn síðarnefndi fari um óraskað land Botnsheiðar og valdi búsvæðaröskun og áflugshættu þar sem víða sé ríkulegt fuglalíf. Þeir þrír kostir sem athugaðir hafi verið á hluta C, frá Grafardal að Ferstikluhálsi, þ.e. C1, C2 og C3, séu allir svipaðir sé litið til kjörlendis fugla og fuglalífs. Áflugshætta sé þó minni á Geitabergsleið (C1) en á kostum um Kúhallardal (C2 og C3). Á hluta D og E hafi jarðstrengur mun minni áhrif á fuglalíf en aðrir kostir. Leið E1 muni líklega hafa minni áhrif en E2 þar sem línunni sé ætluð leið samhliða öðrum háspennulínum. Lega kosta E4 og E5 uppi á hálsinum samhliða Brennimelslínu 1, eftir færslu hennar, ætti draga úr áflugshættu og vera til bóta fyrir fuglalíf í Saurbæjarhlíð. Varðandi áhrif efnistöku á fugla séu það helst námur við ár þar sem búsvæði fugla kunni að verða fyrir röskun. Stærð og umfang náma hafi ekki legið fyrir þegar áhrif á fugla hafi verið metin og því þurfi að kanna námustæði m.t.t. áhrifa á fugla þegar þau hafi verið afmörkuð nánar.

Í umsögnum er bent á mikilvægi þess að námusvæði verði skoðuð með tilliti til fuglalífs áður en framkvæmdir hefjist og að áætlun um vöktun á áflugi fugla á línur verði gerð í samráði við fuglafræðing, sem jafnframt meti hvort áflug teljist vandamál. Einnig að mikilvægt væri að meta sérstaklega áflugshættu vegna annarra háspennulína.

Í svörum Landsvirkjunar kemur fram að vegna athugasemdar um þörf á að kanna námustæði m.t.t. áhrifa á fugla, hafi verið ákveðið að nokkur námusvæði verði skoðuð sérstaklega af fuglafræðingi áður en framkvæmdir hefjist, þ.e. náma vestan Fossár (nr. 41) og gamlar námur við Stóru-Laxá (nr. 37 og 38). Ennfremur verði haft samráð við veiðimálastjóra og Veiðifélag Laxár í Leirársveit vegna efnistöku úr námum nr. 8 og 9 í Grafardal og við veiðimálastjóra vegna námu nr. 38 við Stóru-Laxá. Hvað varðar áflugshættu hafi verið ákveðið að setja upp vöktunaráætlun í samráði við fuglafræðing til að fylgjast með því hvort einhvers staðar á leiðinni verði vandamál vegna fugladauda. Leiði reynslan það í ljós verði gerð tilraun með að merkja jarðvíra með fuglafælum ef þörf krefur.

Skipulagsstofnun telur að almennt muni hætta á áhrifum á fugla verða meiri af þeim valkostum sem víki frá legu Sultartangalínu 1. Þannig muni kostir Aa1-Ab1-B1-C1 því líklegir til að hafa minni áhrif á fugla en aðrir kostir á austurhluta línuleiðarinnar. Ekki sé þó líklegt að veruleg áhrif á fugla hljótist af þótt vikið yrði frá eldri línu við Hvítá samkvæmt aðalkosti framkvæmdaraðila, Aa2, eða norðan Skjaldbreiðar

samkvæmt kosti Ab3. Skipulagsstofnun telur aðalkost á leið B, Botnsheiðarleið, líklegan til að hafa töluvert meiri áhrif en kost B1, Skorradalsleið, en lítill munur verði á kostum á hluta C, þ.e. C1, C2 og C3. Ekki verði mikill munur á kostum á vestasta hluta línuleiðarinnar hvað varðar áhrif á fugla en ljóst sé að jarðstrengur hafi verulega minni áhrif en loftlínukostir þar sem ekki verði um áflugshættu að ræða. Skipulagsstofnun telur vöktun á fugladauða æskilega og ef nauðsyn krefur fyrirhugaðar merkingar á jarðvír. Í ljósi þess að efnistökuastaðir hafa ekki verið skoðaðir m.t.t. áhrifa á fugla telur Skipulagsstofnun nauðsynlegt að fuglafræðingur verði fenginn til að skoða alla efnistökuastaði sem fyrirhugað sé að nota áður en til framkvæmda komi. Þá verði endanleg ákvörðun um nýtingu efnistökuastaða, sem fram komi í áætlun um efnistöku sem framkvæmdaraðili leggi fram samkvæmt lögum nr. 44/1999 um náttúruvernd, tekin á grunni niðurstöðu fuglafræðings. Að teknu tilliti til þessa að telur Skipulagsstofnun sýnt að enginn framlagðra kosta línulagnar muni hafa umtalsverð áhrif á fugla eða annað dýralíf.

5.5 ÁHRIF Á JARÐMYNDANIR

Í matsskýrslu kemur fram að línuleið Sultartangalína 3 liggir um fjölbreytilegt landslag og jarðmyndanir frá Sultartanga að Brennimmel. Á svæðinu frá Sultartanga að Hvítá séu litlar eða nær engar jarðfræðilegar minjar. Frá Hvítá vestur undir Mosaskarð séu strjálur og fábreyttar jökulminjar og frá Mosaskarði að Kaldadalsvegi séu sérstæðar eldstöðvar og nokkrar jökulminjar. Á svæðinu frá Kaldadalsvegi að Brennimmel sé sé landið víðast hvar mótað af rofi meginjökla en engin sérstæð landform eða jarðfræðilegar minjar hafi fundist, nema ef nefna skyldi gil Kúhallarár. Áhrif á jarðmyndanir geti helst orðið af völdum efnistöku, jarðraski við slóðagerð og jarðvinnu við undirstöður mastra. Áhrifin verði fyrst og fremst á laus yfirborðslög. Ekki verði um að ræða rask á sérstæðum jarðmyndunum í tengslum við framkvæmdirnar. Engar námur séu fyrirhugaðar sem valda muni spjöllum á sérstæðum náttúruyfyrirbærum eða jarðmyndunum.

Í umsögn er mælt gegn notkun námu nr. 28, úr krika norðan við Fagradalsfjall, vegna þess gildis sem hæsta strandlína Hagavatns hafi um sögu jökullóna á þessu svæði.

Í svörum Landsvirkjunar kemur fram að fyrirhuguð efnistaka úr námunni sé lítil og hún rýri ekki sögulegt gildi strandlínu Hagavatns. Þá sé strandlínuna mjög víða að finna á svæðinu.

Skipulagsstofnun telur ljóst að á austari hluta leiðarinnar (A-B-C) muni þeir kostir sem víki frá línuleið Sultartangalínu 1, þ.e. Aa2-Ab3-B2-C1-C2-C3 valda meiri áhrifum á jarðmyndanir en þeir sem fylgja henni, þ.e. Aa1-Ab1-B1, vegna slóðagerðar á öröskuðum svæðum. Sama gildi um vestari hluta leiðarinnar (D-E). Einkum verði nokkuð meira jarðrask af lagningu línu um Botnsheiði (B2-C3) þar sem hún útheimti töluverða nýlagningu slóða. Á kafla D-E muni lagning jarðstrengs, leið D2+E3, líkleg til að valda meiru jarðraski en lagning loftlínu. Ekki hafa komið fram efnismiklar athugasemdir við áhrif framlagðra kosta framkvæmdar á jarðmyndanir. Vegna ábendinga um hugsanleg áhrif af efnistöku úr námum nr. 28 telur Skipulagsstofnun nauðsynlegt að framkvæmdaraðili meti þörf á efnistöku úr námunni m.t.t. nærliggjandi náma í samráði við Náttúruvernd ríkisins. Niðurstaða samráðs um efnistöku úr námunni komi fram í áætlun um efnistöku sem framkvæmdaraðili leggi fram samkvæmt lögum nr. 44/1999 um náttúruvernd áður en til framkvæmda komi.

Fram hefur komið að ef óvæntar jarðmyndanir komi í ljós á framkvæmdatíma muni Landsvirkjun sjá til þess að gerðar verði ráðstafanir vegna þeirra í samráði við Náttúruvernd ríkisins. Skipulagsstofnun telur það sýnt með framlögðum gögnum að ólíklegt sé að lagning háspennulínu samkvæmt neinum framlagðra kosta ásamt efnistöku samkvæmt þeim kostum sem kynntir hafa verið ásamt efnistöku og slóðagerð komi til með að hafa veruleg áhrif á jarðmyndanir á línuleiðinni.

5.6 NIÐURSTAÐA

Skipulagsstofnun telur ljóst að enginn framlagðra kosta Sultartangalínu 3 muni hafa umtalsverð áhrif á gróður, jarðmyndanir og fugla, verði þeim mótvægisáðgerðum sem boðaðar eru í matskýrslu og skilyrtar eru í úrskurði þessum, fylgt. Stofnunin telur enn fremur sýnt að enginn framlagðra kosta sé líklegur til að hafa í för með sér umtalsverð áhrif á fornminjar. Þá telur stofnunin sýnt að ekki muni hljóttast af lagningu Sultartangalínu 3 veruleg hávaðamengun eða áhrif af rafsviði eða segulsviði og gildi það einnig um alla kosti. Skipulagsstofnun telur hins vegar ljóst að sjónræn áhrif og áhrif á landnotkun, ferðamennsku og útivist verði veigamest umhverfisáhrifa við lagningu Sultartangalínu 3. Einkum eigi þetta við á vestasta hluta línuleiðarinnar þar sem línulögnin valdi verulegum sjónrænum áhrifum í byggð og á austurhluta leiðarinnar á fjölsóttum ferðamannastaði við Gullfoss og Háafoss. Varðandi kröfur um að breytingar á Sultartangalínu 1, þ.e. niðurrif, færsla eða lagning hennar í jarðstreng, verði skilyrtar í úrskurði um mat á umhverfisáhrifum Sultartangalínu 3 þá bendir Skipulagsstofnun á að í matsáætlun hafi ekki verið gert ráð fyrir slíkum breytingum á Sultartangalínu 1 og þar með hafi umhverfisáhrif slíkra breytinga ekki verið metin.

Skipulagsstofnun telur að leið Aa2-Ab1 hafi minnst umhverfisáhrif á hluta A þar sem sjónræn áhrif verði lágmörkuð við fjölfarna ferðamannastaði með fráviki við Gullfoss og Háafoss en Sultartangalínu 1 fylgt að öðru leyti.

Skipulagsstofnun telur að á hluta B hafi leið B1 nokkuð minni áhrif á náttúrufar en leið B2, þ.e. einkum gróður og fugla, en B2 hafi minni sjónræn áhrif í för með sér og áhrif á landnotkunarmöguleika í Skorradal.

Skipulagsstofnun telur að á hluta C hafi leið C3 minni umhverfisáhrif í för með sér en leiðir C1 og C2 vegna nokkuð minni sjónrænna áhrifa og áhrifa á landnotkun en óverulegur munur er á leiðunum hvað varðar áhrif á náttúrufar.

Þá telur stofnunin að á hluta D-E hafi lagning jarðstrengs samkvæmt leið D2-E3 verulega minni umhverfisáhrif í för með sér en lagning loftlínu samkvæmt framlögðum kostum. Lagning jarðstrengs muni lítil sem engin sjónræn áhrif hafa eða áhrif á landnotkun, ferðamennsku og útivist og einnig lítil áhrif á náttúrufar. Af loftlínukostum muni kostir E4 og E5 hafa minnst umhverfisáhrif, einkum þar sem þeir valdi minni sjónrænum áhrifum og áhrifum á landnotkun, ferðamennsku og útivist.

Skipulagsstofnun telur að þrátt fyrir mikinn mun á kostum, einkum hvað varðar sjónræn áhrif og áhrif á landnotkun, ferðamennsku og útivist, hafi framkvæmdin ekki veruleg, óafturkræf umhverfisáhrif í för með sér eða veruleg spjöll á umhverfinu sem ekki er hægt að fyrirbyggja eða bæta úr með mótvægisáðgerðum. Horfa beri til þess að stór hluti áhrifa af lagningu háspennulína séu sjónræn áhrif sem teljist að verulegu leyti afturkræf þótt líklegt megi teljast að mannvirkið standi til alllangs tíma.

Framkvæmdaleyfi eftirfarandi sveitarfélaga þarf vegna framkvæmdarinnar að undangenginni tilgreindri skipulagsmeðferð miðað við núverandi stöðu í skipulagsmálum á framkvæmdasvæðinu:

Skeiða- og Gnúpverjahreppur getur veitt framkvæmdaleyfi að undangenginni breytingu á Aðalskipulagi Gnúpverjahrepps 1993-2013, breytingu á Svæðisskipulagi miðhálandis Íslands 2015 og að fengnum meðmælum Skipulagsstofnunar vegna efnistöku utan þess svæðis sem Aðalskipulag Gnúpverjahrepps 1993-2013 nær til.

Hrunamannahreppur getur veitt framkvæmdaleyfi að undangenginni breytingu á Svæðisskipulagi miðhálandis Íslands 2015 og að fengnum meðmælum Skipulagsstofnunar vegna efnistöku.

„Bláskógabyggð“ getur veitt framkvæmdaleyfi að undangengnum breytingum á Aðalskipulagi Biskupstungnahrepps 2000-2012, Aðalskipulagi Laugardalshrepps 2000-2012 og Svæðisskipulagi miðhálandis Íslands 2015.

Grímsnes- og Grafningshreppur getur veitt framkvæmdaleyfi að undangenginni breytingu á Svæðisskipulagi miðhálandis Íslands 2015 og á deiliskipulagi við Tjaldafell og að fengnum meðmælum Skipulagsstofnunar vegna efnistöku.

Borgarfjarðarsveit og Skorradalshreppur geta veitt framkvæmdaleyfi að undangenginni breytingu á Svæðisskipulagi sveitarfélaganna norðan Skarðsheiðar 1997-2017.

Hvalfjarðarstrandarhreppur getur veitt framkvæmdaleyfi að undangenginni breytingu á Svæðisskipulagi sveitarfélaganna sunnan Skarðsheiðar 1992-2012. Ef línuvalkostur C1, C2b eða C3b verður valinn þarf að breyta deiliskipulagi Þórisstaða.

Skilmannahreppur getur veitt framkvæmdaleyfi fyrir efnistöku á grundvelli Svæðisskipulags sveitarfélaganna sunnan Skarðsheiðar 1992-2012.

Leyfi heilbrigðisyfirvalda þarf til reksturs vinnubúða.

Á grundvelli gagna framkvæmdaraðila lögðum fram við athugun, umsagna, athugasemda og svara framkvæmdaraðila við þeim er það niðurstaða Skipulagsstofnunar að fyrirhuguð bygging 400 kV Sultartangalínu 3 frá Sultartanga að Brennimel samkvæmt öllum framlögðum kostum muni ekki hafa í för með sér umtalsverð umhverfisáhrif að uppfylltum tilteknum skilyrðum sem gerð er grein fyrir í 6. kafla þessa úrskurðar.

6. ÚRSKURÐARORÐ

Í samræmi við 11. gr. laga um mat á umhverfisáhrifum nr. 106/2000 hefur Skipulagsstofnun farið yfir þau gögn sem lögð voru fram samkvæmt 10. gr. sömu laga af hálfu framkvæmdaraðila við tilkynningu ásamt umsögnum, athugasemdum og svörum framkvæmdaraðila við þeim.

Með vísun til niðurstöðu Skipulagsstofnunar sem gerð er grein fyrir í 5. kafla þessa úrskurðar er fallist á fyrirhugaða byggingu 400 kV Sultartangalínu 3 frá Sultartanga að Brennimel samkvæmt öllum framlögðum kostum eins og þeim er lýst í framlagðri matsskýrslu, með eftirtöldum skilyrðum:

1. Fyrirhuguð vöktun á uppgræðsluáðgerðum á landgræðslusvæðum og við frágang

slóða, mastrastæða og náma standi í a.m.k. 10 ár. Vöktun miðist við að uppgræðsluaðgerðir skili tilætluðum árangri og að gripið verði til viðeigandi ráðstafana verði vart við rof á gróðurlendi.

2. Framkvæmdaraðili afmarki námusvæði nr. 24, 25 og 39 áður en til framkvæmda kemur í samráði við Náttúruvernd ríkisins þannig að gróðurraski á svæðunum verði haldið í lágmarki.

3. Framkvæmdaraðili meti í samráði við Náttúruvernd ríkisins hvernig efnistöku á eftirfarandi námusvæðum, sem talin eru upp í matsskýrslu og þessum úrskurði, verði best háttað: Námusvæðum nr. 3.1, 8, 9, 9.1a, 9.1b, 9.1c, 11.1, 27, 28, 41, 42A og 42B. Áætlun um efnistöku, sem framkvæmdaraðili leggi fram samkvæmt lögum nr. 44/1999 um náttúruvernd áður en til framkvæmda komi, taki mið af niðurstöðu samráðs um efnistöku úr framangreindum námum.

4. Fuglafræðingur verði fenginn til að skoða hvernig efnistöku á efnistökusvæðum sem fyrirhugað er að nota verði best háttað m.t.t. áhrifa á fugla. Áætlun um efnistöku, sem framkvæmdaraðili leggi fram samkvæmt lögum nr. 44/1999 um náttúruvernd taki mið af niðurstöðu fuglafræðings.

5. Slóðagerð vegna línulagnar verði samræmd landnotkunaráformum sveitarfélaga og landeigenda.

7. KÆRUFRESTUR

Samkvæmt 12. gr. laga nr. 106/2000 má kera úrskurð Skipulagsstofnunar til umhverfisráðherra. Kærufrestur er til 23. ágúst 2002.

Reykjavík, 19. júlí 2002.

Stefán Thors

Óli Halldórsson